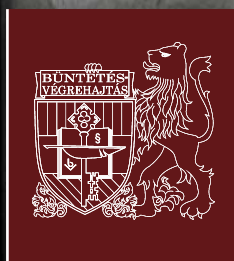

2017 / 2. szám

Börtönügyi Szemle

A Büntetés-végrehajtási Szervezet

szakmai és tudományos folyóirata

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

2017/2. SZÁM

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Megjelenik negyedévente * Harminchatodik évfolyam 2. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:

DR. TÓTH TAMÁS

Tagok:

DR. CSORDÁS SÁNDOR

DR. HUSZÁR LÁSZLÓ

DR. KABÓDI CSABA

LEHOCZKI ÁGNES

DR. LŐRINCZ JÓZSEF

DR. MEZEY BARNA

DR. NAGY FERENC

DR. PALLO JÓZSEF

DR. VÓKÓ GYÖRGY

Kiadásért felelős:

DR. BODÓ BERNADETT

Főszerkesztő:

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF

Olvasószerkesztő:

RUTKAI KATA

KELLNER GERGELY

Nyomdai előkészítés és nyomdai munkálattal:

Duna-Mix Kft., Vác

www.dunamix.hu

Felelős vezető:

SZAKOLCZAI LÓRÁNT

ISSN 1417-4758 (Nyomtatott)

ISSN 2559-9771 (Online)

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,

Steindl Imre utca 8.

E-mail: szemle@bv.gov.hu

SZÁMUNK SZERZŐI

FAIL ÁGNES doktorandusz hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Kriminológia doktori program

HAJDU SZANDRA könyvtáros, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

DR. HABIL. JUHÁSZ ZSUZSANNA egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem ÁJTK, Bűnügyi Tudományok Intézete

KISS GÁBOR oktató, Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, doktorandusz hallgató, Ludwig Maximillians Unversität München

KOVÁCS BERNADETT végzős hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi kar, Szociológia tanszék

DR. HABIL. NAGY ANITA PHD egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete, Büntető Eljárásjogi és Büntetésvégrehajtási Jogi Tanszék, Kúriai főtanácsadó

TOPÁNKA ZSOLT bv. őrnagy, BvOP Műszaki és Ellátási Főosztály

DR. VÉGH MARIANNA főügyész, Budapesti I. és XII. Kerületi Ügyészség

Borítófotó: Fekete Attila

Szerkesztőségünk olyan dolgozatokat vár a szerzőktől, amelyek a társadalmi devianciákat, a büntetés-végrehajtásra vonatkozó joganyagot, a fogva tartás, a fogvatartotti népszerűség sajátosságait, problematikáját a tudományos közvélemény által elfogadott tudományterületek (kriminológia, szociológia, pszichiátria, pszichológiai, vezetélmélet, pedagógia, műszaki tudományok, szakmatörténet stb.) szempontjából elemzik, értékelik. A dolgozatok eredetért és tartalmáért a szerző vállalja a felelősséget. Kérjük, a kéziratokon tüntessék fel nevüket, munkakörüket, munkahelyüket, telefonszámukat, lakcímeiket és – ha van – tudományos fokozatukat, rendfokozatukat is.

Közlési feltételek

A beérkezett írásokat a szerkesztőség név nélkül továbbítja a bíráló bizottság tagjainak, véleményezés céljából. A megjelenés feltétele ezen tagok támogató véleménye, illetve a szöveg szerzőhöz való visszaküldését követően az átdolgozásra javasolt szövegrészek (ha vannak) javítása.

Szerkesztőségünk mindenkor fenntartja magának a jogot – a szerzővel egyeztetve – a kéziratok stilizálására, szerkesztésére, esetleges javítására. Amennyiben a beérkezett kézirat nem felel meg a formai követelményeknek, vagy tartalma nem illeszkedik a kiadvány szellemiségéhez, úgy a szerkesztőségnek nem áll módjában megjelentetni azt.

TARTALOM

Tanulmány

- FAIL ÁGNES:
A női bűnözés újabb hazai kriminológiai irodalmi
New Hungarian criminological literatures of the female crime 5
- JUHÁSZ ZSUZSANNA:
Új színfolt a börtönök palettáján: a „zöld börtön”
A new patch of color on the paint palette of prisons: the „green prison” 19
- KISS GÁBOR:
„Nem az egészségeseknek kell az orvos, hanem a betegeknek“ I. rész
„It is not the healthy who need a doctor, but the sick.” Part 1 31
- KOVÁCS BERNADETT:
Anyák és gyermekeik – Élet a rácsok mögött
Mothers and their children – Living behind bars 51
- NAGY ANITA:
A kegyelmi és a kötelező kegyelmi eljárás összehasonlítása
Comparison of the mandatory pardon and the presidential pardon procedure 65
- VÉGH MARIANNA:
A büntetés-végrehajtási bíró eljárásának és feladatkörének változásairól
About the changes in the procedure and the scope of tasks of the judge overseeing the enforcement of sentences 81

Konferenciák, projektek

- TOPÁNKA ZSOLT:
Az energiagazdálkodás helyzete a magyarországi
büntetés-végrehajtási szerveknél
Energy savings and power management in the buildings of the Hungarian Prison Service 93

Röviden

- HAJDU SZANDRA:
Ajánló 99
- Eseménynaptár 100

A NŐI BŰNÖZÉS ÚJABB HAZAI KRIMINOLÓGIAI IRODALMAI

A női bűnözés hazai szakirodalmának sarokkövét Raskó Gabriella tette le 1978-ban. Klasszikus monográfiája máig az egyetlen átfogó, könyv formátumú szakirodalom, mely a témában született. Raskó szakkönyve alapmű, melyet több nagyszerű publikáció követett a női bűnözés egy-egy részterületére fókuszálva az elmúlt közel negyven év során. A kriminológiai tankönyvek mindig szántak egy-egy alfejezetet a témának, s néhány szakkönyv is komolyabban kezdett a női bűnelkövetéssel foglalkozni. A téma általános vetületével foglalkozó írások mellett a női fogvatartottakról és a női büntetés-végrehajtási intézetekről is egyre többen publikáltak. A családon belüli erőszak és a csecsemőgyilkosságok elkövetőiről szóló tanulmányok mellett az utóbbi időben a terrorizmus női szereplői is előtérbe kerültek, ezzel a szegmensen is bővítve a női bűnözéssel foglalkozó szakirodalom körét.

Kulcsszavak: női bűnözés, női bűnelkövetők, kriminológia, hazai szakirodalom

The foundation stone of the Hungarian literature on female crime was laid down by Gabriella Raskó in 1978. Her classical monograph is the only comprehensive book-format literature on the subject still until today. Raskó's monograph is an essential work that has been followed over the past forty years by several great publications focusing on different areas of the female crime offending. Criminological textbooks have always included a sub-heading on this subject, and some professional books have started to address female offenses more seriously. In addition to publications dealing with the general aspects of the subject, more and more authors published about female inmates and about prisons detaining females. Besides the studies on domestic violence and infanticide perpetrators, recently female offenders in terrorism have also come into view, expanding the literature on female crime with this segment.

Keywords: female crime, female offenders, criminology, Hungarian literature

A női bűnözés hazai szakirodalmának áttekintését érdemes 1978-tól kezdeni, hiszen ekkor jelent meg Raskó Gabriella jóvoltából az a klasszikus monográfia,¹ mely megfelelő kiindulási alapot biztosít a téma iránt érdeklődők számára, s mind a mai napig ez az egyetlen átfogó, könyv formátumú szakirodalom a témában. Túlzás nélkül kijelenthető, hogy az általa megírt szakkönyv alapműnek számít Magyarországon e kérdésben, hiszen sem előtte, sem utána nem született hasonló, komplex összegzés a női kriminalitásról. Természetesen az elmúlt közel negyven év során több nagyszerű publikáció is megjelent a témában, ám ezek többsége csupán egy-egy részterületre fókuszált, s ha mégis általános értelemben szólt a nők általi bűnelkövetésről, az kevésbé átfogó és kidolgozott volt. Ez azonban nem szükségszerűen a szerzők hibája, hiszen az általuk írt tanulmányok, cikkek – terjedelmi korlátaik miatt – nem összevethetők egy több mint hatszáz oldalas könyvvel.

Raskó Gabriella könyvének struktúrája példaértékű, hiszen nemcsak logikailag követik egymást a különböző fejezetek, de mindegyik egyre több egymásra épülő ismeretanyagot tartalmaz, így az olvasóban felmerülő kérdések szinte azonnal megválaszolásra kerülnek. Monográfiájának bevezető fejezetében általános ismeretet ad a női bűnözésről, kiemelve annak jellegzetességeit. Bemutatja azt a két felfogást, melyek egyike megkérdőjelezi a női bűnözés önálló kutatási szükségességét és jelentőségét, a másik azonban támogatja azt. A női kriminalitás értelmezése kapcsán ez kardinális kérdés, hiszen szakmai szempontból gyakorlatilag ez a kérdés választja el egymástól a kutatókat. Raskó már itt, könyve legelején is egyértelműen érvel amellett, hogy érdemes, sőt kell is a női elkövetőkkel foglalkozni. Ugyancsak ebben a fejezetben tér ki a nők bűnelkövetésének sajátosságaira, a látencia tárgyalására és a jövőbeli átalakulások mikéntjére. Könyve következő részében tovább tárgyalja a nők leggyakoribb bűnelkövetési formáit, valamint részletes történelmi áttekintést ad a nők által elkövetett legemlékezetesebb bűnesetekről, s szankciójukról. A női bűnözés múlt századtól a könyv megszületéséig tartó statisztikáinak alapos ismertetését követően a szerző a női bűnözés biológiai-, pszichológiai-, szociológiai- és szociálpszichológiai elméleteit mutatja be. Raskó saját kutatásával egybekötve, de a témákat még mélyebben kifejtve különálló fejezetekben részletezi a nők életellenes, illetve vagyon elleni bűnözését, s a szabadságvesztésre ítélt nők helyzetét. Ez utóbbi témát szakirodalmi áttekintéssel indítja, majd saját kutatásának eredményeit elemzi kriminológiai és pszichológiai szempontok alapján. Monográfiáját a női bűnözés várható alakulásával és megelőzésének bemutatásával zárja. Raskó közel negyven éves előrejelzései a női bűnözéssel kapcsolatosan a mai napig helytállóan bizonyulnak.

Az 1978-as könyv óta született hazai kriminológiai irodalom összegyűjtésénél elsősorban a felnőtt korú női elkövetőkkel foglalkozó publikációkra fókuszáltam. (Kivételt ez alól a prostitúció témája jelent, mindamelllett, hogy az e kérdéskörrel foglalkozó tanulmányok igen jelentős részét képezik a női bűnelkövetéssel foglalkozó hazai írásoknak.)

A közel negyvenéves időszakra vonatkozó szakirodalom-gyűjtés során mintegy harminc hazai szaklapot és számos könyvet néztem át. Ezek elsősorban kriminológiai, rendészeti, jogi, illetve szociológiai folyóiratok és szakkönyvek voltak. A kere-

1 Raskó G. (1978)

sésemet a Belügyi Szemle egy 1998-as száma² bizonyos mértékig megkönnyítette, mert abban tematikus listát találtam az 1985 és 1997 között megjelent női bűnözéssel foglalkozó cikkekről.

A negyvenéves időszakot áttekintve közel hetven olyan könyvet, tanulmányt, illetve könyvrészletet sikerült fellelnem, melyek a női bűnelkövetőkkel foglalkoznak. A továbbiakban ezeket a publikációkat ismertetem.

Kriminológiai tankönyvek és szakkönyvek a női bűnözésről

A női bűnözés általános vetületének részletezéséről a hazai kriminológiai szakkönyvek, tankönyvek nem felejtkeztek el. Valamennyi szakkönyv teljes fejezetet, alfejezetet szentel a női elkövetőknek. Az 1999-es kriminológia tankönyvben³ még csak egy nyolc oldalas fejezet jutott a női bűnözésnek, melyet Fehér Lenke írt. Ebben a bűnözési elméleteken túl a biológiai-, szociológiai- és szociálpszichológiai irányzatokról, a női bűnelkövetés arányairól és struktúrájáról tett említést. A 2006-os szakkönyv⁴ már tizennyolc oldalas fejezetet szentelt a témának, Tamási Erzsébetnek köszönhetően. Az előzőleg bemutatott struktúra a fogalmak tisztázásával, a női áldozatok kérdéskörével, a két nem bűnözésének összehasonlításával, az irányzatok ismertetésével (pl. feminista kriminológiával) és Tamási ismert kutatási területével, a gender-vaksággal és a férfikutatással egészült ki. A 2016-ban megjelent Kriminológia szakkönyv⁵ női bűnözéssel kapcsolatos fejezetét Vig Dávid írta, aki a kriminálstatisztikai adatok nemek szerinti eltérését követően a bűncselekmények struktúráját, az áldozattá válást, a nemek kriminalitásának elméleteit (pl. kortárs feminista megközelítések), valamint a büntető-igazságszolgáltatás genderre gyakorolt hatását ismertette. Vig női bűnözéssel kapcsolatos fejezete már huszonegy oldalt tett ki a könyvben, ami azt is jelentheti, hogy ez a „mostohagyerekként” kezelt téma az évek előrehaladtával egyre több figyelmet kap a tudomány hazai képviselőitől. Habár mindhárom szakkönyv erőszakos bűnözéssel foglalkozó részében feltűnik egy-egy bekezdés, mely a női elkövetőkre fókuszál, ám csak a legfrissebb kötetben szánnak kitekintő alfejezetet – a szabadságvesztésről és reintegrációról szóló részben – a fogvatartott nőknek.⁶

Rosta Andrea deviáns viselkedésről szóló könyvében⁷ szintén szán egy alfejezetet a női bűnelkövetőknek mint speciális elkövetői csoportnak, melyben bűnözésük sajátosságait, jellegzetes formáit és a nők össz-bűnözésen belüli alacsony arányának okait ismerteti.

2 A Belügyi Szemle (1991-től 1994-ig Rendészeti Szemle) 1985 és 1997 között megjelent női bűnözéssel, prostitúcióval kapcsolatos cikkei. Belügyi Szemle 1998. évi 46. évf. 3. sz. 104-106.p.

3 Fehér L. (1999a)

4 Tamási E. (2006)

5 Vig D. (2016)

6 Vig D., Fliegauf G. (2016)

7 Rosta A. (2007)

Fiáth Titanilla a büntetés-végrehajtási intézetekben szabadságvesztésüket töltők-ről írt könyvében, amelyben szintén kitér a női fogvatartottakra, és sajátos szemszögből mutatja be őket, hiszen a közöttük létrejövő leszbikus kapcsolatokat magyarázza.⁸

A Magyarországon 2005-ben megjelent Freda Adler és szerzőtársai által írt Kriminológia tankönyv⁹ is kitér a női bűnelkövetésre, igaz csekély mértékben. A nemek bűnözésével foglalkozó fejezet főként elméleteket ismertet, eléggé szűkszavúan. Kiemelendő azonban, hogy Adlerék könyvének egy kitekintő alfejezetében¹⁰ – habár amerikai vonatkozásban, de – olvashatunk a kizárólag női tagokból álló bandákról.

A felkutatott tanulmányok, könyvrészletek rendszerezésénél feltűnt, hogy egyfelől igen magas számban születtek publikációk a börtönbüntetésüket töltő nőkről, illetve a női büntetés-végrehajtási intézetekről, másrészt a tanulmányok egy jelentős része az erőszakos női bűnelkövetés valamely formájával foglalkozik. Nem véletlen tehát, hogy a kriminológia könyvek erőszakos bűnözésről szóló fejezetei minden alkalommal megemlítik az elkövetők között a nőket. Az általam áttekintett publikációkat végül hét kategóriába soroltam, a könnyebb átláthatóság érdekében. Az első blokkba kerültek azok az általános jellegű írások, melyek nem akarnak a női bűnözés egy meghatározott részterületére fókuszálni. Mivel kiemelkedően magas számban találtam e közel negyven évre visszatekintve olyan tanulmányokat, melyek a szabadságvesztésüket töltő női fogvatartottakkal, illetve női börtönökkel foglalkoztak, így a következő két blokkba ezeket a tanulmányokat soroltam. A második blokkba kerültek a női börtönökkel és női fogvatartottakkal foglalkozó írások, míg a harmadik blokk a női szerepek és az anyaság börtönbéli megélésével foglalkozó írásokat tartalmazza. A negyedik kategóriába az újszülött-gyilkosságokat, valamint a gyermekkorúak sérelmére elkövetett emberöléseket tárgyaló tanulmányokat soroltam. Mivel e tetteket többségében a nők követik el, s így tipikus női bűncselekményeknek minősülnek, nem meglepő, hogy a kutatók közül is többen választják publikálásra alkalmas témának. A sort három kisebb blokk zárja, melyek ugyan jóval kevesebb tanulmányt tartalmaznak, mégis érdemes említést tenni róluk, hiszen figyelemre méltó témákat járnak körül. Több cikk foglalkozik a férfi és nő közötti erőszakkal, míg néhány olyan publikációt is sikerült fellelnem, melyek olykor több száz évvel ezelőtti, híres női bűneseteket elevenítenek fel vagy éppen a középkori női büntetéseket veszik sorra. Az utolsó kis blokk a női terroristákról, öngyilkos merénylőkről szól, ami a témát tekintve igazi kuriózumnak számít.

Általános értelemben a női bűnözésről

A női bűnözésről általános értelemben többen is publikáltak az elmúlt években. Molnár József tanulmányában a bűnözést nemek és életkorok szerinti bontásban vizsgálta.¹¹ Molnár a női bűnözés sajátosságai mellett a viktimizációs folyamatokat ismertette, s a nők részvételét is elemezte az élet elleni, illetve a társadalmi tulajdon elleni intellek-

8 Fiáth T. (2012)

9 Adler, F., O.W. Mueller, G., S. Laufer, W. (2005) p. 76-78.

10 Adler, F., O.W. Mueller, G., S. Laufer, W. (2005) p. 214-215.

11 Molnár J. (1986).

tuális bűncselekmények esetében. Gerginé Horgos Livia és szerzőtársa, Csorba Ildikó a női bűnözés lehetséges okait és jellemzőit tanulmányozta.¹² Cikkükben a női bűnözés morfológiai jellemzőin, etiológiai kérdésein és oksági tényezőin túl a női bűnözés mobilitással való összefüggését, valamint az alkoholizmus elkövetőre gyakorolt hatását is vizsgálták. Kövér Ágnes átfogó, összehasonlító cikket írt a rendszerváltás előtti és az azt követő női bűnözésről.¹³ Ebben a főbb bűncselekmények arányeltolódását, a női bűnelkövetők iskolai végzettségét és az életkori eloszlásokat tanulmányozták. Cseres Judit¹⁴ és Fehér Lenke¹⁵ nem csupán a női bűnözést vette górcső alá, de külön-külön mindketten kutatták a nők áldozattá válását is. Cseres a nők különböző szerepeire, illetve azok változásaira helyezte a hangsúlyt, míg Fehér az áldozatból elkövetővé válást, s az ezzel szoros összefüggésben álló családon belüli erőszakot elemezte. Kránitz Mariann kiváló összegzést készített az emberölést elkövető nőkről, melyben négy különböző kategóriába sorolta az élet ellenes bűnelkövetőket.¹⁶

Nők a börtönben

Az általam átnézett szakmai lapok, folyóiratok között a legtöbb női bűnözéssel kapcsolatos publikáció a Börtönügyi Szemlében, illetve annak elődjében, a Módszertani Füzetekben jelent meg, így nem meglepő, hogy a fellelt cikkek nagyjából fele a női fogvatartottakról és a számukra kialakított büntetés-végrehajtási intézetekről szól. Ezen írásokat sokféleképpen csoportosíthatjuk, hiszen vannak szerzők, akik általános nézőpontból kívánják bemutatni a női börtönök világát, míg mások egy-egy speciális területre fókuszálva készítik publikációjukat. A tanulmányok ismertetését Mácsai Ferenc 1995-ös,¹⁷ illetve Tanács Eszter Tímea 2014-es cikkével¹⁸ kezdem. A szerzők a Kalocsai Fegyház és Börtön volt, illetve jelenlegi parancsnoka. Míg Mácsai a hosszuidős – vagyis öt évnél hosszabb időt börtönben töltő – nők sajátosságait, börtönártalmait, egészségügyi és pszichés problémáit járta körbe, addig Tanács a női fogvatartottak speciális helyzetét ismertette, kiemelve a kalocsai intézet sajátos helyzetét. Mindkettőjük tanulmányán érződik nagyfokú szakmai tapasztalatuk. Tóth Mariann (később Várnagy-Tóth Mariannként) a börtönbüntetésüket töltő nők pszichés állapotát, mentális egészségét kutatta több hazai büntetés-végrehajtási intézetben, melyről több alkalommal is publikált.¹⁹ Tanulmányaiban a börtönbüntetés következtében kialakuló személyiségváltozásokat elemezte saját kutatásai alapján, s a szociális kapcsolatokat és munkavégzést, mint védőfaktorokat emelte ki mindkét írásában. Drexler Bernadett és Somogyvári Mihály a nők közötti szexuális bűnelkövetőkről írtak kétrészes cikket.²⁰ A jelenség kriminológiai hátterén felül tanulmányukban a szexuális bűnelkövetői ti-

12 Gerginé Horgos L., Csorba I. (1990)

13 Kövér Á. (1998)

14 Cseres J. (1998)

15 Fehér L. (1999b)

16 Kránitz M. (2005)

17 Mácsai F. (1995)

18 Tanács E. T. (2014)

19 Tóth M. (2011); Várnagy-Tóth M. (2014)

20 Drexler B., Somogyvári M. (2015a); Drexler B., Somogyvári M. (2015b)

pológiákat és a szexuális bűnelkövetők arányát, megoszlását is ismertették. Többen publikáltak a büntetés-végrehajtási intézetekben történő neveléssel kapcsolatban. Míg Berauer Éva az első gyógyító-nevelő csoport létrejöttének körülményeiről és az azzal járó nehézségekről írt,²¹ addig Vén Ferencné a nevelési szolgálat szervezeti módosításának végrehajtását mutatta be, annak minden pozitív és negatív hozadékkal a kalocsai intézetben.²² Hajnal László Gábor négy kalocsai dolgozóval készített interjú cikkekhez.²³ Az elkészült tanulmánynak köszönhetően kiváló ismeretanyagot kapunk a börtön személyi állományáról, a női fogvatartottak sajátosságairól, egészségügyi, mentális állapotukról, munkáltatásukról, szexualitásukról, de még az életellenes elkövetők jól elkülöníthető két csoportjáról is. Juhász Lászlóné is a büntetés-végrehajtási intézetben belüli nevelésről írt cikkében, melyben kiemelte az oktatás, a művelődés, a munkáltatás és a képzés fontosságát, illetve ismertette a Kalocsai Fegyház és Börtön külső társadalmi kapcsolatainak rendszerét.²⁴ Erdődi Orsolya két alkalommal is publikált a nevelés témakörben.²⁵ Tanulmányaiban a nevelés főbb elemeit, céljait ismertette, s átfogó képet adott annak történeti háttéréről is. Fehér Lenke és Parti Katalin szerzőpárosként két alkalommal írt a hazai női börtönök helyzetéről.²⁶ Publikációikban a női bűnözés mellett kitértek a viktimizációra is. A nőkre vonatkozó speciális szabályok ismertetésén túl a büntetés-végrehajtásban dolgozó személyzetről is írtak. Parti Katalin a két tanulmányon túl önállóan is publikált a nők pártfogó felügyeletéről és utógondozásáról.²⁷ Solt Ágnes a női, férfi és fiatalokú fogvatartottak prizonizációjáról, viselkedési mintáiról írt publikációjában a börtönbeli mentalitás, valamint az érték-hierarchia kapott főszerepet.²⁸ Huszár László és Tari Ferenc a női fogvatartottak egyediségén és az őket érintő szabályokon felül a női bűnözés jellemzőiről, az általuk elkövetett főbb bűncselekményekről, börtönbeli munkájukról és kapcsolattartásukról írtak tanulmányukban.²⁹ A szerzőpáros jóvoltából képet kaphatunk a roma nők sajátos börtönbeli helyzetéről.

Nőként, anyaként a börtönben

Az előbbiekben a fogvatartotti nőkről szóló publikációkat ismertettem, ám úgy gondolom érdemes külön hangsúlyt fektetni azon írásokra is, melyek a női szerepek összegegyeztetettségéről, illetve megéléséről szólnak a börtönnel kapcsolatban. Mivel a hagyományos női szereppel szinte összegegyeztetetlen a bűnelkövetés, így nem csoda, hogy a szakma képviselőit különösen foglalkoztatja ez az ellentmondás. Több olyan tanulmányt találtam, amely egy-egy gondolat erejéig a női szerepek kérdéskörét érinti, ám a következő részben azon cikkekről lesz szó, melyek a börtönbüntetés közben meg-

21 Berauer É. (1987)

22 Vén F. (1987)

23 Hajnal L. G. (1998)

24 Juhász L. (1988)

25 Erdődi O. (2002); Erdődi O. (2005)

26 Fehér L., Parti K. (2002); Fehér L., Parti K. (2003)

27 Parti K. (2000)

28 Solt Á. (2016)

29 Huszár L., Tari F. (1997)

élt nőiességgel és anyaság kérdésével foglalkoznak. A fogvatartottakat saját szerepeikről kérdezte Véghné Müller Anikó 1986-ban.³⁰ Cikkében a mobilitási tervekről, a férfi és női szerepekről, illetve a terveikről kérdezte a fogvatartott nőket. Fehérvári Szilvia fiatalok lányokat interjúvolt e témában a Rákospalotai Javítóintézetben 2003-ban.³¹ Fehérvári tanulmányának köszönhetően a családmodellektől az asszonyi szerepeken át a munkavállalásig, mobilitásig terjedően kapunk átfogó képet a fiatalok elképzeléseiről. Cikkének végén részletes betekintést enged a roma identitás és hagyományörzés jelentőségének megélésébe. Habár Véghné Müller Anikó és Fehérvári Szilvia publikációi között eltelt tizenhét év, a javítóintézetben és a börtönben lévő nők mégis nagyon hasonlóan gondolkodtak a saját, illetve a férfiak által betöltött szerepekről. Egy másik nagy csoportot képeznek azok az írások, melyek azokról a nőkről szólnak, akik már, mint anyák kerültek a büntetés-végrehajtási intézetekbe, vagy éppen a börtönbüntetésük alatt születtek meg gyermeküket. Herczog Mária két alkalommal publikált a témában. 2005-ben Gyurkó Szilviával együtt írt tanulmányt, melyben a büntetés-végrehajtási intézetekben kialakított anya-gyermek részlegekre helyezte a hangsúlyt.³² A hazai jogszabályok elemzése mellett bemutatták a nemzetközi gyakorlatok alakulását is. Hét évvel későbbi cikkében Herczog a börtönben lévő szülők gyermekeinek helyzetéről írt, melyben a gyermekek veszélyeztetettségének kialakulásán túl a segítőszervezetek bemutatását és a szülő-gyermek együttes elhelyezését is ismertette.³³ A Bács-Kiskun megyei intézet speciális anya-gyermek részlegéről Sinkó Éva írt tanulmányt, melyben elemezte a hazai helyzetet, s bemutatta a nemzetközi gyakorlatokat.³⁴ A Heves megyei intézetben méltán híressé vált reintegrációs meseterápiás programról Boldizsár Ildikó, Luzsi Margó és Juhász Attila publikáltak 2014-ben.³⁵ Cikkükben a program előkészületeiről, néhány mese megemlézése mellett a meseszakkorról és a meseterápiás táborról is írtak, melyben tizenhárom gyermek és öt fogvatartott asszony vehetett részt.

Csecsemő- és gyermekgyilkosságok elkövetői

Ahogy azt tanulmányom elején jeleztem, Raskó Gabriella könyve óta nem született olyan szakkönyv, mely teljes egészében járná körül a női bűnelkövetés témáját. Születtek azonban olyan könyvek, melyek egy-egy részterületre fókuszálnak, s azt taglalják. Ilyen például az infanticidiumot, más néven gyermekölést elkövető nőkkel foglalkozó szakirodalom, mely Cseres Judit nevéhez köthető.³⁶ A szerző először az infanticidiumok társadalomtörténetét mutatja be, mely során ismerteti, hogy különböző korokban mennyire volt elfogadható, illetve elítélendő a cselekmény, s milyen törvények vonatkoztak rá. Ezt követően bemutatja saját vizsgálatának módszerét, s kutatásának alanyait. Általános tájékoztatást nyújt az elkövetők családi hátteréről, neveletésükről, életmódjukról, majd rátér az esettanulmányok részletes

30 Véghné Müller A. (1986)

31 Fehérvári Sz. (2003)

32 Gyurkó Sz., Herczog M. (2005)

33 Herczog M. (2012)

34 Sinkó É. (2006)

35 Boldizsár I., Luzsi M. (2014)

36 Cseres J. (2000)

ismertetésére, elemzésére. Műve végén bemutatja a gyermeki jogok alakulását, s habár e cselekmények esetén nehézkes valódi bűnmegelőzésről beszélni, Cseres mégis érinti ennek lehetőségeit.

Az újszülött-gyilkosság egyike azon bűncselekményeknek, melyekhez jellemzően női elkövetőt társítunk. Ennek egyaránt vannak biológiai és társadalmi okai. Éppen ezért egyáltalán nem meglepő, hogy – akárcsak a prostitúció kérdéskörével, – ezzel a részterülettel is számos hazai kutató foglalkozik. Cseres Judit egyike a témában legtöbbet publikáló szakembernek. Ő a kilencvenes évek második felében kezdte megjelentetni későbbi könyve alapjául szolgáló publikációit.³⁷ A gyermekvédelemmel foglalkozó Herczog Mária 1999-ben több tanulmányt írt a csecsemőgyilkosságokról.³⁸ Herczog cikkeiben az egyéni felelősség kérdését, a büntetés mértékét, az elkövetői indulatokat vizsgálta, majd esettanulmányokat ismertetett, hogy végül megoldásokat és álmegoldásokat tudjon elkülöníteni egymástól a kérdésben. Gilányi Eszter a gyermekölés és a gyermekkitétel szabályozásának alakulását vette górcső alá 2006-os publikációjában.³⁹ A szerző a magzatelhajtással, művi terhesség megszakítással, gyermeköléssel és gyermekkitétellel kapcsolatos törvényi szabályozásokat, jogszabályokat vizsgálta. Angyal Miklós és Pásztor Attila az infanticidium elkövetőinek pszichés állapotáról írták cikküket egy esettanulmány segítségével, melynek kapcsán az elkövető pszichés állapotát vizsgálták.⁴⁰ Néhányan általános értelemben jelentettek meg cikkeket a témában, de született Országos Tudományos Diákköri Konferencián (OTDK) bemutatott pályamunka is a csecsemőgyilkosságokról.⁴¹ Guzi Zsuzsanna kiemelkedően járta körbe a csecsemőgyilkosság kérdéskörét OTDK dolgozatában. Neki köszönhetően részletes ismeretet szerezhetünk az infanticidium történelmi előzményeiről, a Büntető-törvénykönyvbeli szabályozásáról, az elkövetői kör jellegzetességeiről, az elkövetési magatartás kettősségéről, a bűncselekmény börtönön belüli megítéléséről, de még a megelőzési törekvésekről is. Tamási Erzsébet 2015-ben könyvet írt az emberölést elkövető személyekről, melyben egy fejezet erejéig a csecsemőgyilkosságokra is kitér.⁴² E munkájában esettanulmányokat elemezve mutatja be a bűncselekmények megvalósítóinak családi helyzetét, körülményeit.

Mivel a női bűnelkövetés egy speciális területéről beszélünk, így nem meglepő, ha olyan tanulmányokban is hosszabban tárgyalják e témát, ahol alapvetően más kérdéskörre helyezték a hangsúlyt. Ilyen volt például Hajnal László Gábor kalocsai fogvatartottakról írt cikke, melyben az egyik általa meginterjúvott személyi állomány tag részletesen beszélt a gyermekgyilkosságokat, s azon belül is a csecsemőgyilkosságokat elkövető nők lélektanáról.⁴³ Kránitz Mariann 2005-ben kiváló tanulmányt írt az emberölést elkövető nők tipológiájáról, melyben külön részletezte a gyermekeik ellen forduló anyák esetét.⁴⁴

37 Cseres J. (1996); Cseres J. (1997)

38 Herczog M. (1999a); Herczog M. (1999b)

39 Gilányi E. (2006)

40 Angyal M., Pásztor A. (2001)

41 Guzi Zs. (2013)

42 Tamási E. (2015)

43 Hajnal L. G. (1998)

44 Kránitz M. (2005)

Nők és férfiak közötti erőszak

A családon belüli erőszak témáját sokan, sokféle nézőpontból közelítették meg. Az általános kiindulópontot a nők áldozattá válása és a férfiak felelőssége jelenti. Tamási Erzsébet ellenben azon szerzők egyike, aki alapvetően a női elkövetőket, s a férfi áldozatokat vizsgálja.⁴⁵ Saját kutatásai alapján több fontos publikációt is megjelentetett a témában.⁴⁶ Tamási ezen írásaiban szeretné az egyoldalú tudományos hozzáállást némiképp kimotozni a megszokott medréről, s felhívni a szakmabeliek figyelmét a nők által bántalmazott férfiakra, hiszen – ha jóval kisebb arányban ugyan, de – ők is az áldozatok csoportjába tartoznak. Hell Judit filozófiai és etikai megközelítésben foglalkozott a két nem közötti erőszakkal.⁴⁷ Cikkében a férfiasnak és nőiesnek tartott viselkedésről, s az ezekhez társított agresszióról ír. Hüse Lajos és Konyáriné Ménesi Tünde egy alföldi régióban vizsgálta a bántalmazott férfiakat, s a női elkövetőket.⁴⁸ Tanulmányukban az elméleti keretek kijelölését követően saját kutatásukat mutatták be, majd a bántalmazók és a bántalmazottak szerepét ismertették.

Történelmi visszatekintések

A szakirodalom-kutatás során olyan publikációkkal is találkoztam, melyek egy-egy régebbi, hírhedt bűnesetet elevenítettek fel, vagy éppen a nőkkel szembeni büntetéseket vették soron korok szerint. Vincze Eszter ez utóbbi témában publikált 2012-ben.⁴⁹ Tanulmányában széleskörű történelmi áttekintés során ismerhetjük meg a nőkkel szemben alkalmazott büntetési formákat. Vincze a halálbüntetéseken túl a boszorkányok elleni büntetéseket is sorra vette írásában. Magyarics Tamás szintén a boszorkányokról írt cikket 2008-ban.⁵⁰ A múlt század elején történt hazai gyilkosságsorozatok máig népszerű témát jelentenek, így nem meglepő, hogy Fülöp Márton és szerzőtársai,⁵¹ valamint Gyáni Gábor⁵² is a tiszazugi arzénos gyilkosságokról publikált pár évvel ezelőtt. Bezsenyi Tamás 2015-ben írt cikket Pipás Pistáról, a férfiruhába öltözött nőről, aki a dél-alföldön követett el gyilkosságsorozatot.⁵³ Ezek a bűnesetek gyakorlatilag a mai napig foglalkoztatják a szakmabelieket és az átlagembereket egyaránt, hiszen a hazai női bűnözésben valódi fordulópontként tarthatóak számon.

45 Tamási E. (2005)

46 Tamási E. (2003)

47 Hell J. (2000)

48 Hüse L., Konyáriné Ménesi T. (2008)

49 Vincze E. (2012)

50 Magyarics T. (2008)

51 Fülöp M. [et.al.] (2014)

52 Gyáni G. (2008)

53 Bezsenyi T. (2015)

A terrorizmus női szereplői

Mivel a terrorizmus témával kapcsolatban rögtön férfi elkövetőkre asszociálunk, így nem lehet véletlen a nők egyre nagyobb mértékű szerepvállalása. Napjainkban ugyan egyre több publikáció jelenik meg a terrorizmussal kapcsolatosan, gender megközelítésben még nemzetközi szinten is ritka az efféle szakirodalom. Az elmúlt években több hazai szerző is vállalkozott e téma női oldalának bemutatására. Az első tanulmány Kecskés Tímea nevéhez köthető, aki 2009-ben publikálta cikkét a női öngyilkos merényletről.⁵⁴ Cikkében elemzi a női merénylet és terroristák motivációit, valamint ismerteti jellegzetességüket, toborzásuk, kiképzésük és felkészülésük részleteit. Tamási Erzsébet 2013-ban könyvet írt a terrorista nőkről, melyben bemutatja a nők szocializációs közegét, neveltetésük milyenségét, radikalizálódásuk mikéntjét.⁵⁵ Mindezen felül Tamási azt is kiemeli, hogy miért ítéli el fokozottabban társadalmunk az erőszakos női elkövetőket, milyen mértékű ellentmondásban áll terrorcselekményük a tőlük elvárt női szerepekkel, s hogy hogyan képesek lépést tartani, olykor pedig felülemelkedni férfi társaikon a frontvonalon. A szerző e könyvével együtt már másodízben⁵⁶ foglalkozik e rejtett világ gender kérdésével, így szélesítve a témával foglalkozók látókörét.

Egyéb publikációk a témában

A szakirodalmak áttekintése során két olyan riportkötetet találtam, mely részben vagy teljes egészben a női bűnelkövetőkkel foglalkozik. Mindkettő a szabadságvesztésüket töltő nők mindennapjait igyekszik bemutatni. Regős István 1984-es könyve⁵⁷ az általa készített négy részes televízió-dokumentumfilmsorozat alapján íródott. A riportkönyv első felében a Rákospalotai Leánynevelő Intézetben készült interjúkat, míg ezt követően a Kalocsai Fegyház és Börtönben fogvatartott nőkkel készült beszélgetéseket olvashatjuk. Moldova György 1990-ben megjelenő könyve⁵⁸ szintén börtönriportokat tartalmaz, melyeket a szerző tíz hazai büntetés-végrehajtási intézetben rögzített. Ezek közül egy alkalommal beszélt női fogvatartottakkal, akikkel a Kalocsai Fegyház és Börtönben, valamint kórszállításuk során beszélgetett. A riportkönyvek célja, hogy bemutassák az elkövetők múltját, a börtönbeli érzéseik milyenségét és a jövőről alkotott elképzeléseiket. Habár e két kötet nem minősül szakkönyvnek, mégis hasznos olvasmány a téma iránt érdeklődők számára.

A már említett Börtönügyi Szemle és elődje, a Módszertani Füzetek számos publikációt tartalmaznak a hazai büntetés-végrehajtási intézetben fogvatartott nőkkel kapcsolatosan, ám ha nemzetközi szinten vizsgáltam volna, az eddigi listánkat ki lehetett volna egészíteni azzal a több tucat cikkel, melyek szintén e folyóiratok nemzetközi kitekintés, illetve hírek a börtönvilágból elnevezésű blokkjában jelentek meg, s a

54 Kecskés T. (2009)

55 Tamási E. (2013)

56 Tamási E. (2012)

57 Regős I. (1984)

58 Moldova Gy. (2007)

női bűnözésen felül a külföldi börtönhelyzetekről, illetve az intézetek nőkre gyakorolt hatásáról szólnak.⁵⁹ Ezen rövid ismeretterjesztő cikkek ugyan nem tartoztak szorosan a jelen tanulmányban feldolgozásra került publikációk közé, mégis érdemes róluk tudnunk, hiszen általuk rövid nemzetközi kitekintést kapunk, ráadásul magyar nyelven.

A bemutatott tanulmányok alapján kijelenthető, hogy az elmúlt negyven év során számos szakkönyv, tudományos cikk született a női bűnözés témakörében. Habár a szerzők többsége a jövőben is a férfi elkövetőkről fog elsősorban publikálni, valószínűsíthető azonban, hogy a nőkkel foglalkozó írárok száma nem fog csökkenni. Mivel az elmúlt évtizedek során a legtöbb cikk a jellegzetes női bűncselekményekkel kapcsolatosan íródott, így előreláthatóan a későbbiekben is a csecsemőgyilkosság és a prostitúció témája lesz a legnépszerűbb. Kérdés azonban, hogy a jövőben változik-e a női bűnözés szerkezete és ennek nyomán a női bűnözéssel foglalkozó publikációk témaköre.

Felhasznált irodalom

- A Belügyi Szemle (1991-től 1994-ig Rendészeti Szemle) 1985 és 1997 között megjelent női bűnözéssel, prostitúcióval kapcsolatos cikkei. In: Belügyi Szemle 1998. évi 46. évf. 3. sz. p. 104-106.
- Adler, Freda – O.W. Mueller, Gerhard – S. Laufer, William (2005): Kriminológia. Osiris Kiadó, Budapest.
- Angyal Miklós – Pásztor Attila (2001): Autoagressziós elemek az újszülöttgyilkosságok elkövetőinél. Belügyi Szemle 2001. évi 49. évf. 1. sz. p. 65-68.
- Bánki Erika (1986): Nemzetközi tapasztalatok: Olasz női börtön. Módszertani Füzetek 1986. évi 3. évf. 2. sz. p. 63-64.
- Bánki Erika (1988): Nemzetközi tapasztalatok: A terhes nő helyzete a lengyel jogrendszerben. Módszertani Füzetek 1988. évi 5. évf. 2. sz. p. 61-62.
- Berauer Éva (1987): Gyógyító-nevelés a Kalocsai Fegyház és Börtönben. Módszertani Füzetek 1987. évi 4. évf. 3. sz. p. 12-13.
- Bezsenyi Tamás (2015): Pipás Pista – Egy gyilkosságsorozat az első világháborút követően. Valóság 2015. évi 58. évf. 4. sz. p. 64-76.
- Boldizsár Ildikó – Luzsi Margó – Juhász Attila (2014): „Felboldogulni” A Heves Megyei BV. Intézetben büntetésüket töltő asszonyok és gyermekeik reintegrációs meseterápiás programja. Börtönügyi Szemle 2014. évi 33. évf. 3. sz. p. 37-49.
- Cseres Judit (1996): A titok. Adalékok az újszülöttgyilkosságok előzményeihez. Társadalmi Szemle 1996. évi 51. évf. 6. sz. p. 48-60.
- Cseres Judit (1997): Életmód, családi nevelés. Adalékok a hazai újszülött-gyilkosságokhoz. Társadalmi Szemle 1997. évi 52. évf. 3. sz. p. 83-94.
- Cseres Judit (1998): Női bűnök, női áldozatok. Belügyi Szemle 1998. évi 46. évf. 3. sz. p. 14-31.
- Cseres Judit (2000): Eltékozolt újszülöttek. Az újszülött ölést elkövető nők helyzetének kriminológiai elemzése. BM Kiadó, Budapest.
- Drexler Bernadett – Somogyvári Mihály (2015a): Női szexuális bűnelkövetők I. Elméleti keretek, tipológiák. Börtönügyi Szemle 2015. évi 34. évf. 3. sz. p. 28-41.
- Drexler Bernadett – Somogyvári Mihály (2015b): Női szexuális bűnelkövetők II. Elméleti keretek, tipológiák. Börtönügyi Szemle 2015. évi 34. évf. 4. sz. p. 1-20.
- Erdődi Orsolya (2002): Gondolatok a fogvatartott nők kezelésével, nevelésével összefüggő egyes kérdésekről. Börtönügyi Szemle 2002. évi 21. évf. 1. sz. p. 33-38.

59 Bánki E. (1986); Bánki E. (1988); Király K. (2013); Király K. (2014)

- Erdődi Orsolya (2005): Nevelés-e a nevelés? Gyakorlati tapasztalatok a nevelői funkciók változásáról. *Belügyi Szemle* 2005. évi 24. évf. 1. sz. p. 33-40.
- Fehér Lenke (1999a): A női bűnözés. In: Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós (szerk.): *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll*. Corvina Kiadó, Budapest. p. 272-279.
- Fehér Lenke (1999b): Női bűnözés és áldozattá válás. In: Fehér Lenke [et. al.]: *Az áldozatok jogai és az áldozat-segítő szervezetek. Prostitúció, prostitúcióra kényszerítés, emberkereskedelem*. SzCsMNT + KVE, Budapest. p. 117-120.
- Fehér Lenke – Parti Katalin (2002): Nők a börtönben. *Kriminológiai Tanulmányok* 2002. évi 39. kötet p. 212-238.
- Fehér Lenke – Parti Katalin (2003): A női elítéltek helyzete a magyar büntetés-végrehajtási intézetekben. *Börtönügyi Szemle* 2003. évi 22. évf. 3. sz. p. 19-34.
- Fehérvári Szilvia (2003): Női szerepek és anyaság – fiatalkorú bűnelkövetők szemszögéből. *Új Ifjúsági Szemle* 2003. évi 1. évf. 1. sz. p. 157-168.
- Fiáth Titanilla (2012): Fiús lányok. In: Fiáth Titanilla: *Börtönkönyv. Kulturális antropológia a rácsok mögött*. Háttér Kiadó, Budapest. p. 106-110.
- Fülöp Márton [et.al.] (2014): *Arzén a Tiszazugban*. Médiakutató 2014. évi XV. évf. 3. sz. p. 7-23.
- Gerginé Horgos Livia – Csorba Ildikó (1990): A női bűnözés jellemzői és okai. *Belügyi Szemle* 1990. évi 28. évf. 4. sz. p. 19-25.
- Gilányi Eszter (2006): Női bűnök: A magzatelhajtás, a gyermekölés és a gyermekkítétel szabályozásának áttekintése. *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica* 2006. évi 24. sz. p. 79-98.
- Guzi Zsuzsanna (2013): Néhány percnyi élet büntetőjogi „értéke” (OTDK pályamunka) *Jogi- és Politikatudományi Folyóirat* 2013. évi VII. évf. 2. sz. p. 1-41.
- Gyáni Gábor (2008): Darabolós gyilkosok és arzénos asszonyok. *Bűn és erőszak a Horthy-korban*. Rubicon 2008. évi 7-8. sz. p. 4-13.
- Gyurkó Szilvia – Herczog Mária (2005): Ha az anya elítélt... Az anya-gyermek kapcsolattartás lehetőségei és szabályai szabadságvesztés büntetés esetén. *Család, gyermek, ifjúság* 2005. évi XIV. évf. 6. sz. p. 6-10.
- Hajnal László Gábor (1998): Asszonyok szürkében: kalocsai sorsok, arcok, szerepek. *Börtönügyi Szemle* 1998. évi 17. évf. 3. sz. p. 80-95.
- Hell Judit (2000): Erőszak a férfi-nő kapcsolatokban, filozófiai-etikai megközelítésben. *Belügyi Szemle* 2000. évi 48. évf. 7-8. sz. p. 29-45.
- Herczog Mária (1999a): Csecsemőgyilkosság – más megközelítésben. *MOTESZ Magazin: Tudományos, Szakpolitikai és Információs Folyóirat* 1999. évi 4-5. sz. p. 45.
- Herczog Mária (1999b): Csecsemőgyilkosságok megelőzésének és kezelésének lehetőségei. *Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok* 1999. évi 36. kötet p. 99-120.
- Herczog Mária (2012): Börtönben lévő szülők gyerekei – egy speciális gyerekcsoport, speciális szükségletekkel. *Családi Jog* 2012. évi 10. évf. 1. sz. p. 1-6.
- Huszár László – Tari Ferenc (1997): Első lépés: A női fogvatartottak helyzete napjainkban; Az előnyös megkülönböztetés elve. *Börtönügyi Szemle* 1997. évi 16. évf. 3. sz. p. 19-26.
- Hüse Lajos – Konyáriné Ménesi Tünde (2008): Bántalmazott férfiak az Észak-Alföldi Régióban. *Esély* 2008. évi 19. évf. 1. sz. p. 49-75.
- Juhász Lászlóné (1988): Új módszerek az elítélt nők nevelésében Kalocsán. *Módszertani füzetek* 1988. évi 5. évf. 4. sz. p. 13-20.
- Kecskés Tímea (2009): A nők mint öngyilkos merénylők. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*. 2009. évi 2. évf. 3. sz. p. 23-32.
- Király Klára (2013): Hírek a börtönvilágból: Anyák és gyermekeik a francia börtönökben. *Börtönügyi Szemle* 2013. évi 32. évf. 4. sz. p. 106.
- Király Klára (2014): Hírek a börtönvilágból: Női börtön Japánban. *Börtönügyi Szemle* 2014. évi 33. évf. 4. sz. p. 93-94.

- Kövér Ágnes (1998): Női bűnözés a rendszerváltás előtt és után. *Belügyi Szemle* 1998. évi 46. évf. 3. sz. p. 5-13.
- Kránitz Mariann (2005): Az emberölést elkövető nők tipológiája. *Ügyészek Lapja* 2005. évi 12. évf. 2. sz. p. 15-20.
- Magyarics Tamás (2008): A salemi boszorkányok. *Rubicon* 2008. évi 7-8. sz. p. 32-33.
- Mácsai Ferenc (1995): Százezer altató: a hosszúidős nők börtönártalmi. *Börtönügyi Szemle* 1995. évi 14. évf. 4. sz. p. 38-39.
- Moldova György (2007): Kalocsa. In: Moldova György: Szabadíts meg a gonosztól II. Riport a börtönökről. *Urbis Könyvkiadó, Budapest*. p. 151-197.
- Molnár József (1986): Életkor, nem és bűnözés. *Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok* 1986. évi 23. kötet p. 74-122.
- Parti Katalin (2000): A nők pártfogó felügyeletének és utógondozásának végrehajtásáról. *Kriminológiai Tanulmányok. OKRI, Budapest*. 2000. évi 37. kötet p. 144-166.
- Raskó Gabriella (1978): A női bűnözés. *Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest*.
- Regős István (1984): Bűn. Egy tévé-dokumentumfilmsorozat és következményeinek regényes története. *Expressz Könyvek, Budapest*.
- Rosta Andrea (2007): Női bűnelkövetők. In: Rosta Andrea: A deviáns viselkedés szociológiája. *Loisir Kiadó, Budapest-Piliscsaba*. p. 260-261.
- Sinkó Éva (2006): A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet Anya-gyermek részlegének működési tapasztalatai. *Börtönügyi Szemle* 2006. évi 25. évf. 3. sz. p. 71-76.
- Solt Ágnes (2016): Nők, férfiak, fiatalok a börtönben. *Kriminológiai Tanulmányok* 2016. évi 53. kötet p. 181-202.
- Tamási Erzsébet (2003): A családon belüli erőszakról – csendesebb, szentségtörő módon. *Esély* 2003. évi 14. évf. 3. sz. p. 111-121.
- Tamási Erzsébet (2005): Bűnös áldozatok. A családon belüli erőszak férfi szereplői. *BM Kiadó, Budapest*.
- Tamási Erzsébet (2006): Nemek és bűnözés. In: Gönczöl Katalin – Kerezi Klára – Korinek László – Lévay Miklós (szerk.): *Kriminológia - Szakkriminológia*. *Complex Kiadó, Budapest*. p. 541-558.
- Tamási Erzsébet (2012): Females, males, terrorism. *Magyar Rendészet* 2012. évi 12. évf. különszám p. 118-132.
- Tamási Erzsébet (2013): Terrorista nők. *Rejtjel Kiadó, Budapest*.
- Tamási Erzsébet (2015): Női végzet, férfibűn: emberölések a nemek tükrében. In: Tamási Erzsébet (szerk.): *Különös kegyetlenséggel... Emberölést elkövető fiatalok és fiatal felnőttek kriminológiai vizsgálata*. *OKRI, Budapest*. p. 142-177.
- Tanács Eszter Tímea (2014): A nők fogvatartásának speciális aspektusai. *Börtönügyi Szemle* 2014. évi 33. évf. 1. sz. p. 44-47.
- Tóth Mariann (2011): Női elítéltek mentális egészségének pszichoszociális meghatározói börtönkörnyezetben. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények* 2011. évi XII. sz. p. 125-132.
- Várnagy-Tóth Mariann (2014): Női elítéltek börtönkörnyezetben. Egy empirikus kutatás tapasztalatai. *Belügyi Szemle* 2014. évi 62. évf. 2. sz. p. 51-65.
- Véghné Müller Anikó (1986): Az elítéltek képe a férfi és a női szerepekről. *Módszertani Füzetek* 1986. évi 3. évf. 4. sz. p. 30-33.
- Vén Ferencné (1987): A nevelési szolgálat gondjai Kalocsán. *Módszertani Füzetek* 1987. évi 4. évf. 3. sz. p. 32-34.
- Vig Dávid (2016): Nemek és bűnözés. In: Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerezi Klára – Lévay Miklós (szerk.): *Kriminológia*. *Wolters Kluwer Kiadó, Budapest*. p. 662-682.
- Vig Dávid – Fliegauf Gergely (2016): Fogvatartott nők: gender és büntetés-végrehajtás. In: Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerezi Klára – Lévay Miklós (szerk.): *Kriminológia*. *Wolters Kluwer Kiadó, Budapest*. p. 970-971.
- Vincze Eszter (2012): A nőkkel szemben alkalmazott büntetések a középkorban és az újkorban. *Börtönügyi Szemle* 2012. évi 31. évf. 1. sz. p. 99-110.

Fotó: A Sopronkőhidai
Fegyház és Börtön archívumából

ÚJ SZÍNFOLT A BÖRTÖNÖK PALETTÁJÁN: A „ZÖLD BÖRTÖN”

„Zölddé válni” egy sokrétű megközelítés, amely az alternatív, költséghatékony és környezetbarát technológiákra, illetve energiafelhasználásra fókuszál. A jelen tanulmány bemutatja, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek nagy szerepet játszhatnak a környezet védelmében és a természeti erőforrások fenntartásában. Miként az otthonok és a vállalkozások zölddé válnak környezetbarát és gazdaságilag felelősségteljes gyakorlatok alkalmazásával, ugyanez bekövetkezhet a végrehajtási intézetek tekintetében is. A tanulmány alapján a zöld börtönök két előnnyel bírnak: a környezetbarát intézetek csökkenthetik a bebörtönzés költségeit és egyúttal megtaníthatják a fogvatartottakat olyan készségekre/képességekre, amelyeket hasznosítani tudnak a szabadulás után, emellett jobb eséllyel kerülnek el a visszaesést.

Kulcsszavak: „zöld börtön”, környezetbarát, költséghatékony, zöld project

Going “green” is a multifaceted concept that focuses on alternative, cost-effective and environmentally friendly technologies and energy consumption. This article presents that correctional facilities can play a large role in protecting the environment and sustaining natural resources. As homes and businesses have gone green by adopting environmentally friendly and ecologically responsible practices, prisons also can become green by sustainable practices. According to the article, green prisons have dual benefits: environmentally friendly prisons can decrease the cost of incarceration and also teach prisoners valuable skills that they can use after prison and would give them better chance of avoiding recidivism.

Keywords: “green prison”, eco-friendly, cost-effective, green projects

Napjainkban a „zölddé válni” gondolat, azaz a környezetbarát és egyúttal költséghatékony megoldások térnyerése az élet számos területén megfigyelhető. Kérdésként merülhet fel, hogy a gazdaságilag felelősségteljes ökoszemlélet és gyakorlat börtönkörnyezetbe átültethető-e, van-e realitása a „zöld börtönnek”, vagy az csak fikcióként értelmezhető?

A norvég ökobörtön

Az első hallásra valószínűtlennek tűnő elgondolás, az úgynevezett ökobörtön megvalósítására világviszonylatban elsőként a norvégiai Bastoy büntetés-végrehajtási intézet vállalkozott. Az 1982-ben alapított börtönszigetről sokat hallani a híradásokban, tekintve, hogy a világ luxusbörtönei között tarják számon. Ennek háttérében az áll, hogy nem hagyományos értelemben vett börtönkörnyezetről van szó, hanem ennél az intézetnél különös hangsúlyt kap a skandináv büntetés-végrehajtás azon szemléletmódja, miszerint a fogvatartottakkal emberként kell bánni.¹ A falak és kapuk nélküli intézménynél nincsenek kiépített biztonsági berendezések, ahogy a fogvatartottak is nagyfokú mozgási szabadsággal² rendelkeznek.

A börtönt mint egyfajta helyi közösséget szervezték meg hozzávetőlegesen 80 épülettel, közösségi szórakozásra kijelölt területekkel, mezőgazdasági földterülettel, illetve egy erdővel. A klasszikus börtönfunkciók mellett a szigeten található bolt, könyvtár, templom, iskola, kompszolgáltatás, illetve egy világítótorony, ahol kisebb találkozók, szemináriumokat bonyolítanak le. Emellett, noha a börtön az egész szigetet használja, az északi partszakasz nyitva áll a nyilvánosság számára. A fogvatartottak – kihasználva a környezeti adottságokat – a szabadidejükben többek között horgászhatnak, kerékpározhatnak, úszhatnak, futhatnak, vagy sétálhatnak is a szigeten.³ Ennek ismeretében talán nem meglepő, hogy az intézményt nyári táborként, illetve sportklubként is emlegetik.

A börtönközösség egyebek mellett azzal érdemelte ki az ökobörtön elnevezést, hogy ökogazdálkodást folytatnak, így a börtön által megtermelt mezőgazdasági terményeknél nem használnak kemikáliákat, a saját hulladék java részét újrahasznosítják, az energiaellátás területén önellátásra törekednek megújuló energiaforrások felhasználásával, állandóan figyelmet szentelnek a szén-dioxid kibocsátás minimalizálására. A szigeten mindösszesen néhány autó található, amelyeket biodízzel üzemeltetnek és legfőbb szállítóeszközként lovakat használnak.⁴

A börtön filozófiáját „humán ökológia” elnevezéssel illetik, amelynek lényege az ember és a természet, a szociális és épített környezet közötti kölcsönös kapcsolat, egymásrautaltság. Ennek keretében nagy hangsúlyt fektetnek a természet tiszteletére, ahogy az emberi kapcsolatokra is.⁵ Az intézmény kiváló példája az ember és a

1 E témáról bővebben: Ugelvik, T. (2016) pp. 1-20.

2 A fogvatartottak a sziget területén szabadon mozoghatnak. Kivételt jelent hétköznapiakon a 23.00 órától reggel 7.00-ig, míg hétvégéken és ünnepeken a 23.00 órától 8.00 óráig terjedő időszak, ekkor ugyanis a lakóépületükben kell, hogy tartózkodjanak. <http://www.bastoyfengsel.no/English/bastoyfengsel-Eng.html>

3 <http://www.bastoyfengsel.no/English/bastoy-fengsel-Eng.html>

4 Ryan, R. (2015)

5 Graham, K. (2015)

természet olyan együttélésének, amelyben az ember igyekszik minél kevésbé befolyásolni, alakítani környezetét. Így például napelemeket használnak, olaj helyett fával tüzelnek, és minden évben gondoskodnak a fateleptésről is. A mezőkön és az üvegházakban megtermelt bio zöldségeket, növényeket főként saját használatra, részint pedig eladásra szánják. A föld és a kertek megműveléséhez állatokat vesznek igénybe. Emellett juhokat és szarvasmarhát tenyésztenek, illetve a fogvatartottak által kihalászott állatok is a börtön élelmezését szolgálják, amivel így egyrésről pénzt tudnak megtakarítani, másrésről pedig minőségi ételt képesek biztosítani.

Ugyancsak fontos tényező, hogy a fogvatartottaknak kell gondoskodniuk az állatállományról, és nekik kell megművelniük a földeket is. A börtönsziget környezet-tudatossága mindamelllett elősegítheti, hogy a fogvatartottak megtanulják tisztelni, és védeni a természetet.⁶

Környezetbarát börtönök az USA-ban

A szakirodalom⁷ áttanulmányozása után Amerikára vonatkoztatva kijelenthető, hogy a „zöld börtönök” kapcsán a környezetvédelmi aspektus mellett igen erőteljesek a gazdaságossági megfontolások. A kiindulópontot az a körülmény képezi, hogy világviszonylatban az USA rendelkezik a legnagyobb börtönnépességgel,⁸ ami szükségszerűen hatalmas végrehajtási költségekkel párosul.⁹ Itt természetesen nemcsak az őrzéssel, fogvatartással szorosan összefüggő kiadások értendők, hanem számolni kell az intézmények „24 órás szolgálatból” adódó magas víz és elektromos áram felhasználásával, a fogvatartottak élelmezésével, sőt a reintegrációjukat elősegítő oktatási-szakképzési programok költségeivel is. E költségek lefaragásának, csökkentésének egyik lehetséges módozatoként jelenik meg a büntetés-végrehajtás költséghatékonyra tétele többek között alternatív, környezetbarát, energiatakarékos¹⁰ technológiák alkalmazásával. Az Egyesült Államok Energiaügyi Minisztériuma például arról számolt be, hogy a vízmelegítő rendszer modernizációja a kaliforniai börtönügy számára 430.116 kilowatt energiát, és ezáltal 317.476 dollár éves megtakarítást eredményezett. A minisztérium ezért rendszeresen javasolja a büntetés-végrehajtási intézetek vezetésének, hogy fontolják meg a régi fűtési, hűtési, illetve szellőző rendszerek modernizációját, cseréljék le az elavult vízmelegítőket, mosó- illetve mosogatógépeket.¹¹

6 Webster, A. (2010) pp. 187-190.

7 Az amerikai helyzet bemutatása a jelen tanulmányban azért kapott kiemelt figyelmet, mert az egyébként viszonylag bőségesnek mondható angol nyelvű szakirodalom alapvetően csak az USA-val foglalkozik.

8 Az USA börtönstatisztikája alapján 2014-ben a teljes fogvatartotti populáció 2.217.947 főt tett ki, ami 100.000 lakosra számítva 693-as fogvatartotti rátának felelt meg. <http://www.prisonstudies.org/country/united-states-america>

9 A New York székhelyű Vera Institute of Justice 40 tagállamra kiterjedő kutatása például azt mutatta, hogy a 2010-es évben fogvatartottként a végrehajtás átlagköltsége 31.286 dollár volt. Henrichson, C., Delaney, R. (2012) p. 12.

10 Az újonnan épülő intézetek tekintetében a nulla nettó energiafogyasztás elérése 2030-ig előirányzott cél az USA-ban. Bővebben: Moran, D., Jewkes, Y. (2014) p. 348.

11 Hivatkozva: Pittaro, M. (2015)

Ugyancsak jó példaként említhető a Washington Állambeli Coyote Ridge Büntetés-végrehajtási Intézet, amelynek 2008-ban befejeződő bővítése során energiahatékony vízmelegítők, illetve napelemek kerültek felszerelésre, szellőztető rendszerek kiépítésre, valamint olyan modern technológiával készülő ablakokat alkalmaztak, amelyek nyáron a zárkákat képesek hűvösen, télen pedig melegen tartani. Ezekkel a módszerekkel sikerült a börtön energiafelhasználását a felére csökkenteniük. Mindamellettt az építkezés során nem használtak illékony szerves vegyületeket tartalmazó anyagokat, ezzel is elősegítve az egészségesebb környezet biztosítását a fogvatartottaknak, a személyi állományuknak és a látogatóknak egyaránt.¹²

A New Jerseyben található Fairton Büntetés-végrehajtási Intézet több mint 1800 napelemet tartalmazó napenergia-rendszerrel büszkélkedhet, amely a fosszilis tüzelőanyag-felhasználás 27%-os csökkentésére, illetve a szén-dioxid kibocsátás jelentős mértékű megelőzésére képes. Az intézmény igazgatója szerint a számottevő költségmegtakarítás mellett további fontos hozadékként könyvelhető el, hogy a rendszer installálásában segédkező fogvatartottak a zöld-technológiával kapcsolatos ismeretekkel is gyarapodhattak.¹³

Az arizonai Phoenix szövetségi fegyintézmény a napenergia-rendszerének köszönhetően ugyancsak jelentős energia megtakarításra képes. A rendszer segítségével naponta 50.000 gallon¹⁴ víz melegítését tudják biztosítani, ami 1200 fogvatartott és a börtönalkalmazottak melegvíz-fogyasztásának 70%-át fedezi. A szén-dioxid kibocsátás visszaszorítása mellett évente 6.700 dollár megtakarítást könyvelhetnek el.¹⁵

Külön érdemes megemlíteni az ugyancsak Washington Államban, Littlerockban található Cedar Creek Büntetés-végrehajtási Intézetet, amelynek „zöldebbé” válását egyébiránt a kényszer is elősegítette, tekintettel arra, hogy választania kellett a víztakarékosság, illetve egy víztisztító megépítése között.¹⁶ A börtön – Bastoeyhoz hasonlóan – az öfenntartás egy bizonyos szintjére törekszik, tekintettel arra, hogy a fogvatartottak élelmészésének költségei ugyancsak kihívást jelentenek. Ezt szem előtt tartva az intézményben folyó mezőgazdasági projektek keretében megtermelt zöldségek a fogvatartottak ellátását szolgálják, amivel éves szinten 17.000 dollárt tudnak megtakarítani. Emellett az erdő közepén fekvő létesítmény az ételmaradékot teljes egészében újrahasznosítja, az elkészült komposzt pedig a kertben, illetve az üvegházban került további felhasználásra, ami további 3000 dollár megtakarítást eredményez. Az intézetben elhelyezett férfi fogvatartottak feladata a méhkaptárak gondozása is, amelyek révén a megtermelt mézből részint süteményeket sütnek, illetve a méhviaszt kenőcsök és ajakbalzsam készítéséhez használják fel.¹⁷

A kaliforniai székhelyű Victorville fegyintézet a napelemek mellett szélturbinákat alkalmazva állít elő elektromosságot.¹⁸ A szélturbinákat az USA börtönei közül elsőként működtető – több mint 1500 fogvatartottat befogadó – Victorville-i komplexum

12 Sharp, R. (2010)

13 GetSolar Staff (2010)

14 1 gallon hozzávetőlegesen 3.785 liternek feleltethető meg.

15 Schenkel, A. (2016)

16 Le, P. (2008)

17 Webster, A. (2010) pp. 190-191. és Department of Corrections Washington State (2015) p. 36.

18 <http://www.windpowermonthly.com/article/959135/wind-turbine-installed-victorville-prison-california>

az energiaszükséglet hozzávetőlegesen 10%-ának kielégítésére alkalmas, amellet, hogy a turbinák fenntartása munkát biztosít a fogvatartottak egy része számára.¹⁹

Ugyancsak előremutató a biomassza kazánokat működtető Indiana állam, ahol elsőként a Pendleton Büntetés-végrehajtási Intézet, majd további három intézet élt a nagy fűtőértékű biomassza felhasználásának környezetbarát és egyúttal pénzkímélő lehetőségével. Becslések szerint a négy intézet tíz év alatt több mint 36 millió dollár megtakarítást képes elérni.²⁰

Az amerikai Zöld Épületek Tanácsa²¹ által irányított LEED minősítési rendszernek,²² azaz az épületek energiatakarékos és környezetkímélő létrehozása, valamint működtetése szempontrendszerének az USA-ban elsőként az észak-karolinai Butner Szövetségi Büntetés-végrehajtási Intézet felelt meg. A több mint 1100 fogvatartott befogadására alkalmas épületkomplexum azzal érdemelte ki az elismerést, hogy gigantikus méretei ellenére képes volt a környezeti hatások minimalizálására és az erőforrások védelmére. A biztonságos, funkcionális és egyúttal fenntartható épületek tervezése során maximálisan törekedtek a környezetbarát kivitelezésre. Így például az alacsony vízfogyasztást a mosodai víz újrahajtosításával,²³ víztakarékos öblítésű WC-k, zuhanyzók, mosdók alkalmazásával segítik elő. Energiatakarékos előregyártott falrendszereket, ablaküvegeket építettek be, ahogy az energia-hatékonyság célkitűzés volt a belső és külső világítás terén is. Ügyelve a fogvatartottak, illetve a személyi állomány egészségére, olyan ragasztók, tömítőanyagok kerültek felhasználásra, beépítésre, amelyek alacsony kémiai koncentrációval rendelkeztek.²⁴

Az USA Igazságügyi Minisztériumának „zöld börtönök koncepciója” azt hirdeti, hogy a fenntarthatóságot a környezeti, a gazdasági és méltányossági szempontok egyensúlyának megteremtésére törekedve lehet elérni. Így a környezetben csökkenteni kell az olyan negatív hatásokat, mint például a szénkibocsátás, vagy a szennyezés. A gazdaság oldaláról csökkenteni kell az épületek élettartamán túli költségeket, illetve összpontosítani kell a bevételnövelő tevékenységekre. A méltányosság keretében pedig azokat a programokat kell megcélózni, amelyek növelik a bűnelkövetők magatartásának korrekcióját.²⁵

„Zöld programok” a fogvatartottak számára

A fentiekből kitűnően a „zöld büntetés-végrehajtás” többek között környezetbarát, energiatakarékos, költséghatékony építészeti, technikai megoldásokat kínál, amelyek egyebek mellett az energiaszámlák és/vagy a széndioxid-kibocsátás csökkentését cé-

19 Barks, C. (2016)

20 <http://www.bionomicfuel.com/biomass-boilers-used-in-indiana-prisons/>

21 Green Building Council (USGBC)

22 Az angol betűszó feloldása: leadership in energy and environmental design. Jelentése: vezető az energetikai és környezeti tervezésben.

23 A honi Bv. Hírlevél a közelmúltban hasonló kezdeményezésről számolt be. A Budapesti Fegyház és Börtönben kiépítésre került a szürkevizet hálózat, amely az elhasznált, de újrahasznosítható vizet összegyűjti, átszűri, majd így juttatja a WC-tartályaiba. Bv. Hírlevél (2016) p. 3.

24 Moseley Architects (2013)

25 U.S. Department of Justice (2011) p. 9.

lozzák. A „zöld büntetés-végrehajtás” ugyanakkor nem ritkán olyan programokat is ad a fogvatartottak számára, amelyek a természet nyújtotta lehetőségeket kihasználva egyfajta terápiás megközelítésként értelmezhetők/értékelhetők. A természeti környezet egészségre gyakorolt hatása mellett e programok gyakorta azt a célt szolgálják, hogy növeljék a szabadulók foglalkoztatási esélyeit, és ezáltal csökkentsék a visszaesést.²⁶

A fogvatartottak számára leginkább kertészkedést, kert- és földművelést, illetve állatgondozást biztosítanak, ami jellemzően kombinálódik szakképzéssel. Ilyen programlehetőség kínálkozik a fogvatartottak számára az USA-ban többek között a San Quentinben, a Kaliforniai Állami Börtönben, vagy San Franciscóban. A Washington államban működő Fenntartható Börtönök Projekt kiemelendő programjai nem egyszerűen a fogvatartottak jövőbeli foglalkoztatásában, hanem a „zöld szektorban” való elhelyezkedésükben gondolkodnak.²⁷

Ugyancsak fontos utalni arra, hogy ezek a zöld programok nem egyszerűen állattenyésztésben, illetve állatgondozásban és földművelődésben merülnek ki, hanem ún. öko-terápiát is nyújtanak, ami szakemberek irányítása mellett fizikai és pszichikai terápiát takar természet-alapú módszerek alkalmazásával. Azon túlmenően, hogy ezek a programok megtanítják a fogvatartottakat a természetről, az állatokról való gondoskodásra, olyan készségek elsajátításában is segédkezhetnek, mint például az együttműködés, a másokkal való hatékony együttműködés, a felelősségvállalás, a gondoskodás, vagy az empátia. Más rehabilitációs programokkal való véletlenszerű összehasonlítások is azt igazolták, hogy a zöld programok szignifikánsan jobban befolyásolták a fogvatartottak kockázatvállaló magatartását, fejlesztették a döntéshozó képességét és javították a pszichoszociális funkciókat.²⁸

Tekintettel arra, hogy ezek a zöld programok egyfajta „menekülést” jelenthetnek a sivár, ingerszegény börtönkörnyezet mindennapjaiból, hozzájárulhatnak a fizikai és a mentális egészség javulásához is. A természet nyújtotta lehetőségek ugyanis pozitívan befolyásolhatják a kognitív funkciókat, csökkenthetik a stresszt, a magas vérnyomást. Benjamin Rush orvos, akit az amerikai pszichiátria atyjaként tartanak számon, például 1798-ban mentális betegek körében hasznosította a kert, a természet gyógyító erejét. Az 1900-as évek elejétől pedig már több amerikai kórházban, intézményben, illetve javító fogházban (reformatory) alkalmazták a kertterápiát.²⁹ Moore³⁰ 1981-ben mutatott rá arra, hogy az olyan humánus börtönkörnyezet,³¹ amelyenél a fogvatartottak ráláthatnak a fákra, a füves területre, kevesebb stresszhelyzetet

26 Moran, D., Jewkes, Y. (2014) p. 348.

27 A projektről bővebben: Sustainability in Prisons Project Fiscal Year 2016. Annual Report. <http://sustainabilityinprisons.org/wp-content/uploads/2016/12/SPP-Annual-Report-FY16-reduced-size.pdf>

28 Van der Linden, S. (2015)

29 Rice, J. S., Remy, L. L. (1998) pp. 203-204.

30 Moore, E. (1981) p. 32.

31 Ez az elgondolás vezette a Madridi székhelyű OOIO Architecture nevű céget, amikor Izlandon egy női büntetés-végrehajtási intézet megtervezésébe kezdett. Miután a tervezői csapat úgy ítélte meg, hogy legrosszabb dolog egy büntetés-végrehajtási intézettel kapcsolatban az az érzés, hogy az ember egy ilyen intézményben van, olyan börtönt terveztek, amely világos, nyitott struktúrájú és sok zöld felülettel rendelkezik. Furuto, A. (2012)

Itt említeném meg Grönland első zárt börtönének terveit is, amelyenél a fogvatartottak rehabilitációját elősegítő ugyancsak fontos szempont volt a természet közelségének, így például a felhők, a madarak, a napfény látványának a biztosítása. Jewkes, Y., Moran, D. (2014) p. 10.

eredményezhet, és általában véve csökkenti az orvoshoz fordulás gyakoriságát is. Hasonló következtetésre jutott néhány évvel később West is, aki ugyancsak rávilágított, hogy azon fogvatartottak, akik láthatták a természeti környezetet, kevesebb stresszel kapcsolatos testi tünetről számoltak be, mint azok, akiknek csak a börtönépületekre volt rálátásuk.³² Rice és Remy San Francisco-i fogvatartottak körében végzett kutatása³³ a pszichoszociális funkciók javulásáról és a szerfüggőség, valamint a depresszió visszaszorulásáról számolt be.

Waitkus vizsgálata³⁴ ugyancsak kimutatta, hogy a kert-program csökkentette a stresszt, ahogy a fogvatartottak által elkövetett fegyelemsértések száma is 36%-kal esett vissza. A kertet egy semleges területként jellemezte, amely fontos közösségépítő szerepet töltött be és egyúttal reményt adott, valamint lehetőséget a változásra, változtatásra. Emellett nemcsak a fogvatartottak többsége, hanem a végrehajtási személyzet is pozitívumként értékelte a kert fizikai környezetre és a társadalmi légkörre gyakorolt hatását.

A pozitívumok hangoztatása mellett olvasható ugyanakkor olyan vélemény is, amely szerint mind a fák, mind a virágok ültetése egyszerűen szükegtelen, másrésztől biztonsági kockázatot jelent, mivel a fák megzavarhatják a kilátást, a növények pedig alkalmasak lehetnek a csempészárú elrejtésére.³⁵

A természet, a kert egészségre gyakorolt gyógyító hatása mellett egyes szerzők hangsúlyozzák e programok visszaesési rátákra gyakorolt kedvező kihatásait is. Így például Gilbert arról számolt be, hogy a San Francisco-i Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben folyó zöld projekt résztvevői körében a szabadulást követő kettő év után 24%-os volt a visszaesés, míg az intézmény többi fogvatartottja körében már egy éven belül is 55%-os volt e mutató.³⁶ Hasonló eredményeket mutatott az USA legnagyobb börtönkomplexumának, New York város Rikers Island-i üvegház-projektje is, amely mind a szabadulást követő egy, mind pedig három év után kedvezőbb visszaesést könyvelhetett el összehasonlítva a New York államra, a teljes amerikai börtönépességre, illetve az adott fogvatartó intézetre vonatkozó visszaesési mutatókkal.³⁷ A Rikers Island-i fogvatartottak „sikere” nem utolsó sorban annak is betudható, hogy a kertészkedés iránt érdeklődő rabok a szabadulást követően a projekttel együttműködő GreenTeam-nél helyezkedhetnek el.³⁸ Mind az üvegház-projekt, mind pedig a GreenTeam-program olyan szakképzési programot jelent, amely egyebek mellett magában foglalja a kertterápiát, az írni-olvasni tudást, az életvezetési készségek fejlesztését és a szabadulást követően egy 9-12 hónap tartamú fizetett szakmai gyakorlatot a városi kertek megművelésére.³⁹

Összefoglalóan az USA-ra vonatkoztatva elmondható tehát, hogy a végrehajtási intézetek által biztosított zöld programok igen ígéretesek, hiszen hozzájárulhatnak a fogvatartottak egészségi állapotának, közérzetének javulásához és nem utolsó sorban költséghatékony módon segíthetik a visszaesési mutatók kedvező alakulását.

32 West 1985-ös munkáját hivatkozza Gallagher, B. E. (2013) p. 26.

33 Rice, J. S., Remy, L. L. (1998) pp. 217-218.

34 Waitkus, K. (2004) pp. 72-76.

35 A fenti megállapítás egy börtönépítéssel készült interjúból származik. Hivatkozza Jewkes, Y., Moran, D. (2015) p. 459.

36 Gilbert, E. (2012) <http://www.worldwatch.org/urban-garden-programs-reach-out-inmates-and-risk-populations>

37 Van der Linden, S. (2015) pp. 339-340.

38 Jiler, J. (2009) p. 183.

39 Clarke, S. E. (2011) p. 24.

Konténer-börtönök

A tradicionális épületek alternatívjaként különösen Európában, azon belül az Egyesült Királyságban örvend népszerűségnek az ún. hajókonténer-építkezés. A gyorsan elkészülő építményeknek széleskörű alkalmazhatóságuk, megfizethetőségük, könnyű áttelepíthetőségük,⁴⁰ környezettudatosságuk adja igazi vonzerejüket. Utóbbi leginkább azzal magyarázható, hogy nincs szükség a hagyományos épületanyagra, így a téglára, cementre, emellett a konténer ilyen módon történő újrahasznosítása több tonnányi acél megóvását is jelenti. A téglá és a cement használatának mellőzhetősége ezen felül hozzájárulhat a költségek alacsonyan tartásához is.⁴¹

Kedzetben katasztrófahelyzeteknél, valamint a hadseregben, illetve bányászati tevékenységeknél alkalmaztak konténer-épületeket.⁴² A hajókonténer-építkezés a közelmúltban egy nem szokványos felhasználói területen is felbukkant, lévén az ausztrál, az új-zélandi büntetés-végrehajtás, illetve az USA-ban a Guantanamoi Delta Camp fogolytábor is élt ezzel a költséghatékony megoldással.

Fontos hangsúlyozni, hogy a hajókonténerek ilyen irányú alkalmazásának hátterében elsődlegesen nem a környezet kímélete, hanem sokkal inkább gazdasági/gazdaságossági megfontolások álltak. A hivatkozott országok egyre bővülő börtönnépessége, a férőhely-gondok, illetve az új részlegek, végrehajtási intézetek építésének tetemes költségei szolgáltatták a hátteret a fogvatartottak konténerházakban való elhelyezésének. Így például az új-zélandi büntetés-végrehajtásnak becsléseik szerint 2018-ig 5000 új férőhelyre lenne szüksége. A férőhely-bővítés tradicionális módjaihoz képest olcsóbb, és egyúttal gyorsabb megoldását kínálta ilyenformán a hajókonténerek átalakítása. 23 konténert használtak fel a 60 fogvatartott befogadására szolgáló részleghez, amely a hagyományos kialakítású zárkák felébe került. Emellett a korábbiakhoz képest 34%-kal alacsonyabb fenntartási költséget könyvelhettek el és kifejezetten alacsony volt a fogvatartotti vandalizmus előfordulása is.⁴³

A pozitívumok hangoztatása mellett nem szabad elhallgatni, hogy amikor 1999-ben a nyugat-auztrál kormány helyreállított konténerekkel igyekezett orvosolni az elhelyezési problémákat, a fogvatartottak számára kialakított építmények viszonylag rövid idő alatt korrodálódtak, illetve a kivitelezési problémák biztonsági kockázatot is eredményeztek.⁴⁴ A legtöbb ausztráliai, illetve számos új-zélandi közép-és magas biztonsági fokozatba sorolt intézmény esetében ugyanis az ún. harmadik generációs börtönmodellt alkalmazzák, amelynek lényege, hogy a zárkák egy megosztott interaktív belső tér körül helyezkednek el, aminek köszönhetően csökkenthetők a zavargások, könnyebben megelőzhető az erőszak. Ezzel szemben a konténer-építkezéssel leginkább olyan elrendezés alakítható ki, ahol a kis helyiségek egymás mellett, hosszirányban helyezkednek el.

40 A konténerek megfelelnek a standard szállítási méreteknek, így könnyen szállíthatók hajón, vasúton, illetve teherautón egyaránt.

41 Brandt, K. A. (2011) p. 10.

42 Grant, E. (2013) p. 36.

43 Wheeland, M. (2010); Container cells for Rimutaka Prison <http://www.stuff.co.nz/national/politics/2805169/Container-cells-for-Rimutaka-Prison>; Gateway Containers: 5 cost effective uses of second hand containers in prisons. <http://www.gatewaycontainersales.com.au/5-cost-effective-uses-of-second-hand-containers-in-prisons/>

44 Winter, C. (2011)

Grant szerint⁴⁵ ez a dizájn a személyzet indirekt vagy időszakos ellenőrzésével párosulva magában hordozza mind a fogvatartottak egymás közti, mind pedig a fogvatartottak és a személyi állomány közötti erőszak lehetőségét, azaz biztonsági kockázatot jelent.

Grant emellett úgy véli, hogy a konténer-építkezés környezetvédelmi teljesítménye is megkérdőjelezhető. Az építmények alapos hőszigetelése ugyanis elengedhetetlen a korrózió és a kondenzáció elkerülése érdekében. A hőszigetelés és az a belső vázszerkezet, amellyel a konténerek jellemzően rendelkeznek, ezen felül csökkenti a hasznos alapterületet, megemeli a padlót, ezzel pedig redukálja a mennyezet magasságát. Szükséges továbbá a légkondicionálás vagy fűtés/hűtés más formájának kiépítése. Ezek a fejlesztések, a javítások, illetve a konténerek szállításával járó széndioxid-kibocsátás ilyenformán vitathatóvá teszik a költséghatékonyságot is.

Brandt ugyancsak a gyengeségek között említi, hogy az acélszerkezetek nagyon jól vezetik a hőt, így egy bizonyos hőmérséklet után a belső tér emberi tartózkodásra alkalmatlanná válhat. Arról sem szabad megfeledkezni, hogy a konténerek átalakítása vágási, hegesztési munkálatokkal jár együtt, ami szakmunka lévén megnöveli az építkezés költségeit.⁴⁶

A fenti negatívumok figyelembevételével mind Grant, mind pedig Brandt azon a véleményen van, hogy a használt hajókonténerek nem alkalmasak börtönök építésénél, míg az újak esetén az alacsony energiafelhasználás környezetvédelmi előnyei és az újrahasznosított anyagok felhasználása csökken, az energia és a működési költségek pedig emelkednek.

Zárszó

A fentiek alapján úgy tűnik, hogy a környezetvédelmi megfontolások és törekvések egyre inkább jelen vannak a büntetés-végrehajtás területén is. Az újonnan épülő börtönöknél megfigyelhetők a különféle „zöld” építészeti megoldások, ahogy a meglévő épületek modernizációja – a szükséges anyagi források biztosítása esetén⁴⁷ – ugyancsak feltételezi a környezetbarát technikák alkalmazását. Ilyenformán a „zöld” vagy „zölddé váló” intézetek egyszerre könnyvelhetik el a környezeti hatások visszaszorulását és a végrehajtás során felmerülő költségek csökkentését.

A természet közelségét szem előtt tartó humánus börtönkörnyezet, a fogvatartottak számára nyitva álló „zöld programok” pedig alapjául szolgálhatnak a jövő börtöneinek, amelyek hathatósabban segíthetik elő a reintegrációt, ahogy pozitívan befolyásolhatják a személyi állomány közérzetét is.

A környezetkímélet és az alacsonyabb költségek szerencsés egybeesése ellenére a tömeges bebörtönzés politikáját választó országok börtönnépességgel együttjáró kiadásai természetesen a különféle „zöld kezdeményezésekkel” nem kompenzálhatók. Noha az USA Igazságügyi Minisztériumának kiadványa⁴⁸ az egyik leginnovatívabb és leginkább költségtakarékos megoldásnak a végrehajtás „zölddé válását” tekinti, a

45 Grant, E. (2013) pp. 39-41.

46 Brandt, K. A. (2011) p. 11.

47 Jewkes és Moran már korábban hivatkozott tanulmánya például utalt arra, hogy Angliában a börtönigazgatóknak jogában áll rugalmasan kezelni az igen szigorú végrehajtási standardokat. Így fordulhat elő, hogy a régi, elavult fűtési rendszerek cseréje, további fűtési megoldások biztosítása helyett inkább az olcsóbb megoldást választják, és melegebb ágyneműt adnak a fogvatartottaknak. Jewkes, Y., Moran, D. (2015) p. 457.

48 U.S. Department of Justice (2014)

költségek lefaragását célszerű volna a börtönépítési költségcsökkentésével, a punitív büntetőszemlélet és gyakorlat megreformálásával kezdeni.

Mindennek jelentősége abban is megjelenik, hogy napjainkban komoly börtön-építési program zajlik hazánkban, amely Pallo szerint⁴⁹ a túltelítettség kezelésének egyik lehetséges, középtávon alkalmazható útja. Kívánatos lenne az új börtönök kialakításakor a „zöld koncepció” eredményeinek felhasználása, ezzel is szolgálva a honi börtönök ember- központúvá tételét.

Felhasznált irodalom

- Barks, C. (2016): Wind Power Behind Bars. *Electric Apparatus Magazine* 11. February 2016. <https://electricalapparatus.wordpress.com/2016/02/11/wind-power-behind-bars/>
- Brandt, K. A. (2011): Plugging in: Reinterpreting the Traditional Housing. Archetype Within a Community Using Shipping Containers. Master of Science Dissertation, The University of North Carolina. 2011. Bv. Hírlevél 2016/3.
- Clarke, S. E. (2011): Assessing the Rehabilitative Potential of Science and Sustainability Education in Prisons: A Study of the Sustainable Prisons Project. The Evergreen State College, 2011. http://archives.evergreen.edu/masterstheses/Accession86-10MES/Clarke_SMESThesis2011.pdf
- Container cells for Rimutaka Prison <http://www.stuff.co.nz/national/politics/2805169/Container-cells-for-Rimutaka-Prison>
- Department of Corrections Washington State (2015): Sustainability in Prisons Project. Fiscal Year 2014, Annual Report. <http://sustainabilityinprisons.org/wp-content/uploads/2015/02/SPP-Annual-Report-for-partners.pdf>
- Department of Corrections Washington State (2016): Sustainability in Prisons Project Fiscal Year 2016. Annual Report. <http://sustainabilityinprisons.org/wp-content/uploads/2016/12/SPP-Annual-Report-FY16-reduced-size.pdf>
- Furuto, A. (2012): Female prison/OOIO Architecture. <http://www.archdaily.com/244702/female-prison-ooio-architecture>
- Gallagher, B. E. (2013): Science and Sustainability Programs in Prisons: Assessing the Effects of Participation on Inmates. The Evergreen State College, 2013. http://archives.evergreen.edu/masterstheses/Accession86-10MES/Gallagher_B2013.pdf
- Gateway Containers: 5 cost effective uses of second hand containers in prisons. <http://www.gatewaycontainersales.com.au/5-cost-effective-uses-of-second-hand-containers-in-prisons/>
- GetSolar Staff: Vanguard Energy Completes Solar Installation at Fairton Prison. <https://info.getsolar.com/news/New-Jersey/Solar-Panels/Vanguard-Energy-Completes-Solar-Installation-at-Fairton-Prison-19926026>
- Gilbert, E. (2012): Urban Garden Programs Reach Out to Inmates and At-Risk Populations. Washington DC: Woldwatch Institute, March 06, 2012
- Graham, K. (2015): Norway's Bastoy prison changes lives using human ecology. *Digital Journal* February 25, 2015. <http://www.digitaljournal.com/news/world/norway-s-bastoy-prison-changes-lives-using-human-ecology/article/426985#ixzz4QAJ9L7dl>
- Grant, E. (2013): „Pack ’em, rack ’em and stack ’em”: The appropriateness of the use and reuse of shipping containers for prison accommodation. *Australasian Journal of Construction Economics and Building* 2013/2.
- Henrichson, C. – Delaney, R. (2012): The Price of Prisons. What Incarceration Costs Taxpayers. *Vera Institute of Justice*, January 2012.
- Jewkes, Y. – Moran, D. (2014): Should prison architecture be brutal, bland or beautiful? *Scottish Justice Matters*, March 2014.

49 Pallo szerint a túlszűfolttság a büntetés-végrehajtás szakmai tevékenységét dehumanizálja és egyben elszemélyteleníti, amely a reintegrációs törekvések kiteljesedésének akadályát képezi. Bővebben: Pallo J. (2015) p. 19; 24.

- Jewkes, Y. – Moran, D. (2015): The paradox of the „green” prison: Sustaining the environment or sustaining the penal complex? *Theoretical Criminology* 2015/4.
- Jiler, J. (2009): Restoring Lives, Transforming Landscapes: The GreenHouse Program at Rikers Island Jail. In Wiesen, Anne – Campbell, Lindsay: *Restorative Commons: Creating Health and Well-Being through Urban Landscapes*. Newtown Square, 2009.
- Le, P. (2008): Prisons going green to save on costs. Facilities turn to solar panels, wind turbines, recycling. *S.F. Chron.*, November 2008. <http://www.sfgate.com/green/article/Prisons-going-green-to-save-on-costs-3263339.php>
- Moore, E. (1981): A prison environment’s effect on health care service demands. *Journal of Environmental Systems* 1981/11.
- Moran, D. – Jewkes, Y. (2014): „Green” prisons: rethinking the „sustainability” of the carceral estate. *Geographica Helvetica* 69. 2014.
- Moseley Architects: First LEED Gold Project for the Federal Bureau of Prisons. <http://www.prnewswire.com/news-releases/first-leed-gold-project-for-the-federal-bureau-of-prisons-214023101.html>
- Pallo J. (2015): Egyre jobban éget a seb.... *Börtönügyi Szemle*. 2015/1.
- Pittaro, M. (2015): Prisons going green. <http://inpublicsafety.com/2015/10/prisons-going-green/>
- Rice, J. S. – Remy, L. L. (1998): Impact of horticultural therapy on psychosocial functioning among urban jail inmates. *Journal of Offender Rehabilitation* 1998/26.
- Ryan, R. (2015): Bastoy prison in Norway is the world’s first ecological prison. <http://www.news.com.au/bastoy-prison-in-norway-is-the-worlds-first-ecological-prison/news-story/914148c3fd7f0851521a1bfec28de8bf>
- Schenkel, A. (2016): 14 green prisons. Mother nature network. November 2016. <http://www.mnn.com/money/green-workplace/photos/14-green-prisons/federal-correctional-institution-in-phoenix-ariz#top-desktop>
- Sharp, R. (2010): Green prison: Where security meets ecology. *Independent*, August 2010. <http://www.independent.co.uk/environment/green-living/green-prison-where-security-meets-ecology-2054270.html>
- U.S. Department of Justice (2014): *The Greening of Corrections: Creating a sustainable system*, National Institute of Corrections, 2014.
- Ugelvik, T. (2016): Prisons as welfare institutions? Punishment and the Nordic Model. In: Bennett – Jewkes – Crewe (eds.): *Handbook on prisons*. London, Routledge, 2016.
- Van der Linden, S. (2015a): The rise of green prison programs. How exposure to nature is reducing crime <https://www.psychologytoday.com/blog/socially-relevant/201508/the-rise-green-prison-programs>
- Van der Linden, S. (2015b): Green prison programmes, recidivism and mental health: A primer. *Criminal Behaviour and Mental Health* 2015/25.
- Waitkus, K. (2004): The impact of a garden program on the physical environment and social climate of a prison yard at San Quentin state prison. Pepperdine University, Los Angeles, 2004. <http://pepperdine.contentdm.oclc.org/cdm/ref/collection/p15093coll2/id/94>
- Webster, A. (2010): Environmental prison reform: lower costs and greener world. *New England Journal on Criminal & Civil Confinement* 2010/1.
- Wheeland, M. (2010): A (Green) Prison Made of Shipping Containers. <https://www.greenbiz.com/blog/2010/06/11/green-prison-made-shipping-containers>
- Winter, C. (2011): Union to put cell plan back in its box. *ABC News*, 4th August 2011. <http://www.abc.net.au/news/2011-08-03/shipping-containers-prison-cells-union/2822888>

Internetes források

- <http://www.bastoyfengsel.no/English/bastoy-fengsel-Eng.html>
<http://www.prisonstudies.org/country/united-states-america>
<http://www.bionomicfuel.com/biomass-boilers-used-in-indiana-prisons/>
<http://www.windpowermonthly.com/article/959135/wind-turbine-installed-victorville-prison-california>
<http://www.worldwatch.org/urban-garden-programs-reach-out-inmates-and-risk-populations>

Fotó: Fekete Attila

„NEM AZ EGÉSZSÉGESEKNEK KELL AZ ORVOS, HANEM A BETEGEKNEK”¹ I. RÉSZ²

2016-ban végzett kutatásom során főként az életfogytiglani szabadságvesztésüket töltő fogvatartottak vallási szokásait vizsgáltam három hazai fegyház esetében. A velük készített életinterjúk feltérképezték hitbeli meggyőződésüket a gyermekkortól kezdődően egészen a jelenlegi fogvatartásig bezárólag. A kutatás célja bemutatni, hogy milyen hatást gyakorol a hosszúidős fogvatartottak életére esetleges hitbeli meggyőződésük. Projektem eddigi eredményei arra engednek következtetni, hogy bizonyos vallási attitűdökkel rendelkező rabok jobban megbirkóznak a börtönártalmakkal és alapvetően kevesebb fegyelmi, illetve biztonsági kockázatot jelentenek a büntetés-végrehajtás rendszere számára. Számos nyitott kérdés vár azonban még megválaszolásra, így például az e fogvatartottak esetén kilátásba helyezett feltételes szabaddábra helyezés és a bv. intézeteiben gyakorolt vallásosságuk kapcsán.

Kulcsszavak: hosszúidős fogvatartottak, vallásosság, reintegráció

During my research in 2016 I investigated the religious practice of imprisoned convicts in three Hungarian Strict Regime prisons mainly among inmates sentenced to life imprisonment. The life interviews with them explored the conviction of faith from childhood up to their present detention. The purpose of my research was to map the impacts any religious belief has on the life of long-term prisoners. From my project so far I conclude that certain prisoners with religious attitudes may cope better with prison harms, basically may pose less disciplinary or security risks for the prison service system. However, a number of open questions are still waiting to be answered, for example in context of the feasible conditional release of these prisoners and their practise of religion within the prison.

Keywords: long-term inmates, religiosity, reintegration

1 Mt 9,12

2 A hosszúidős ítéletüket töltő fogvatartottak vallási motívumainak szerepe a büntetés-végrehajtás reszocializáló és reintegráló feladatában

Bevezetés

Előzetes megjegyzések

Bűn, büntetés, büntudat, jóvátétel – e fogalmak teljes mértékben lehetnének egy büntetés-végrehajtás tudományterületén írt értekezés, de egy teológiai témájú tanulmány kulcsfogalmai is. Elkerülhetetlen tehát az – miközben a Büntetés-végrehajtási Szervezeten belül a büntetést az egyéniesítés szempontján keresztül a megelőzési célokhoz igazítják³ –, hogy ne reflektáljon legalább a szakmai tudományos közönség arra a tényre, miszerint a bv.-be bekerülő fogvatartott nem csupán egy olyan normát sértett meg, melyet a büntetőjogi törvényesség elve véd, hanem az esetek túlnyomó többségében az e norma mögött megbújó erkölcsi értékkel is – hol szándékosan, hol következmény jelleggel; hol enyhébben, hol pedig a lehető legsúlyosabb módon – szembeszegült. E tett következtében az adott személy élete egy olyan határhelyzetbe került, melyet a jog nyelve a büntetés-végrehajtási intézetben történő fogvatartásként jelöl meg. Itt találkozunk az ő javulását célzó segítségek mellett számos deprivációs faktorial, mint például a túlzásúfoltság.⁴ E problémás jelenség akár még a fogvatartotti vallásgyakorlást is negatívan befolyásolhatja.⁵

Schmehl János bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának biztonsági és fogvatartási helyettese találóan mutatja be⁶ azt a folyamatot, mely során elsőként jelenik meg a nevelés eszménye a bv. rendszerén belül. E gondolat kikristályosodása fog oda vezetni, hogy az új Bv. kódexben⁷ már kiemelt célként jelenik meg a fogvatartás alatt álló személy társadalomba történő visszavezetése: „A szabadságvesztés végrehajtásának célja az ítéletben meghatározott joghátrány érvényesítése, valamint a végrehajtás alatti reintegrációs tevékenység eredményeként annak elősegítése, hogy az elítélt szabadulása után a társadalomba sikeresen visszailleszkedjen és a társadalom jogkövető tagjává váljon.”⁸ E példa okán is joggal érthetünk egyet Pallo József kijelentésével, melyben az új Bv. törvény előremutató szakmaiságát méltatja.⁹

A jogkövető magatartás azonban csak úgy érhető el – a körülményekhez mérten – legteljesebb fokon, ha a reintegrációs folyamat során nem csupán az elkövetett bűncselekmény jogi konzekvenciáinak „megélése” történik meg (szabadságvesztés), hanem a bűncselekmény morális dimenziójára, azaz a bűnre is reflektálnak. Ez azonban már olyan komplex cél és feladat, melyet a bv. nem vállalhat pusztán önmagára, hanem a jog lehetőségei szerint együttműködik különböző szervezetekkel, így vallási közösségekkel is.¹⁰ A jogalkotó felismerte az elítélt reintegrációja során fontos szerepet játszó vallási közösséget, ezért a Bv. törvény számos lehetőséget biztosít arra

3 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról (továbbiakban bv-törvény) 1. § (1)

4 Vö.: Pallo J. (2015) p. 18-19.

5 Pallo J., Forgács E. (2015) p. 88-90.

6 Schmehl J. (2015) p. 1.

7 Pallo J. (2014) p. 23-31.

8 Bv. törvény 83. § (1)

9 Pallo J. (2014) p. 30-31.

10 Vö.: Bv. törvény 5. § (3)

– a lelkiismereti és vallásszabadság alapjogából¹¹ kiindulva –, hogy az adott személy fogvatartási ideje alatt is gyakorolhassa hitbéli meggyőződését.¹² Egy keretes szerkezetet képezve így jutunk el ahhoz, hogy tulajdonképpen pont a reintegráció során gyakorolt hitélet lehet annak az eszköze, hogy a fogvatartott a leghathatósabb módon szembesüljön azzal a jogi és egyben erkölcsi sérelemmel, melyet ő maga okozott, és amely miatt végső soron büntetését tölti.

Különös aktualitást nyer azonban a fenti gondolatmenet, ha az adott törvénysértéssel az elítélt az egyik legalapvetőbb emberi normát hágta át. Az ilyen esetek túlnyomó többségében olyan hosszúidős ítéletre szükséges az adott személynek be rendezkedni, mely a reintegráció folyamatát is kitolja, és emellett a bv. intézetben a lehetőségeihez mért legoptimálisabb „letöltésre” rendezkedik be. Amilyen súlyos a bűncselekmény jogkövetkeményeként kirótt szabadságvesztés büntetése – előbbi gondolatmenetünk alapján –, legalább olyan súlyos az az erkölcsi teher, mely nem csekély befolyással lehet a bv.-n belül mutatott vallási magatartásra.

A fenti logikai láncot követve tehát joggal merül fel annak kérdése, hogy a –2016. 06. 30-ai hazai adatok¹³ alapján – 327 „számos” életfogytiglani büntetését és a 49 tényleges életfogytiglani szabadságvesztését (következőkben: TÉSZ) töltő fogvatartottat milyen vallási motívumok jellemzik. A büntetés tényéből adódóan pedig elsősorban az kecsegtet eredménnyel, ha egy esetleges jövőbeli reintegráció fényében a jelenlegi börtönhöz való alkalmazkodást, a fogvatartás okozta kihívásokkal való megküzdő képességet vizsgáljuk meg. Így joggal merül fel a címben jelzett téma aktualitása, mellyel jelen tanulmányomban is foglalkozni kívánok: milyen vallási motívumok jellemzik a hosszúidős fogvatartottakat és milyen befolyással van ez az ő „börtöntűrő” képességükre?

A vallásszabadság mint alapvető emberi jog megvalósulása a büntetés-végrehajtási intézmény keretében

A büntetés végrehajtása során némely alapvető jogával nem élhet a fogvatartott – a szabadságvesztés jellegéből kifolyólag –, azonban minden más alapjoga sértetlenségét továbbra is megőrzi, így például a gondolat-, lelkiismereti és vallásszabadság is.¹⁴ *„A vallás és a hitbéli meggyőződés az emberi személyiség elválaszthatatlan része, mivel kifejezésre jut benne a teljes egzisztenciális létezés; vagyis az ember fizikai, szellemi és lelki egysége, s éppen ez alkotja a vallásszabadság és az emberi méltóság legmélyebb összefüggését.”*¹⁵ Antalóczy Péter találóan foglalja össze az Alkotmánybíróság témában megjelenő határozatát,¹⁶ melynek jelentősége a büntetés-végrehajtásban hosszabb időt eltöltő fogvatartottak számára megkülönböztetetten is igaz.

11 Magyarország Alaptörvénye VII. cikk (1); BV. törvény 119. § n).

12 Vö.: Antalóczy P. (2014) p. 19-27.

13 Somogyvári M. (2016) p. 10., 23.

14 Tóth M. (2010) p. 27.

15 Antalóczy P. (2014) p. 22.

16 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, 8/1990. (IV. 25.) AB határozat

Így joggal merül fel kutatási témánk egyik származtatott részkérdése: hogyan élnek és hogyan használják a hosszúidős fogvatartottak a nevezett jogi lehetőségüket? Jelen helyen nem kerülnek részletesen bemutatásra és felsorolásra a témát szabályozó magyar és nemzetközi jogforrások, mivel ezt már többen megtették előttem.

Az Európa Tanács 2006-ban kiadott Európai Börtön szabályok dokumentumának 29. pontja három pontban foglalja össze a legfontosabb, témában megjelenő alapelveket:¹⁷

- A fogvatartottak gondolat-, lelkiismereti és vallásszabadságát tiszteletben kell tartani;
- A börtönrezsimit – amennyiben lehetséges – úgy kell megszervezni, hogy a fogvatartottak számára lehetőséget biztosítsanak vallásuk gyakorlására és filozófiájuk követésére, az adott vallások vagy filozófiák által elismert képviselők által tartott vallási szertartásokon vagy gyűléseken való részvételre, vallásuk vagy filozófiájuk ilyen képviselői négy szemközti látogatásainak fogadására és vallásos vagy egyházi jellegű kiadványok birtokban tartására;¹⁸
- A fogvatartottak nem kényszeríthetők vallás gyakorlására vagy filozófia követésére, vallásos szertartásokon vagy gyűléseken, lelkigyakorlatokon való részvételre, vagy arra, hogy fogadják valamely vallás vagy filozófia képviselőjének a látogatását.

A második alpont fejti ki milyen formái és módozatai lehetnek a fogvatartotti vallásgyakorlásnak,¹⁹ melyek mentén kutatásunk is haladt. A bekezdés első mondata leszögezi az alaptételt, mely a vallásgyakorlási lehetőség biztosítása. Ez különböző formákban valósulhat meg:

- Az adott vallások vagy filozófiák elismert képviselői által tartott vallási szertartásokon vagy gyűléseken való részvétel (közösségi vallásgyakorlás tágabb formája);
- Vallásuk vagy filozófiájuk ilyen képviselői négy szemközti látogatásainak fogadása (közösségi vallásgyakorlás szűkebb formája);
- Vallásos vagy egyházi jellegű kiadványok birtokban tartása.

E három „mód” fog kiegészülni teológiai megfontolások útján még egy „negyedikkel”, mely azonban élesen nem különül el az előbbi háromtól és már a jog keretein túlra mutat:

- Vallásuk egyéni (lelkiismereti) gyakorlása (imaélet).

A vallásszabadság alapjogi természete kettős: egyrészt a polgári jogrend eszközeivel biztosítja az adott személy meggyőződési szabadságát (formai elem), azonban ugyanennyire meghatározónak kell lennie az említett meggyőződést – hitvallást – alkotó tanításnak (tartalmi elem) és az abból származó lelkiismereti köteleességeknek. Figyelembe kell venni mindkettő saját természetét: míg első a jog lehetősége által szabályozott, addig a második legvégső „törvénye” a lelkiismeret.

17 Juhász Zs. (2002) p. 21.

18 Ide sorolható még esetleg a sajátos vallási igények szerint rendeződő étkezés. Vö. Pallo J., Törőcsik B. (2011) p. 4.

19 Pallo J., Törőcsik B. (2011) p. 8.

Egyik sem kijátszható a másikkal szemben. Így továbbra is nyitott és megoldásra váró kérdés a fenti elv bv.-n belüli megvalósítása: hogyan lehetséges olyan törékeny egyensúlyt teremteni egy alapjog esetén, hogy azzal sem a bv., sem pedig az azt gyakorló fogvatartott ne tudjon a másik hátrányára – és így végső soron a vallási közösség hátrányára – visszaélni.²⁰

Ruzsonyi Péter 1993-ban egy konferencia eredményei kapcsán a következő megállapításokat teszi: *„A konferencia összegzett tapasztalata szerint az egyház az elítéltek 5-10%-ára képes jelentősebb mértékű hatást gyakorolni. Teljes volt a nézetazonosság abban is, hogy a vallásnak a társadalom visszaváró üzenetét is közvetítenie kell, de ezenkívül képes normalizálni a börtönökben az emberi kapcsolatokat. Persze a börtönön belüli vallási jellegű lelkigondozás nem kiváltság az egyház számára és nem ajándék az elítélteknek, viszont a lelkészek és az önkéntes segítők erőfeszítései hozzájárulnak a fogvatartottak rehabilitációjához, a büntetés-végrehajtás céljainak megvalósításához.”*²¹ Kutatásomban rámutatok, hogy mennyire sikerült elmozdulni e majd 25 évvel ezelőtről származó helyzetből. Meg szeretném vizsgálni, hogy vajon mennyiben tudják normalizálni a börtönbeli kapcsolatokat a vallásgyakorlás különböző formái – javul-e tőle az adott fogvatartott magaviselete és a „börtöntűrő” képessége. Végezetül pedig szeretném levonni a végkövetkeztetést: a jelenlegi formában működő börtönpasztoráció valóban „hozzájárul a fogvatartottak rehabilitációjához, a büntetés-végrehajtás céljainak megvalósításához?”

A kutatás módszere és formája

Amikor át szeretnénk tekinteni a fent vázolt kérdést, elsőként azzal a – végső soron – metafizikai problémával kell szembesülnünk, hogy nem mérhető mérésére vállalkozunk. Másképpen: az ember legbensőbb lényében lakó meggyőződést kell számokra, trendekre és irányulásokra bontani. Bár a szociológia tudománya – különösképpen a vallásszociológia – számos eredményt mutatott már fel e téren, mégis ingoványos talajra tévedünk abban az esetben, ha a „vallásosságot” mint olyat kívánjuk vizsgálni. Ezért célszerű a kutatást a vallásosság olyan külsőleg is mérhető indikátoraira szűkíteni (de nem korlátozni!), melyekből később egzaktabb eredményeket tudunk levonni.

Az előbbi tényből következik kutatásom második sajátossága. A téma nem vizsgálható pusztán csak a pönológia egyedi – jogi, esetleg pszichológiai – módszerével, sem pedig a hittudomány mindentől sajátosabb alapállásával sem. A kettő olyan ötvözetére van szükség, mely figyelembe veszi a büntetését töltő fogvatartott sajátos személyi körülményeit – az esetek többségében a fegyház fokozatban való hosszú fogvatartás jellemzőit – és ezeket egyszerre meghaladva rá tud kérdezni a teológia módszereivel azon kérdésekre, melyek a végső alapját nyújtják az erkölcsről és vallásos magatartásról való értekezésnek. A teológiának azonban nem szabad pusztán a vizsgálódás elejére – amolyan technikai segédletként – korlátozódnia, hanem a kutatás „végén” szükséges rajta keresztül az eredményeket értékelni.

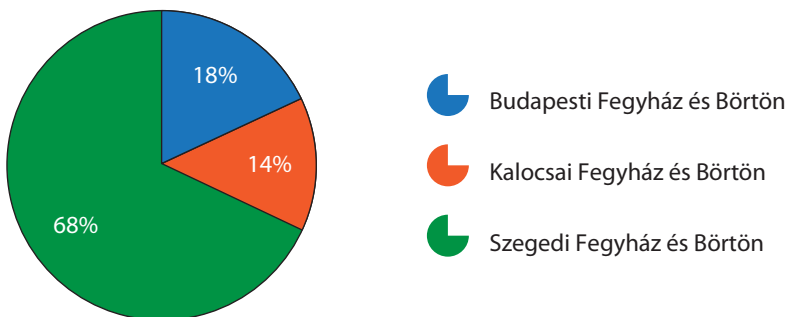
20 Vö. Horváth M., Körmeny A. (2009) p. 30.

21 Ruzsonyi P. (1993) p. 103.

A tanulmányom anyagát az a 100 interjú képezi, melyet a 2016 szeptemberében induló gyakornoki program során 100 hosszúidős fogvatartottal történő beszélgetés alkot. Az irányított interjúkban az elítélt életét tekintettem át a vallásosság szempontjából, és azt három részre osztottam: gyermekkor, a bűnelkövetést megelőző (felnőtt) időszak, a bekerülés utáni időszak. A „hosszúidős” jelző a gyakorlatban legalább 15 éves büntetést, vagy már legalább 15 bv.-ben eltöltött évet jelentett. A legfrissebb börtönstatisztikai jelentések alapján így megközelítőleg az életfogytiglani büntetését töltő férfi és női fogvatartotti populáció egyharmada vett részt a kutatásban, mely így reprezentatívnak mondható. A fenti interjúalanyokból 15 TÉSZ büntetéssel rendelkezik, így az ő esetükben a részvételi arány 30%.

A kutatás eredményeit tovább árnyalták a reintegrációt vezető bv.-s alkalmazottakkal, illetve az egyes vallási közösségek lelkészeivel folytatott interjúk egyaránt. A mintavétel helyeül a Budapesti, a Kalocsai és a Szegedi Fegyház és Börtön szolgált. Az interjúk során női és férfi fogvatartottak egyaránt meghallgatásra kerültek, mely nagyban hozzájárult a vallási motívumokról alkotott kép pontosításához. A részt vevő elítéltek között 86 férfi és 14 nő található. A teljes számításba jöhető fogvatartotti állományhoz képest legnagyobb arányban a női fogvatartottak vettek részt a kutatásban: a kutatás potenciális alanyainak közel 50%-ával sikerült interjút készíteni. Minden beszélgetést az anonimitás védett. Az egyes fogvatartottakat közvetlenül én kerestem meg, vagy pedig az intézményben dolgozó reintegrációs tiszt segített ebben. Az elítélt a kutatás témájának és módjának megismerése után nyilatkozhatott arról, részt kíván-e venni benne önkéntes módon. Véleményem szerint beszédes adat, hogy a 100 megvalósult interjúra mindössze 6 olyan jutott, mely során az alany valami oknál fogva nem kívánt részt venni az elé tárt projektben.

A kutatás bv. intézmények szerinti megoszlása

I. ábra

Az interjúk elkészítése során elengedhetetlen volt a fogvatartott bizalmának bizonyos fokú megnyerése, hiszen az egyes alkalmakkal az adott személynek nemcsak az Istennel való kapcsolatára kellett – akár kritikus módon – reflektálnia, hanem az elkövetett bűncselekmény morális megítéléséről is szó esett. E tényből adódik, hogy a 100 lefolytatott beszélgetés mélysége, és az általa így nyert információk felhasználhatósága rendkívül különböző.

A börtönlelkészi munka ilyen jellegű elemzése nem újkeletű szándéka a magyar pönológiai szakirodalomnak. Vári Krisztina 2008. évi írásában²² kérdőíves módszerrel kívánta bemutatni a lelkészi munka mérlegét négy bv. intézet esetében. Az életfogytiglani szabadságvesztésüket töltő fogvatartottak mintáját széles spektrumon vizsgálta már Solt Ágnes, Antal Szilvia és Nagy László.²³ Ennek része volt néhány vallásosságra is vonatkozó kérdés. Így jellemzik a 8 évvel ezelőtti hosszúidős populáció vallási attitűdjét: *„A megkérdezettek fele hívő embernek vallja magát, s közel háromnegyedük valamennyire fontosnak tartja az egyházak jelenlétét a börtönben, de misszióra kevesebb, mint egynegyedük jár. Többen tartják tehát fontosnak a hitet erősítő egyházak, szervezetek jelenlétét, mint ahányan aktívan igénybe veszik az efféle szolgáltatást. Ez azt jelenti, hogy még a nem hívő fogvatartottak is érzékelik a vallásosság, a hitélet pozitív hatását.”*²⁴ Hasonló irányvonalak saját kutatásom során is fellelhetőek voltak, azonban ezek további pontosítást igényelnek az eredmények értékelése során.

*„Lényeges kiindulópont, hogy nem valamiféle objektív valóság feltárása a kutatás középpontja, hanem a vizsgált célcsoport, a másik ember személyének, szubjektív valóságának megismerése. A kutatás interaktív folyamat a kutató és a vizsgálat alanya között, s ennek a ténynek a figyelembevételre döntő abból a szempontból, hogy az információkat, adatokat a helyükön tudjuk kezelni a következtetések levonásakor. [...] Ebből következik, hogy kutatásom kezdetén alig, vagy csak nagyon tág értelmezési keretben fogalmaztam meg állításokat és feltételezéseket, leginkább kérdésköröket vázoltam.”*²⁵

Ezúton is szeretnék köszönetet mondani az adott intézetben szolgálatot teljesítő munkatársaknak, akik időt és energiát nem kímélve teremtették meg annak lehetőségét, hogy sikeresen záruljon a kutatási programom.

A kutatás kérdésfelvetései

Kutatásom elsődleges témája a 15 évnél hosszabb büntetést töltő fogvatartottak vallási élete. Alapkérdésként a büntetés-végrehajtási intézetekben hosszú távon tapasztalható deprivációnak és az egyén hitének, mint megküzdési stratégiának a viszonya szerepel. Mivel azonban a személyes meggyőződésen alapuló vallási magatartás egy komoly fejlődés eredménye, ezért minden esetben az interjú során az adott fogvatartott ilyen előélete is feltérképezésre került önbevallás útján. Így nem csupán a jelenlegi, de a gyermekkori, a bűnelkövetés előtti és a bekerülés utáni (előzetes letartóztatás – „tárgyalási szakasz” – jogerős ítélet) időszak is feltárássra került. A tanulmány végén a jelenleg tapasztalható vallási életről igyekszem átfogó képet nyújtani. Mivel a bv. a fogvatartottak hitbeli hovatartozásáról nem tarthat fenn nyilvántartást, ezért még fontosabb hogy az összegyűlt adatok alapján a jelenlegi vallásgyakorlási szokásokról (imaélet, vallási olvasmányok, közösségi gyakorlás, bűnbánat-bűntudat összefüggése) is képet kaphatunk a zömével fegyház fokozatban élő személyek kapcsán. Össze-

22 Vári K. (2008) p. 57-59.

23 Solt Á. (2009)

24 Solt Á. (2009) p. 86.

25 Solt Á. (2010) p. 25.

gezve tehát elmondhatjuk, hogy egy, a vallásosságot és a deprivációt kutató kezdeti kérdésfeltevés kapcsán számos más jelenség vizsgálata is célszerű volt, melyek kapcsolódnak a kutatási projekt kiindulópontjához.

Mindenféle vallási meggyőződés egyik legjobb indikátora az adott személy magatartási mintája. Az interjúk során ezért a különböző élethelyzetekben – a teológia nyelvén fogalmazva: a hitre való eljutás egyes lépcsőin – tanúsított magatartásformáról, szabálykövetésről és az adott rezsimhez való alkalmazkodásról is információkat nyerhettünk.

Az a sajátos élethelyzet, melyben a vizsgálat alanyai élnek mindennapjaikat, kihátással lehet az általuk megalkotott istenképre is. Így a kutatás során szerettem volna erre is rákérdezni. Természetesen e kérdés valódi jelentőségét elsősorban az az egyház érzi, akinek az a feladata, hogy az adott személy lelkipogondozását az egyéniesítés lehetőségeihez mérten személyre szabja.

Bízom abban, hogy a kutatás eredményeit nemcsak a bv. rendszere, hanem az abban működő számos egyház és vallási közösség is hasznosítani tudja majd, hiszen minden beszélgetés során külön reflektálnia kellett az adott fogvatartottnak a közösségi vallásgyakorlás során tapasztalt pozitív és negatív élményeire egyaránt. Ezek fényében pedig a jövőben talán egy olyan praxist lehet kialakítani – összhangban az adott egyház hitvallási meggyőződésével –, mely jobban tud alkalmazkodni az ilyen sajátos élethelyzetben lévő hívek magatartásához. Végezetül pedig elengedhetetlen, hogy az e személyekkel dolgozó szakemberek – bármiféle ítéletalkotástól mentesen – kritikus módon tudjanak azon hitéleti sajátságokra reagálni, melyeket a jelenlegi magyar börtönviszonyok produkálnak. Ennek bemutatására az alábbiakban számos példát szeretnék hozni. Véleményem szerint a témát új megvilágításba helyezi az a tény, hogy a reintegráció céljának érvényesülését – melyet jelen helyzetben egyszerűsítsünk le a törvénytisztelő magatartásra és társadalmilag építő szerepvállalásra – alapvetően határozza meg az a kérdés, hogy a szabadulás előtt álló személy pusztán csak az esetleges törvényi retorziótól való félelem miatt áll el a későbbiekben a potenciálisan törvénytörtő cselekménytől, vagy pedig önön erkölcsi mércéje lesz az ideális esetben, mely nem engedi ezt meg számára. Az előbbiek alapján tehát fontos szempontokkal gazdagodhat azon fogvatartottakkal folyó munka, akik együttműködnek és bekapcsolódnak a különböző vallási felekezetek által folytatott lelkesítő gondozásba.

Szükséges még röviden reflektálnunk – kevésbé a tudományosság megalapozása, mind inkább az előítéletek és tabuk ledöntése okán – a témánk kapcsán sok esetben megfigyelhető előítéletekre. E szerint a „börtönben” nem lehet már helye őszinte vallásosságnak, istenhitnek, esetleg a bűnbánat ehhez kapcsolódó bármilyen formájának, mert az ott lévő emberek bűnös mivolta, esetleg súlyos bűncselekménye ezt már nem teszi lehetővé. Amennyiben pedig mégis találkozoznánk bármilyen hitéleti tartalommal, az csupán érdek, elvárás vagy éppen kényszer szülte konstrukció. Munkám során természetesen szeretnék rámutatni a témában tapasztalható visszasságokra, azonban emellett reflektálni szeretnék olyan szempontokra is, melyek rámutatnak, hogy az előbb röviden vázolt előítélet sok esetben alaptalan vagy éppen téves ismereten nyugszik. A teológia szóhasználatával a legjobban így reflektálhatnánk-e helyzetre: *„Történt pedig, hogy amikor asztalhoz telepedett a házban, sok vámos és bűnös jött, és asztalhoz ült Jézussal és tanítványaival együtt. Ezt látva a farizeusok megkérdezték*

a tanítványait: »*Miért eszik a ti Mesteretek vámosokkal és bűnösökkel?*« Ő meghallotta ezt és így szólt: »Nem az egészségeseknek kell az orvos, hanem a betegeknek. *Menjtek és tanuljátok meg, mit tesz az: „Irgalmasságot akarok, és nem áldozatot”*.²⁶

Az interjúbeszélgetés során az alábbi alapadatok kerültek összegyűjtésre: nem, életkor, bejegyzett egyházi hovatartozás²⁷, a ténylegesen gyakorolt felekezeti hovatartozás, családi állapot, legmagasabb iskolai végzettség, szakma, fogvatartás helye, a büntetés teljes időtartama, a büntetésből hátralévő becsült idő, esetleges büntetett előélet megléte és etnikum.

Ezt követően került sor az interjú érdemi részére az alábbi vezetőkérdések alapján.

Első rész: Milyen volt gyermekkorában családjának a vallási élete?²⁸; Részt vett-e hitoktatásban? Részesült-e az adott egyház úgynevezett bevezető szentségeiben?²⁹; Milyen módon volt jelen az életében a vallással, Istennel, illetve az egyházakkal való kapcsolat a bűnelkövetés előtti időszakban?; Milyen szerepet játszott életében a vallás a bűnelkövetés időszakában?

Második rész: Milyen hatást gyakorolt Önre az előzetes letartóztatástól a jogerős ítélet megszületéséig terjedő időszak?; Hogyan jellemezne az istenkapcsolatát ebben az időszakban?; Írja le kérem, milyen volt a magaviselete a bekerülés időszakában!³⁰; Be tud számolni megtérszerű élményről? Amennyiben igen, úgy ez milyen momentumhoz kötődik?; Milyen változást hozott az Ön életében a jogerős ítélet megszületése és az azzal való szembesülés?; Hogyan formálódott tovább a vallással való kapcsolata?; Milyen magatartás jellemzi ebben az időszakban?.

Harmadik rész: Milyen vallásgyakorlási lehetőségekkel él Ön jelenleg?; Milyen az egyes vallási alkalmakat látogató közösség a bv. intézetben?; Ön ebben mennyire tudja megtalálni saját helyét?; Jellemezze az imaéletét?; Olvas-e vallási irodalmat?³¹; Járult-e a vallási közösségében bármiféle bűnbánati aktushoz?³² Ha igen, miért?; Ha nem, miért nem?

Negyedik rész: Hogyan strukturálja önmaga számára büntetésének idejét?; Segít Önnek, és ha igen, mennyiben segít a hitbeli meggyőződés a börtönviszonyok hosszú távú elviselésében?

A vizsgálati csoport alapvető jellemzői

Elsőként sorra szeretném venni, milyen alapvető jellemzőkkel bír a vizsgálandó tárgyát képező hosszuidős fogvatartotti állomány.

Kor szerinti megoszlásuk alapján 20 és 65 év közötti – 5 évet felölelő – csoportokba osztottam a vizsgálat alanyait. Ezek alapján a fogvatartotti állomány átlagéletkora 40 év. 22 éves volt a legfiatalabb, míg 63 éves a legidősebb interjúalany.

26 Mt 9,10-13b

27 A gyakorlatban ez azt a vallást/felekezetet jelentette, melyre az adott személyt megkeresztelték.

28 E rész során a közösségi (templombajárás gyakorisága) és egyéni (a családban tapasztalt imaélet, szokások) dimenzió, illetve a hitvallásbeli meggyőződés voltak a hangsúlyos pontok.

29 Volt elsőládozó? Bér mátkozott? Konfirmált?

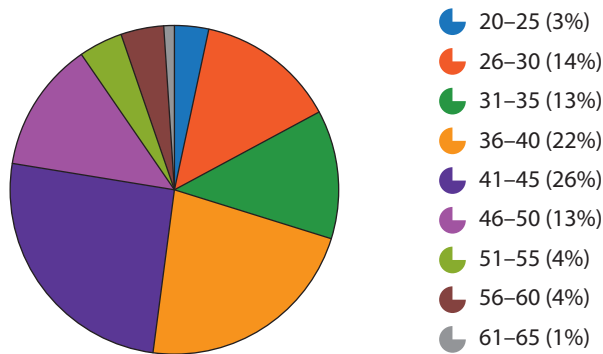
30 Benső kérdések, külső tettek – fegyelmi vétségek és dicsérek viszonya.

31 Gyakorlatban: Olvassa-e a Bibliát, Koránt vagy más vallási irodalmat?

32 Gyónt-e? Tett-e bűnvallást?

Kor szerinti megoszlás

2. ábra

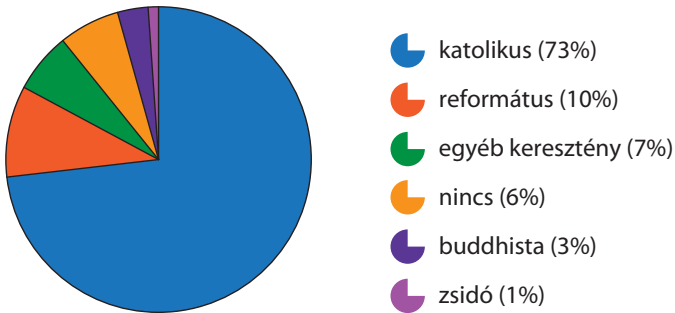
A legszélesebb korosztály 36-45 év közé tehető, míg a többi arányosan és sávosan csökkenő tendenciát mutat.

A következő alapvető kérdés a vallási hovatartozásra vonatkozott. Fontos kiemelni, hogy a kérdés nem arra irányult, hogy gyakorolja-e az adott vallást – és ha igen, úgy milyen formában és intenzitással –, hanem csupán a fogvatartott saját vallási önbesorolását kívántuk megtudni. A kapott adatok többé-kevésbé tükrözik a legutóbbi népszámlálás adatainak eredményeit a vizsgált korosztály tekintetében. A megkérdezettek majdnem háromnegyede katolikusnak vallotta magát. Rajtuk kívül még a református és a különböző keresztény kisegyházakhoz tartozók aránya mutatható ki. Ezen utóbbi kategóriába voltak sorolhatóak a Hit Gyülekezetéhez tartozók, a baptisták, Jehova tanúi, az adventisták és az evangélikusok. 6% volt azon személyek aránya, akik eredetileg sem tudták magukat besorolni semmilyen felekezeti csoportba. Fontos kiemelni még, hogy a jelentős katolikus többség betudható a fogvatartotti állományban megfigyelhető etnikumok megoszlásának, melyről alább még további adatokat közlök. Különösen érdekes lesz megfigyelni még a továbbiakban az eredetileg vallott vallási hovatartozás és a ténylegesen gyakorolt hitvallás közötti összefüggést, mely igen színes képet mutat. Éppen ezért külön és részletesen kerül majd a későbbiekben bemutatásra az, hogy a fogvatartottak ténylegesen milyen arányban és fokban élnek meg vallási hovatartozásukat. Így kijelenthetjük, hogy a keresztség ténye és a bvb-ben gyakorolt vallás az esetek túlnyomó többségében komolyan eltérnek egymástól.³³ Tanulmányom 3. részében kerülnek ezen utóbbi adatok publikálásra.

A keresztség volt az a tény, mely a legtöbb esetben meghatározta a vallási hovatartozást a megkérdezett fogvatartottnál. Mindössze csak 10% számolt be arról, hogy eredetileg sincs megkeresztelve, vagy ennek tényéről maga, illetve családja nem tud.

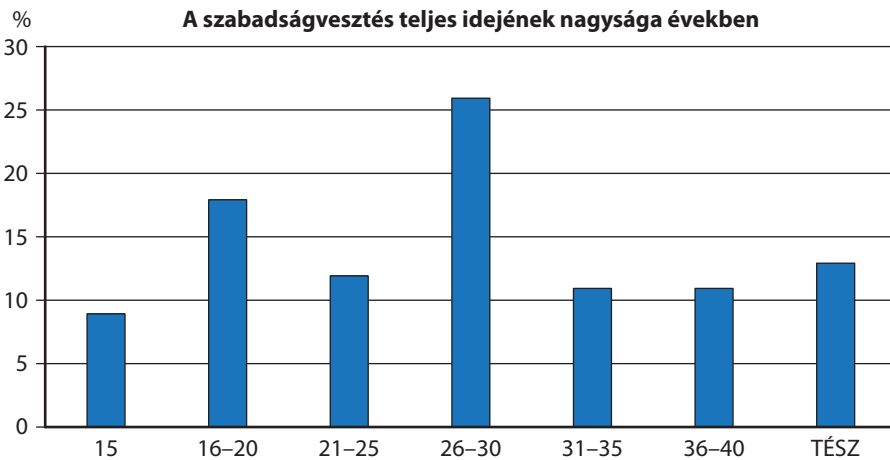
33 A kérdést tovább árnyalja a következő érdekes tény. Azon esetekben, amikor a fogvatartott nem keresztsége szerinti vallását gyakorolja, több esetben nyomatékosította az interjú során, hogy „eredeti” felekezeti identitását bár önmagában megtartja és azt messzemenőig tiszteli, azonban több ok (személyi feltételek, közösségi összetétel, bvb. szabta lehetőségek) miatt jelenleg nem ezt gyakorolja.

Vallási hovatartozás

3. ábra

Bár eredetileg két kérdés vonatkozott a fogvatartott jelenlegi családi állapotára, illetve iskolai végzettségére, azonban az ezekből kapott adatok nem mutatnak semmilyen kapcsolatot a kapott eredményekkel, így elemzésükre külön nem is tértek ki.

4. ábra

A 4. ábra a hosszúidős fogvatartottak büntetési idejének alakulását szemlélteti. Az interjúalanyok közel 85%-át olyan életfogytiglani szabadságvesztés büntetésre ítélték, mely esetében a jogerős ítélet nem zárta ki a felülvizsgálat lehetőségét. A grafikonon külön nem tüntettem fel „sima” életfogytiglani ítéleteket, ezek esetében a szabadlábra helyezés legkorábbi dátumát szerepeltettem csak. Az interjúk során sikerült 14 tényleges életfogytiglani szabadságvesztését (TÉSZ) töltő fogvatartottól is adatokhoz jutni. Az előzetes várárokásokkal ellentétben hasonló vallási minták figyelhetők meg náluk is, mint „számos” ítélettel rendelkező társaik esetében. Tény azonban, hogy esetükben a vallásgyakorlás aránya – töltsék bár büntetésüket HSR részlegen³⁴, vagy

34 Hosszúidős speciális rezsím. Lásd hozzá: Kiszely P., Nagy I. (2012) p. 1-15.

akár „szabadabb” fegyház fokozatban – arányaiban kisebb, mint a többi csoportnál. E jelenséggel az alábbiakban még bővebben foglalkozom. További megkülönböztetés a TÉSZ-es fogvatartottak esetében azért sem szükséges, mert bár az életfogytiglani büntetéssel rendelkezők túlnyomó része nincsen kizárva a feltételes szabadlábra bocsátás lehetőségétől, ítéletük hossza, az életkoruk, illetve a börtönben tapasztalható deprivált szituáció mégis azt vetíti előre, hogy egy jelentős részük számára büntetésük a gyakorlatban csak halálukkal fog véget érni. A kiszabott büntetések átlaga 27 év. A legtöbb meghallgatott fogvatartott büntetése 26 és 30 év közé tehető.³⁵

5. ábra

Miután megvizsgáltuk az eredetileg kiszabott büntetési tételeket, most vizsgáljuk meg azt, hogy előreláthatólag mikor kerülhet leghamarabb sor az egyes fogvatartottak szabadlábra helyezésére. Az 5. ábra alapján elmondhatomuk, hogy a fogvatartotti állomány egy jelentős részénél kerül sor szabadlábra helyezési vizsgálatra az elkövetkezendő években. Kutatásom számára legfőképpen két szempontból bír relevanciával a tény. Elsőként reflektálni szükséges arra, hogy mennyiben befolyásolja a fogvatartotti vallásosság megítélését az a tény, hogy sok esetben azzal a tapasztalattal találkozok a pasztorális munkát végző egyházi személy, hogy a szabadulás után a vallásgyakorlás sok esetben lecsökken, illetve abbamarad. Tény azonban, hogy a jelenség pontosabb vizsgálatához az interjúalanyok nyomkövetésére lenne szükség, mely túllépi e kutatás kereteit. Másodszor pedig joggal merülhet fel annak a kérdése³⁶, hogy vajon játszik, illetve játszhat-e bármilyen szerepet a feltételes szabadlábra helyezés vizsgálatánál az a tény, hogy a fogvatartott büntetésének letöltése során megtér?

35 Érdekeségként a következő megfigyelést tettem a szabadságvesztés büntetésének feldolgozásával kapcsolatban az interjúk során: az interjúalanyok elhanyagolhatóan kis része bírt olyan „számos” büntetéssel, mely nem életfogytiglani szabadságvesztés lett volna a legkorábbi felülvizsgálati időpont megjelölésével. Ennek ellenére azonban a fogvatartottak 90%-a a büntetés idejét vizsgáló kérdésre úgy válaszolt, hogy az életfogytiglani büntetés legkorábbi felülvizsgálati dátumát jelölték meg mint a büntetés letöltésének végpontját. Még TÉSZ büntetését töltő fogvatartott is nyilatkozott úgy, hogy büntetése „mindössze” 40 év.

36 Sok fogvatartott által akár kifejezett módon is megfogalmazást nyert e kérdés.

Ugyancsak megvizsgáltuk a kutatás során, hogy az adott személy volt-e már büntetve, vagy első bűncselekménye után tölti jelenlegi büntetését. A vizsgált hosszúidős fogvatartotti állomány 63%-a első büntetését tölti, míg 37%-uk már volt egyszer, esetleg többször büntetve. Hasonlóan beszédes – és a vallásos jelenségek számára igencsak fontos – adat az elítéltek etnikai megoszlási aránya. Vizsgálatunk alapján a minta 67%-a vallotta magát magyarnak, 32% romának és 1% egyébnek. Különös jelentőséggel bír e szempontból az a tény, hogy a roma fogvatartottak az esetek nagy többségében magukkal hozzák azokat a szokásokat és mintákat, melyek nagy szerepet játszanak a vallási életükben is. Így esetükben nagy jelentőséggel bír főként a római katolicitás formai világa: pl. Mária és szentek tisztelete.

Vallásosság a börtönbüntetés előtt

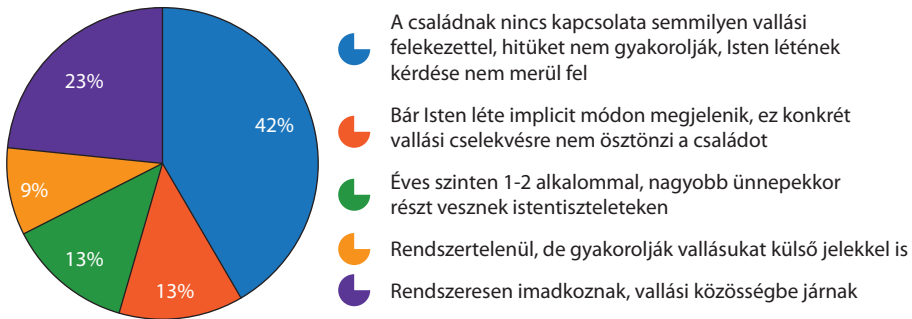
Egy személy felnőttkori vallási életére döntő befolyással vannak a gyermekkorban e téren szerzett tapasztalatok. Ez teljes mértékben igaz a vizsgálati körünket képző fogvatartotti állományra is. Az interjúk során számos fogvatartott számolt be arról, hogy – amennyiben számottevő módon nem találkozott még a vallással, egyházakkal vagy azok képviselőivel fogvatartása előtt – amikor elsőként kerül a látókörébe a transzcendenssel való kapcsolat a bv. intézetben, akkor elsőként a családból származó gyerekkori mintákat vették elő.³⁷ Éppen ezért szükséges megvizsgálni, milyen háttérrel érkeznek a hosszúidős fogvatartottak.

Elsőként fontos kiemelni egy alapvető problémát. Mivel nincs arra lehetőség, hogy száz esetben hitelt érdemlő beszámolók alapján feltérképezzük az adott fogvatartott gyermekkori családi vallásos életét, ezért csakis az ő elmondásaira alapozhatunk. Ez pedig számos esetben egyéni sérelmekkel, torzulásokkal vagy éppen csak azzal a ténnyel terhelt, hogy egy gyermek nem képes a maga teljes hitelességében megítélni, hogy családjában vajon milyen is volt az Istenhez fűződő kapcsolat. Második szempontként pedig meg kell jegyezmem, hogy egy gyermek nem képes arra minden esetben, hogy biztosan megállapítsa, hogy az esetleges vallási cselekmények az adott személy belső meggyőződéséből, vagy csupán valamilyen külső hatásra adott reakcióiból származnak. Egyszerűbben: az interjúk alanyai nem mindig tudják eldönteni, hogy szüleik és családjuk vallásgyakorlása egy egyéni meggyőződésen és elköteleződésen alapszik, vagy csupán az adott társadalmi helyzet és kor (sok esetben faluközösség, népegyházi forma) váltja ki őket és egyébként egyéni hit nem áll mögöttük.

Az interjú válaszai alapján 5 kategóriába tudtam osztani az egyes családi formákat. Ezek során – a fentiek alapján – nincs lehetőség a „meggyőződés fókának” kimutatására. Megjegyezhető azonban, hogy elhanyagolható azon személyek száma, akik arról számoltak be, hogy családjukban meggyőződésszerű „élő” hit volt.

37 Erre kiváló példa a következő részlet a 37. interjúalanytól: „Ő [zárkatárs] forgatja a bibliát, református; én ezt látom és rögtön egy ilyen vészreakciót indít be nálam, mert ugye engem anyukám arra is nevelt többek között, hogy Isten nem létezik. Az a rengeteg-rengeteg ember, aki hisz benne, vagy azt állítja, hogy hisz benne, az mind vagy hazudik vagy hülye. Mondja ezt anyám.”

Gyermekkori vallásgyakorlás aránya

6. ábra

Az első és egyben legnagyobb csoportba (42%) oszthatóak azon személyek, akiknél gyermekkorban semmilyen érdemi kapcsolat nem volt fellelhető a vallással. E személyek gyermekként sem tapasztalták meg a vallásgyakorlás közösségi formáit, szüleik, esetleg nagyszüleik ilyen közösségbe nem jártak, és otthon sem tettek tanúságot istenhitről. Sok esetben a szülők kimondottan tagadták bármilyen isten létét. A fogvatartottak 13%-a írta le úgy családját, illetve szüleit, mint akik valamilyen istenben hittek, azonban e hit konkrét cselekedetekre nem ösztönözte őket.

Hasonlóan 13% azok aránya, akik arról számoltak be, hogy nagyobb ünnepek során a legszorosabb családi kötelékhez tartozó személyek eljártak közösségi istentiszteleti alkalmakra (legtöbbször: éjféli mise, húsvét).³⁸

Csupán csak egy viszonylag kisebb hányad esetében figyelhető meg az a tendencia, hogy ez előbbtől gyakrabban is eljárt templomba. A „D” csoport aránya mindössze 9%.

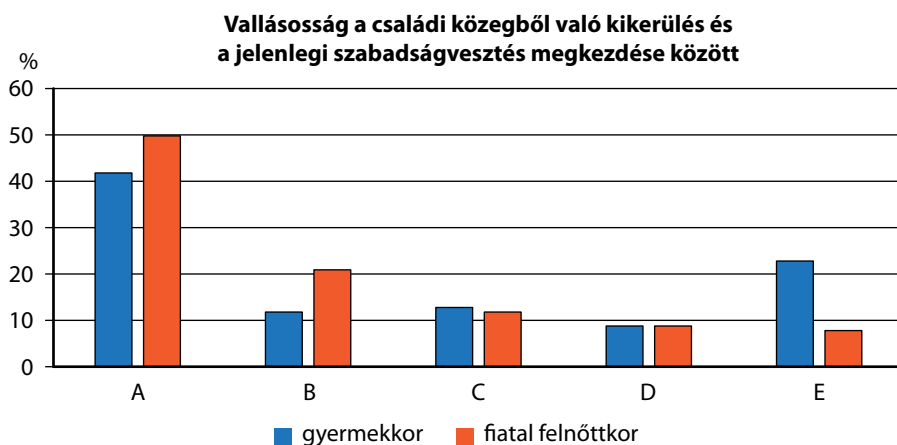
A második legnagyobb kört azok képzik a jelenlegi hosszúidős fogvatartottak állományából, akik gyermekkorukban aktív kapcsolatot éltek meg Istennel, illetve valamely egyházzal. Esetükben rendszeres (heti jellegű) templombajárásról beszélhetünk, mely már megfigyelhető sok esetben a nagyszülőknél, de a szülőknél is. Minden 4. vizsgált fogvatartott ilyen családi körből került ki. Azonban ennek értékelése közelről sem lehet pozitív. Sok esetben arról számoltak be a kérdezettek, hogy ezt ők valamilyen kényszerként, külső teherként éltek meg. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy igen magas azok aránya, akik miután kiszakadtak eredeti közegükből (a családból kollégiumba, esetleg önálló háztartásba kerültek), teljes mértékben felhagytak mindenféle vallási szokással. Ez is arra mutat rá, hogy esetükben korábbi vallásgyakorlásuk is csupán „kényszer” hatása alatt volt megfigyelhető. Bennük e „kényszerítettség” később is szokszor ellenérzéseket okoz.³⁹ Az említett – nem meggyőződészerű – vallásgyakorlást erősíti meg a következő adat is. Az interjúk során külön kérdés vonatkozott arra, hogy az adott személy

38 60. fogvatartott: „A nagyszüleim voltak azok, rájuk emlékszem. Templomba járók voltak, főleg anyai nagymamám. A szülőkre ez már nem jellemző, se édesanyám se apám nem járt templomba. [...] A templomba járás annyiban kimerült, hogy az éjféli misékre karácsonykor elmentünk.”

39 Számos esetben számoltak be arról a fogvatartottak, hogy gyermekkoruk vallási élményei egy-egy megkülönböztetett személyhez kapcsolódnak. Ez a személy legtöbbször az interjúalany nagyszülője, főként nagymamája volt, vagy esetleg a szülői részről az édesanya.

mennyire kapcsolódott bele egy-egy felekezet vallásoktatásába (járt-e hittanóra?) és amennyiben bekapcsolódott, úgy részesült e valamilyen beavatószenésgekben. A vizsgált fogvatartotti állomány kicsit kevesebb mint a fele több évig rendszeresen részt vett hitoktatásban (43%), 57% nem tudott ilyen élményekről beszámolni életében. Ez az arány azonban már teljesen el fog távolodni egymástól amikor azt vizsgáljuk, hogy hány százalék vett részt később is az adott egyházi közösség életében, és így hányan részesültek a beavató szenésgekből (elsőáldozás, bérmlás, konfirmáció). Mindössze 21% részesült az említett beavató rítusokban.

A fent jelzett hipotézist erősítik meg a következő adatok: a gyermekkorban tapasztalható vallási élet – amennyiben volt ilyen – a családi közegből való kikerülés, illetve kiszakadás után sok esetben radikálisan csökken vagy éppen abba is marad. Ennek oka többféle lehet: az esetek jelentős számában a fogvatartott gyermekként megélt vallási tapasztalatai nem meggyőződésből származtak, hanem pusztán a család részéről megfigyelhető hagyománytisztelet állt mögöttük, mely azonban kiszakadva eredeti közegéből már nem tartotta meg a vizsgált személyt a hit útján. Természetesen az esetek nagy százalékában az eredeti közegtől (pl.: család) 16-18 évesen történő eltávolodás együtt járt a kriminalizálódás megjelenésével is, hiszen a már jelzett módon az alanyok közel 40%-a több bűncselekményt is elkövetett már jelenlegi ítélete előtt.⁴⁰

7. ábra

40 70. fogvatartott: - Akkor [fiatal felnőttkor] nem volt az életben mellettem szoros családi kötelék; bár vannak testvéreim és rokonaim, nem tartottam velük szorosan a köteléket és úgymond elszabadultam. Egyedül voltam. Elkezdtem élni a saját életemet és magamra voltam utalva. Minden percben és minden pillanatban, amit megélttem, nem volt mellettem olyan támasz, aki tudott volna tanácsot adni, hogy ezt vagy azt így kell-e vagy sem csinálni. Ezt önmagam tapasztalatában próbáltam magamban feldolgozni.

- Fiatal felnőtt korában – az első börtön előtt – a vallásosság mennyire jellemzi Önt?
- Megvolt az a „vallásosság”, hittem Istenben, mindig is hittem, de elsodort az életnek az a ritumusa, ami megadhatta volna azt a lelki alapot, hogy így a vallás felé tudjak fordulni.

72. fogvatartott: - Általános iskola után x helyre mentem továbbtanulni. Kollégiumban laktam. Ott kicsapongó életet kezdtem el élni. Kicsit elzüllöttem. Bekerültem egy ilyen... egy ilyen banda társaságába. Eközben teljesen eltávolodtam a hittől.

- Amíg otthon élt, volt saját imaélete, vagy csak misére járt?
- Csak misére jártam.

Az eredeti öt kategóriát szükséges részben módosítani, és így alkalmazni továbbra is a felnőttkori vallási tendenciák vizsgálatára.

A: Nincs kapcsolata semmilyen vallási felekezettel, vallását nem gyakorolja, Isten létének kérdése nem merül fel benne.

B: Bár hisz Istenben, ez konkrét vallási cselekvésre nem ösztönzi. Esetleg néha kérő módon fohászkodik Istenhez.

C: Éves szinten 1-2 alkalommal, nagyobb ünnepekkor jár el istentiszteletekre.

D: Rendszeretlenül, de gyakorolja vallását külső jelekkel is.

E: Rendszeresen imádkozik, vallási közösségbe jár.

A 7. ábra bemutatja a 6. diagram során már vázolt öt kategória változásait aközött, míg az adott személy a családi otthonban lakott, és aközött, amikor már valamilyen módon (kollégium, albérlet, saját munkahely, bűnözői élet) kiszakadt eredeti környezetéből. Itt főként a két szélsőséges magatartás változását érdemes kiemelni. 42%-ról 50%-ra emelkedett azok aránya, akik semmilyen kapcsolatban nem álltak már a hittel. Több esetben akár Isten létének kifejezett tagadása is megfigyelhető ekkor. Ezzel párhuzamosan drasztikusan csökkent a vallásukat aktívan gyakorlók aránya.

Ahogy azt már fentebb jeleztem, a hosszúidős fogvatartottak 37%-a már nem először került „összetűzésbe a törvénnyel”. A kutatás nem tért ki arra, hogy milyen az aránya az egyszer visszaeső vagy pedig már többszörösen elítélt fogvatartottaknak. Meglepődve tapasztaltam azonban, hogy esetükben sem kevesebb arányait tekintve a vallási magatartás. Ilyenkor külön kérdés vonatkozott arra, hogy a fogvatartott hogyan tudta önmagában összeegyeztetni az esetleges bűnözői életmódot és a vallásosságot. A válaszok többségét úgy foglalhatnánk össze, hogy az ilyen esetekben is érzékelt az adott személy a fenti feszültséget, mely tette (pl. bűncselekmény) és hite imperatívusza között feszült, azonban ezekre különböző tényezők (környezeti nyomás, egyéni érdekek) miatt megfelelően reagálni nem tudott. Több esetben összemósódott a (torzult) hitélet és a bűnözői magatartás, így az imaszándékokban megjelent a „bűncselekmény megúszása”, esetleg a „lebukás elkerülésének” szándéka. Természetesen a vizsgált minta kisebb százaléka számolt be hasonlóakról.

A szabadlábban töltött időre vonatkozó kérdések közül az utolsó arra a súlyos bűncselekményre vonatkozott, mely miatt jelenlegi fegyházbüntetését tölti az adott személy. A dolog természetéből adódóan rendkívül nehéz bármilyen közös mintát felmutatni a témában, hiszen az összes eset egyedi. Mégis azonban két fő tendencia látszik kirajzolódni a bűnelkövetés (az esetek túlnyomó többségében emberölés) kapcsán:

- Az emberölést az esetek többségében vagy súlyos befolyásoltság (alkohol, drog) alatt követték el, vagy pedig komolyan beszűkült tudatállapotban. A cselekmény kriminológiai elemzésének igénye nélkül kijelenthetjük, hogy egyik helyzet sem olyan, melynél az esetlegesen meglévő hit hathatós módon fel tudott volna lépni, és azt meg tudta volna akadályozni. Az ilyen esetekben az adott személy vallási dimenziója (és vele az erkölcsi lehetőségei), illetve a bűncselekmény teljesen elkülönül, gondolkodásában és reflexiójában a kettő össze nem kapcsolódik.
- Egy jelentős kisebbség beszámolt arról, hogy a bűncselekmény elkövetése pillanatában, illetve utána – az azzal történő első szembesülés folyamán – elemi erővel merült fel bennük, hogy olyat követtek el, melyet csak Istennek szabad: egy

másik ember élete felett rendelkeztek. Sok esetben ez a megtérési folyamat egy meghatározó indító motívuma lett az adott személyek életében. Hasonló minta figyelhető meg a be nem fejezett szuicid kísérletek után is, melyekről azonban a cikk folytatásában még bővebben szeretnék beszámolni.

Összefoglalás

Kutatásom első tanulmányában bemutatásra kerültek az egyéves program célkitűzései, vizsgálati módszerei, illetve elméleti háttere. A fogvatartotti interjúk során nem pusztán csak a vallási kérdések tekintetében kaphatunk átfogó képet a vizsgálati csoportról, hanem számos olyan információt sikerült összegyűjteni (családi háttér, büntetett előélet), melyek kutatásom eredményét tovább árnyalják, és melyeket egyébként a bv. rendszere nem képes vizsgálni. Bemutatásra kerültek a gyermekkori és felnőttkori vallási szokások változásai egészen a bűnelkövetés pillanatáig.

Természetesen nem újkeletű a törekvés, hogy a vallásosság jelenségét a kriminalisztika módszereivel megvizsgálva vonjunk le pönológiai következtetéseket. Sárík Eszter 2015-ös munkájában⁴¹ a 14 és 18 év közötti deviáns viselkedésű fiatalok csoportját elemezve jutott a jelen kutatással egybevágó eredményekre. Ebben azt a megállapítást tette, hogy a bűnelkövető fiatalok nagyobb része vallja magát vallásosnak, mint nem bűnelkövető társaik (a deviáns fiatalok 24,8%-a mondta magát vallásosnak, 29,1% nem vallásosnak és 29,6% a maga módján vallásosnak, míg a nem büntetett előélettel rendelkező csoportban e számok a következőképp alakultak: 16,8% vallásos, 38,9% nem vallásos és 25,3% a maga módján vallásos). Bár jelen kutatásban nem rendelkezem „kontrollcsoporttal” a nem bűnelkövető lakosság köréből, azonban joggal feltételezhetünk hasonló tendenciát a fent megvizsgált vallási magatartásformák között a hosszúidős fogvatartottak esetében. Így én sem tudtam megállapítani közvetlen összefüggést a bűncselekmény súlyossága és a vallási meggyőződés között.

A következő tanulmányomban bemutatásra kerülnek a bekerüléstől kezdődően a jogerős ítéletig terjedő időszak vallási sajátosságai (2. rész). Ezt követően a jelenlegi vallásgyakorlási szokások és minták kerülnek ismertetésre, végezetül pedig az ezekből kapott tapasztalatok alapján igyekszem építő jellegű észrevételekkel segíteni a témában dolgozó szakemberek munkáját (3. rész).

Felhasznált irodalom

- Antalóczy Péter (2014): A vallás szerepe a fogvatartottak reszocializációjában. *Börtönügyi Szemle* 4. p. 19-27.
- Horváth Márta – Körmeny András (2009): A fogvatartottak vallásgyakorlása – jogi szabályozás és a jogalkalmazás hazánkban és külföldön. *Börtönügyi Szemle* 3. p. 21-48.
- Juhász Zsuzsanna (2002): A hazai büntetés-végrehajtási jog és az Európai Börtön szabályok ajánlásai, Szeged
- Kiszely Pál – Nagy István (2012): Az idő rabságában A hosszú időre ítélt büntetés-végrehajtásának helyzete a Szegedi Fegyház és Börtönben. *Börtönügyi Szemle* 3. p. 1-16.

41 Sárík E. (2015) p. 192-210.

- Pallo József – Törőcsik Balázs (2011): A magyar büntetés-végrehajtás szabályozási környezete az európai elvárások tükrében (2. rész). *Börtönügyi Szemle* 3. p. 1-12.
- Pallo József (2014): *Omnia mutantur...1* (A magyar börtönügy rövid kodifikációs historikuma). *Börtönügyi Szemle* 1. p. 23-31.
- Pallo József (2015): Egyre jobban éget a seb... A túlzásfoltosság csökkentésének lehetséges útjai. *Börtönügyi Szemle* 1. p. 18-25.
- Pallo József – Forgács Judit (2015): Vonzások és választások: Aktuális kihívások és lehetséges válaszok a magyar börtönügyben. *Belügyi Szemle* 11. p. 79-95.
- Ruzsonyi Péter (1993): Vallásszabadság. *Börtönügyi Szemle* 4. p. 100-103.
- Sárik Eszter (2015): A vallásosság vizsgálata deviáns fiatalok körében. In: Vókó György (szerk.): *Kriminológiai tanulmányok* 52. Országos Kriminológiai Intézet, p. 192-210.
- Schmehl János (2015): A neveléstől a reintegrációig: a fejlődés útja a legjobb gyakorlatok tükrében. *Börtönügyi Szemle* 1. p. 1-4.
- Solt Ágnes (2009): Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata. *Börtönügyi Szemle* 2. p. 77-98.
- Solt Ágnes (2010): Agresszió a fogvatartottak körében: okok és következmények Problémás fogvatartottakkal készült mélyinterjúk tartalomelemzése. *Börtönügyi Szemle* 1. p. 24-37.
- Somogyvári Mihály (szerk.) (2016): *Börtönstatisztikai Szemle 2016/2.*, Budapest
- Tóth Mariann (2010): Egyes alkotmányos jogok érvényesülése az elítéltek reintegrációja szempontjából. *Börtönügyi Szemle* 4. p. 23-34.
- Vári Kriszina (2008): A börtönlelkészség hét éve Magyarországon. *Börtönügyi Szemle* 1. p. 48-62.

FÖVÁR

Fotó: Fekete Attila

ANYÁK ÉS GYERMEKEIK – ÉLET A RÁCSOK MÖGÖTT

Az elmúlt években növekedő tendenciát mutat a női elítéltek aránya a fogvatartotti állományon belül. Külön részeit képviselik ennek a problémának azok, akik állapotosan kerülnek az igazságszolgáltatás keretei közé, s valamely büntetés-végrehajtási intézményben hozzák világra gyermeküket. Tanulmányom célja volt bemutatni az anya-gyermek részlegen élő női fogvatartottak és gyermekeik mindennapjait, életkörülményeit, valamint az anyákkal kapcsolatos reintegrációs folyamatokat. Első lépésként a reintegrációt és annak hét alapelvét tekintem át, majd a női fogvatartottak felé teszek kisebb kitérőt. Végül az anya-gyermek részlegen élő elítéltek jelenlegi helyzetét a helyszínen készült szakértői, illetve fogvatartotti interjúk segítségével foglalom össze.

Kulcsszavak: reintegráció, női fogvatartottak, anya-gyermek

In the last couple of years, the proportion of the female prisoners within the prison population has been on the rise. There is a special part of this issue, namely those women who become incarcerated while pregnant and later give birth to their child or children within a prison facility. The goal of my research was to present the everyday lives of mothers and infants placed within the mother&child prison nursery section and provide brief depiction of their environment and the reintegrating proceedings and activities they undergo. First, I analyze the term of reintegration and its seven fundamental principles and then briefly address the topic of female prisoners. I conclude my essay by providing a summary of the current situation of the convicted female prisoners living within this prison nursery section based on interviews with female prisoners and conversations with professionals working for the Hungarian Prison Service.

Keywords: reintegration, female prisoners, prison nursery

Bevezetés

Anői bűnözésről szóló szakirodalmak napjainkban is elenyésző mennyiségben foglalnak helyet a polcokon, pedig számuk a rendszerváltás óta folyamatos növekedést mutat, annak ellenére, hogy a bűncselekmények száma csökken. A női elkövetők számának növekedése sok szempontból nyugtalanító – melynek vannak egyéni, családi és társadalmi hozadéka is. Talán a legnagyobb problémát abban tapasztalhatjuk, hogy egyrészt a felnövekvő generációk számára negatív mintát mutat a bűnöző szülői viselkedés, másfelől a gyerekekről való fizikai és érzelmi gondoskodás hiánya komoly sérüléseket okoz, ami különösen a nők esetében érzékelhető. Az elítélt nők esetében ez utóbbi elkerülhetetlenül megjelenik, főként azon nők esetében, akik állapotosan kerülnek az igazságszolgáltatás keretei közé, s a Büntetés-végrehajtás Központi Kórházában hozzák világra gyermeküket. Nagyon fontos pszichológiailag, hogy ezeket az első időket a csecsemő az édesanyjával töltsse, s a kötődés kialakulhasson; az érzelmi ráhangolódás megtörténjen. Feltételezhető, hogy ezek felismerése is vezetett az anya-gyermek részlegek bevezetésére a büntetés-végrehajtási intézetekben külföldön, illetve itthon is.

Külön törvényi rendelkezés vonatkozik a női elítéltekre, továbbá a törvény külön szabályozással rendelkezik a kisgyermekes, illetve várandós női fogvatartottakkal szemben. Speciális rendelkezések és különleges védelem övezi a terhes és kisgyermekes elítélt nőket, akik a várandósságuk 12. hetének elérése előtt nyilatkoznak arról, hogy megszakítják-e a terhességet, vagy megtartják-e gyermeküket. Amennyiben az anya gyermekét nem kívánja elvetetni, örökbe adni, a büntetés félbeszakítását kérheti a gyermek egy éves koráig, vagy – amennyiben megfelel a Bv. kódex által meghatározott feltételeknek¹ – kérheti együttes elhelyezésüket a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet anyá-gyermek részlegén.

Nehezen elképzelhető még egy olyan réteg az elítéltek között, akik ennyire speciális helyzetben lennének, mint az anyá-gyermek részlegén élő nők és gyermekeik. Őket nem kizárólag a rájuk vonatkozó specifikus jogszabályok különböztetik meg a többi fogvatartottól, hanem velük élő, jogilag teljesen szabad gyermekeik, valamint életkörülményeik.

A fent említett okokból kifolyólag úgy gondolom, hogy aktuálissá vált az anyá-gyermek részleg témakör feltárásának megkezdése, a kérdések részletes megválaszolása a reintegrációs programok – például az oktatás, a munkavégzés, a kultúra, a sport, a vallásgyakorlás és főként a családi kapcsolatok – dimenziói mentén. Esetükben a reintegráció – ha lehet ilyet kijelenteni – még fontosabb, hiszen egy új élet vár rá, akiért felelősséget kell vállalnia mind a bezárt intézetekben, mind az abból való kikerüléskor.

Tanulmányom alapját egy kvalitatív interjúkutatás adja, amelyben fogvatartotti és szakértőkkel készített interjúkkal vizsgálom meg ennek a speciális helyzetű női fogvatartotti rétegnek a börtönbeli mindennapjait.

¹ Bv. kódex 128. § (3) bek.

Reintegráció

A társadalomba való sikeres visszailleszkedés időigényes folyamat, amelyben rengeteg munkája van mind a büntetés-végrehajtási intézetek dolgozóinak, mind az elítélteknek. Napjaink büntetés-végrehajtásában két fontos szemlélet terjedt el, egyrészt a kontroll, másrészt a reintegráció.

A reintegráció 2013 óta kiemelten fontos, hangsúlyos területe a büntetés-végrehajtásnak. Egyik célja, hogy a folyamat révén az ismételt bűnelkövetés esélyét csökkentse, másfelől törekvései arra irányulnak, hogy további negatív irányú fejlődés ne történjen a fogvatartottban. A reintegrációs programok segítségével – úgy, mint oktatás, képzés, munkáltatás, sport- és kulturális tevékenységek, családi- és társas kapcsolatok támogatása – leginkább a munkaerőpiacra történő visszailleszkedést – vagy sok esetben beilleszkedést –, valamint a társas készségek fejlesztését, javítását célozza meg a büntetés-végrehajtás a szabadságvesztés ideje alatt.

A szabadságvesztés végrehajtásának hét alapelve

A szabadságvesztés végrehajtásának hét alapelve az 1990-es évektől épült be a büntetés-végrehajtás jogi és kezelési rendszereibe, melyekből 2013 óta a reintegráció elve az egyik legmeghatározóbb. Ezen alapelvek olyan „vezető humanitárius, erkölcsi és jogpolitikai értékek, melyek a szabadságvesztés végrehajtására vonatkozó valamennyi rendelkezésben megjelennek.”² Az alapelvek közé tartozik még a normalizáció, a nyitottság, a felelősség, az egyéniesítés, az együttműködés, valamint a fokozatosság elve. Ezek közül a reintegráció szempontjából fontosabb elveket az utóbbi négy kategória személyesíti meg.

A felelősség elve „az elítéltek felelősségérzetének, önbecsülésének és önállóságának fejlesztését foglalja magában.”³ Ezáltal hagyni kell, hogy a fogvatartott maga hozhassa meg döntéseit, melyekért felelősséget is kell vállalnia.

Az egyéniesítés elve alapján „A szabadságvesztés végrehajtása során alkalmazott eljárásokat az elítélt személyiségéhez, egyéni képességeihez, szükségleteihez kell igazítani.”⁴ Ebből fakadóan a bíróság mérlegeli és egyénenként határozza meg a szükséges eljárásokat. Az együttműködés elve alapján: „A végrehajtást a leghatékonyabban az segíti elő, ha az elítélt a szabadságvesztés alatti életét a vele történő együttműködéssel tervezi és alakítja.”

Az elítéltekkel való foglalkozás terén a kényszer elemeket háttérbe kell szorítani.”⁵ Emiatt lehet azt mondani, hogy bizonyos tekintetben az elítélt és a börtön személyzet között nem alárendelési, hanem mellérendelési viszony van; így a fogvatartott nem tárgy, hanem alany. Végül pedig, amiről mindenképpen szót kell ejteni, az a fokozatosság elve. „A befogadást követően az elítélt személyes körülményeinek figyelembe vételével egy személyre szabott programot kell készíteni, melyben már meg kell tervezni

2 Ranga A., Vörös E. (2014) p. 40.

3 Ranga A., Vörös E. (2014) p. 43.

4 Ranga A., Vörös E. (2014) p. 43.

5 Ranga A., Vörös E. (2014) p. 45.

az elítélt szabadságvesztés végrehajtása alatt fokozatos előrehaladásának, valamint a társadalomba való fokozatos visszatérésének lehetőségeit”.⁶ Ez alapozza meg az elítéltek társadalmi beilleszkedését elősegítő reintegrációs elvet, és ezáltal a reintegrációs programokat. Eszerint: „Az elítéltek társadalmi beilleszkedését elősegítő reintegrációs tevékenységet az intézet – önállóan vagy más civil szervezetekkel együttműködve – az elítéltek munkáltatása, terápiás foglalkoztatása, továbbá általános iskolai, illetve közép-fokú iskolai oktatása, felsőfokú tanulmányok végzése, szakképzése, szakmai gyakorlat megszerzése, valamint egyéb reintegrációs programok által biztosítja, a reintegrációs tevékenységet az elítélt személyhez igazodó szakmai módszerekkel kell elvégezni.”⁷

A Bv. kódex 83. § (7) pontja alapján a reintegrációs folyamat során törekedni kell arra, hogy: „...az elítélt önbecsülése, személyisége, felelősségérzete fejlődhessen, és ezáltal felkészüljön a szabadulása utáni, a társadalom elvárásának megfelelő önálló életre.” Az önbecsülés fenntartása a megfelelő bánásmóddal, az értelmes és változatos tevékenységek szervezésével, valamint a társadalmi hasznosság tudatának kialakulásával lehetséges.⁸ A felelősségérzet fejlesztéséhez pedig szükség van többek között önképzésre, oktatásra, a reszocializációs folyamatok során már említett jutalmazásra és elmarasztalásra, valamint munkavégzésre, illetve a családi kapcsolatok támogatásának együttesére is.

Így a büntetés-végrehajtás intézetében dolgozók feladatai közé nem tartozhat az egyén önértékelésének károsítása, személyiségének megtörése, céljuk inkább a felelősségérzet felébresztése, továbbá az önállóságra való nevelés.⁹

Ahogy fentebb is említettem, az egyéniesítés elve alapján az eljárásokat mindig az egyén szükségleteihez szabva kell igazítani. A fogvatartott személyiségének felterképezését követően – mely folyamat már a reintegrációs programterv első lépése – a meglévő devianciákkal szembesítik az elítéltet, majd javaslatot tesznek ezek javítására. Tájékoztatják a szabályokról, jutalmazási és fenytési lehetőségekről, majd ösztönzik őket az oktatásban való részvételre. A tanulás mellett a másik fő irányvonal a társadalmilag hasznos tevékenységek végzésére való rávezetése a fogvatartottnak; ez esetben munkavégzésre ösztönzik. Az elítéltek besorolhatók egy rendszerbe, mely a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer nevet viseli. Ezen rendszeren belül „az elítélt visszaesési és fogva tartási kockázatának a felmérése, értékelése és kezelése” történik.¹⁰ Ez a rendszer tehát differenciálja az elítélteket veszélyességük szempontjából, és irányt mutat a reintegrációs programok felépítéséhez.

A Ranga Attiláné és Vörös Erzsébet által íródott tanulmány alapján: „A reintegrációs program azoknak az előre eltervezett és tudatosan irányított eseményeknek az összefüggő sorozata, amelyek előkészítik, illetve lehetővé teszik az elítélt intézeti rendbe, majd a társadalomba való beilleszkedését.”¹¹ A reintegrációs programok során fontos, hogy az elítélt érezze az elkövetett bűntett súlyát, ismerje fel, hogy minden ilyen jellegű tettének következményei vannak, majd a felismerést követően próbáljon magatartásán, hozzáállásán, életszemléletén változtatni. A programok több részből

6 Ranga A., Vörös E. (2014) p. 45.

7 Ranga A., Vörös E. (2014) p. 46.

8 Vókó Gy. (2014)

9 Vókó Gy. (2014)

10 Ranga A., Vörös E. (2014) p. 24.

11 Ranga A., Vörös E. (2014) p. 47.

állnak, melyek együttesen adhatják meg a kívánt eredményt, miszerint normakövető, a társadalmilag elfogadott értékek szerint élő személyek kerüljenek ki a büntetés-végrehajtás intézeteiből.

A nők büntetés-végrehajtásának speciális helyzete

Jelenleg mind megyei, mind letöltő házakban élnek női elítéltek, a Bv. kódex külön szabályozza a női fogvatartottakra vonatkozó előírásokat. A férfi és női elítéltekre vonatkozó mozgáster nagysága nem azonos. A 16/2014. (XII.19.) IM rendelet 121. § (1) pontja szerint: „A zárkában vagy a lakóhelyiségben elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítéltre hat köbméter légtér és egyéni elhelyezés esetén legalább hat, közösen elhelyezett elítéltek esetén személyenként legalább négy négyzetméter élettér jusson.” A női fogvatartottakra azonban nem csak a mozgáster, de a tisztálkodás szempontjából is más szabályozás érvényes. A női elítéltek minden nap tisztálkodhatnak, valamint a fürdési idő között is engedélyezett számukra a meleg víz használata.¹² Továbbá a jogszabályok rendelkeznek az egészségügyi, ruházati ellátással kapcsolatban és a tartható tárgyak köre is – pl. egészségügyi betét, tampon – bővített a női elítéltek esetén. Napirendjükben meghatározott időt fordítanak a higiénés, testápolási és egészségügyi ismeretek bővítésére és elsajátítására is.¹³

Fontos szót ejteni arról is, hogy a női fogvatartottak az eltérő szociális beállítottság és a kulturálisan meghatározott szerep miatt sokszor sokkal esendőbbek, gazdaságilag és szociálisan is szorosabban kötődnek a családjukhoz.¹⁴ Éppen ezért a beilleszkedés sokszor nehézségekbe ütközhet. Mindemellett sok női elkövető maga is traumák áldozata, éppen ezért sokkal nagyobb empátiát igényel a felügyelők, illetve reintegrációs tisztek részéről a velük való bánásmód.¹⁵

Egy nőn a börtönbekerülése után általában a depresszió tüneteit lehet észrevenni; üresség, elutasítónak válik, mely leginkább a belső feszültségek felhalmozódásával és szorongással jár. Sok kutatás mutat rá arra, hogy a legnagyobb problémát egy női elítélt esetében a családtól és a környezetétől való megfosztás okozza. Porporino és Zamble kutatásai alapján vélhető úgy, hogy a családdal való kapcsolat fenntartása és szorosabbra fűzése – a büntetés letöltésének időtartama alatt – csökkentheti a későbbi visszaesések lehetőségét.¹⁶

Anyag-gyermek részleg

Az Alaptörvény XV. cikkének (5) pontja szerint: „Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.” Az előzőekben áttekintettem a női fogvatartottakra vonatkozó rendelkezéseket és eze-

12 16/2014 (XII. 19.) IM rendelet 132. § (2) bekezdés.

13 Ranga A., Vörös E. (2014)

14 Ranga A., Vörös E. (2014)

15 Ranga A., Vörös E. (2014)

16 E. Zamble, E. J. Proporino (1990) hivatkozik rá Tóth M. (2011)

ket megvizsgálva látható, hogy – ahogy azt már korábban írtam – elég nehéz még egy olyan speciális helyzetben lévő fogvatartotti csoportot találni, akik még ennél is különlegesebb helyzetben lennének. A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet II. objektumában az anya-gyermek részlegen élnek azok az anyák, akik gyermekük születésekor már előzetes letartóztatásban vannak, vagy szabadságvesztésüket töltik. A fent idézett, Alaptörvényben megfogalmazott rendelkezés alapján elmondható, hogy a törvény nem csak a nőket, de a gyermekeket is fokozott intézkedésekkel védi. Ebben a speciális helyzetben a gyermek érdekeit szem előtt tartva, pozitív irányú fejlődésének fenntartása érdekében kezdte meg itthon a működését az anya-gyermek részleg. Az elhelyezéssel kapcsolatos eljárások szabályozásáról a 8/2015. Országos Parancsnoki Intézkedés rendelkezik, miszerint az elhelyezés csak a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet anya-gyermek részlegén lehetséges, melyről értesíti az intézet a gyámhatóságot.¹⁷ Juhász Zsuzsanna tanulmánya alapján elmondható, hogy nemzetközi szinten jelenleg sincs egyértelmű álláspont azzal kapcsolatban, hogy mennyi időre korlátozzák a gyermekek benti életét; egyes nézőpontok szerint minél tovább bent tartózkodik a gyermek, annál kevesebb lelki kár éri az anyjától való korai elszakítás miatt, más álláspontok szerint a börtön egyáltalán nem megfelelő hely a gyermek számára, így nem is szorgalmazzák, hogy a gyermeket is szabadságelvonással büntesse az anya.¹⁸ Magyarországon a két nézőpont metszéspontja körül fogalmazódnak meg a vélemények, hiszen itt a gyermekek egy éves korukig lehetnek bent édesanyjukkal.

Az intézet bemutatása

Az anya-gyermek részleget magas, rácsos kerítés veszi körbe. Az udvar – amely egy nagy zöld terület – falait gyermekmesék figurái teszik barátságossá az ott élő gyermekek számára. Csengetésre beengednek az első kapun, majd még két vasajton keresztül átérve jutunk be az intézetbe. Az ablakokon üvegfesték, egy hatalmas könyvespolc és az anyaotthon hangulata fogadott érkezésemkor. Húsz zárka található a részlegen, melyeknek a zárka mivoltát csak a lakóhelyiség ajtaja, illetve az anyák fekhelyéül szolgáló vaságyak mutatják. Egy lakóhelyiségben két kiságy található az anya ágya mellett; ez a szoba az ikres-babás anyák elhelyezésére szolgál. A körlet gyakorlati működésére irányuló szabályozás szerint a lakóhelyiség ajtajának nyitva kell lennie, amennyiben a gyermek az anya nélkül tartózkodik bent.¹⁹

A bejárati ajtó mellett található a látogató helyiség, valamint a reintegrációs tiszt iroda, ahonnan a látogatás figyelemmel kísérhető. Mellette orvosi rendelő, ahol az orvosi rendelés keddi napokon, illetve szükség szerint valósul meg, majd a csecsemőgondozói szoba nyílik a folyosóról. A védőnő is az orvosi rendelőben látja el tevékenységét. Mosókonyha is található a részlegen – ahol az anyák mosnak és vasalnak gyermekeikre –, illetve egy babakocsi tároló. A közös tér közepén találhatóak az étkezőasztalok, melyek nem csak evésre szolgálnak; itt készülnek az anyák különböző kézműves alkotásai is.

¹⁷ Ranga A., Vörös E. (2014)

¹⁸ Juhász Zs. (2011)

¹⁹ 8/2014. (XII. 12.) IM rendelet 23. § (2) bekezdés.

Minden lakóhelyiség fölött – amelyet laknak – található a zárka „baba-lakóira” vonatkozó adat; az anyák készítik ezeket. A tápszer és a bébiétel melegítése és készítése a csecsemőgondozók feladata. Az épületen belül található egy nagy játszószoba a gyermekek részére sok babajátékkal, illetve járókákkal. A fogvatartotti állomány általános statisztikáját tekintve elég nagy a szórás, hiszen korhatárra való tekintet nélkül kerülhetnek be az anyák a részlegre, amennyiben kérvényezik a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságától, hogy gyermeküket egy éves koráig a börtönben gondozhassák. Az anya-gyermek körlet korábbi vezető reintegrációs tisztjét kérdeztem a fogvatartotti állomány demográfiai jellemzőiről; eszerint általában 16-35 éves korú, alacsony iskolai végzettséggel rendelkező, munkanélküli, szerényebb körülmények között élő nők kerülnek a részlegre. Emellett akadnak kimagaslóan jó körülmények közül érkező, magas kvalifikált női fogvatartottak is, ám nem ez a jellemző.

A jelenleg bent élő négy fogvatartott – életkorukat tekintve – 30 és 35 év közötti. A négy anya közül kettő felsőfokú végzettséggel is rendelkezik, mely a pszichológus szerint nem általános jelenség a részlegen.

A jellemzőbb nagyfokú aluliskolázottságra és a szakképesítés hiányára való tekintettel fontosnak tartom összefoglalni, hogy milyen programokon keresztül próbálnak az anyák segítségére lenni a társadalomba való visszailleszkedésben. Ez utóbbi nem csak nekik fontos, hanem azon gyermekeiknek is, akiknek szükségük van egy olyan szociális környezetre és anyára, akik jog- és normakövető állampolgárokká nevelik őket.

Kutatásmódszertan

Kutatásom – módszertanát tekintve – egy kvalitatív interjú vizsgálat.²⁰ A tervezett kutatásban egyrészt fogvatartotti interjúkban gondolkodtam, másfelől az intézetben dolgozókkal folytatott szakértői interjúkban. A kutatás időpontjában az anya-gyermek részlegen négy anya volt fogva tartva, akik közül egy édesanya vállalta az interjút (30 éves, két gyermek édesanyja). A szakértői interjúkban a parancsnokkal, az intézet pszichológusával és a körlet reintegrációs tisztjével került sor beszélgetésre. Az interjú mellett további információkat szereztem még egy, az édesanyák körül segítő reintegrációs tisztől és egy csecsemőgondozótól. Ezen kívül többszöri ott tartózkodásom alatt megfigyelője lehettem az anya-gyermek részleg működésének. A kutatási eredmények elemzésekor nem részletezve az egyes kérdéseket és válaszokat, egy összesített eredmény bemutatására kerül sor az alábbiakban.

Reintegráció az anya-gyermek részlegen

Speciális helyzetükre való tekintettel, az anyáknak nem állnak oly módon rendelkezésükre a főbb reintegrációs programok – munkáltatás, oktatás, szabadidős- és sporttevékenységek –, mint a más körleteken, intézetekben élőknek. Ennek oka, hogy ezen fogvatartott nőknek az elsődleges elfoglaltságuk az anyaság. A parancsnokkal készült interjúból kiindulva, a reintegráció során szükség van az emberséges bánásmódra, önbecsülésük fenntartására. Továbbá fontos még, hogy rendszert építsenek

20 Bögre Zs. (2003)

ki egy elítélt életében, érezzék, hogy munkájuk fontos és szükséges. A reintegráció sikerességének szempontjából azonban ez a tíz hónap, melyet az anyák ezen a részlegen töltenek, kevés. Így amennyiben az anya nem gyermekével szabadul, az igazi reintegrációja a letöltő házban fog megkezdődni.

Munkáltatás

A várandós nőnek a jogszabály szerinti ideig, az ott meghatározott nehézségű munkavégzésre van lehetősége.

A kisgyermekes nő nem dolgozhat, kizárólag a szülést 6 héttel követően, az intézet tisztaságához kapcsolódó, díjazás nélküli munkát végezhet, napi maximum négy, de havonta maximum huszonnégy óra időtartamban, ha egészséges és erre a büntetés-végrehajtás orvosa írásban alkalmasnak nyilvánította. Az itt élő fogvatartottak munkája az anyaság, így amennyiben az anya nem a gyermekkel együtt szabadul, a következő intézet feladata lesz a munkáltatás.

Oktatás

Az elítéltek alacsony iskolázottságára való tekintettel, már az előző fejezetekben is kiemeltém az oktatást, mint a reintegrációs programok egyik legfontosabb tevékenységét. A részlegen az anyáknak a gyermekük gondozása mellett nincs idejük a szervezett oktatáson való részvételre. Ettől eltekintve azonban a részlegen igyekeznek az önképzés lehetőségét megadni az édesanyáknak, amennyiben azoknak igényük van rá. A Katona József Könyvtárral kötött együttműködési megállapodás keretében olvasást népszerűsítő programok zajlanak, illetve baba-mondókázó foglalkozások megtartására kerül sor, többnyire az ünnepi időszakokhoz kötődően. Ezen kívül az anyák részére rendszeresen megszervezésre kerül a baba-masszázs tanfolyam, amelyről tanúsítványt kapnak. A baba-masszázs tanfolyam a Széchenyi-városi Közösség-építő Egyesülettel fennálló együttműködés kapcsán valósul meg az intézetben, önkéntes jelentkezés alapján. A lehetőséggel általában minden anya élni szokott.

Családi és társas kapcsolatok erősítése

Az egyik legfontosabb reintegrációs program a családi, illetve a társas kapcsolatok erősítése. Ennek oka House elmélete alapján, hogy a társas kapcsolatok és a társadalmi integráció összefüggnek egymással. A társas támogatás tartalmazza az érzelmi törődést, az instrumentális segítséget vagy az információt az adott környezetről, vagy a méltányolást, mely az önértékelés szempontjából fontos az egyén számára.²¹ Az anyák esetében erre több okból kifolyólag is szükség van. Szükségük van arra, hogy gyermeküket ismerős környezet fogadja be és úgy érezzék, náluk biztonságban lesz a gyermek akkor is, ha nekik még a szabadságvesztéséből fennmaradó időt a letöltő házban kell tölteniük. A másik – reintegráció szempontjából – meghatározóbb indok pedig, hogy a fogvatartott az intenzív kapcsolattartás révén még mindig a társadalom részének érezheti magát.²² Az anya-gyermek részlegen jóval intenzívebb kapcsolattartás engedélyezett – főként a gyermekek miatt –, mint más fogvatartotti csoportok esetében. Azért, hogy a gyermek kiadásakor ne érje trauma a kicsiket, heti minimum

21 House (1981) hivatkozik rá Biró E. (2015)

22 Ranga A., Vörös E. (2014)

egy alkalommal, munkanapokon reggel kilenc és délután kettő óra között jöhetnek egy óra időtartamra a családtagok az előzetes egyeztetést követően. A látogatás során gyermekruhát, játékokat, babaápolási eszközöket hozhatnak a látogatók.

A látogatás az erre a célra, a gyermek igényeit figyelembe véve kialakított látogatóhelyiségben történik, a reintegrációs tiszt a két helyiség közötti üvegfalon keresztül kíséri figyelemmel. A gyermekkel való nem megfelelő bánásmód, esetleges hangoskodás, vita kialakulása esetén figyelmezteti a résztvevőket, legrosszabb esetben megszakítja a látogatást.

Szabadidős programok

A részlegen a napirend leginkább a gyermek igényeihez igazodik.

Az anyáknak módjuk van olyan programokon részt venni, mint a baba-mama torna vagy a babamasszázs; a babáknak pedig koruknak megfelelően fejlesztő játékok elsajátítására is van lehetőségük. Emellett a már említett könyvtárból is járnak olyan személyek, akik mondókákat, énekeket tanítanak az anyáknak, emellett részt tudnak venni egyházi, illetve pszichológiai csoportfoglalkozásokon is. Hétfévente – az időjárás függvényében – vagy az udvaron kertészkednek az édesanyák, ahol zöldségeket termesztenek, vagy kézműves tárgyakat készítenek.

Utógondozás

A részlegen az anya – amennyiben kedvezményrel szabadul, valamint a pártfogó felügyeletet a büntetés-végrehajtási bíró elrendelte – utógondozásban vesz részt, azonban erre kevés anyának van lehetősége. Részben azért, mert több olyan anya is van, aki a fennmaradó büntetését a büntetés-végrehajtás egy másik intézetében köteles letölteni – így, ha kérvényezni szeretné, azt az aktuális letöltőházban tudja megtenni a későbbiekben. Részben pedig azért, mert vannak fogvatartottak, akik rendezett családi háttérből kerülnek ezen intézetek egyikébe, így nem érzik szükségét a lehetőség igénybevételének. Összességében elmondható, hogy amennyiben az igény felmerül, az intézet pártfogó felügyelői igyekeznek a lehető legtöbb dologban segítséget nyújtani az édesanyáknak. Segítenek az elhelyezésben, a munkakeresésben, illetve abban, hogy az intézetben elsajátított normákat a kinti életben is követni tudják az egykor elítéltek.

Szabadulás

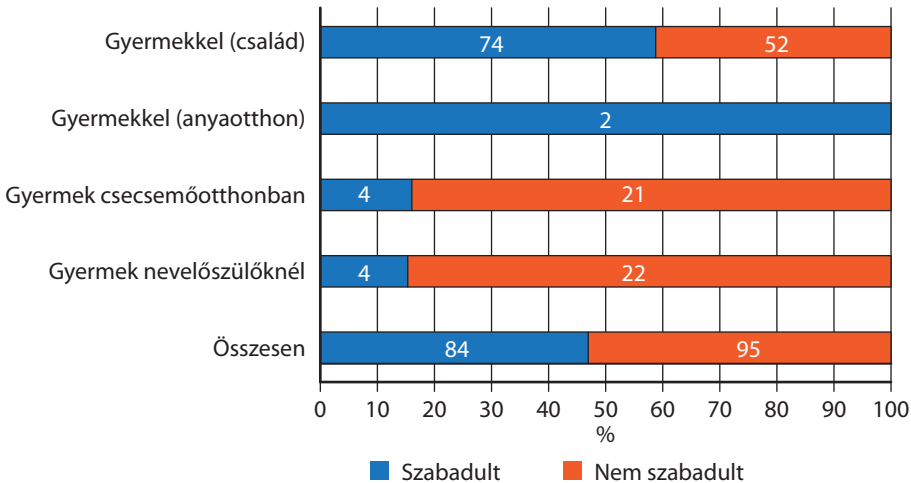
2002 és 2015 decembere között közel kétszáz fogvatartott töltötte szabadságvesztésének egy részét a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet anya-gyermek részlegén.

A fenti diagramon jól látszik, hogy a fogvatartottak kevesebb, mint fele szabadult gyermekével – körülbelül 40%. Azon anyák gyermekeinek, akik letöltőházakban folytatták szabadságvesztésüket, összesen 26%-a került a családhoz; a többi gyermek nevelőszülőknél, vagy csecsemőotthonban lett elhelyezve. Az adatokból is kiténik, hogy az anyák közel 60%-a nem együtt szabadult a gyermekével, és sokuknak a gyermek családhoz való elhelyezése is nehézséget okozott. Sok esetben – ha az anya nem bv. intézetben szülne – a gyermek gondozására nem lenne alkalmas helye, jövedelme, és már a szülést követően kiemelné a gyámhivatal a családból a gyermeket, sőt sok esetben a gyermek apja maga is börtönben van.

Még ha az anya együtt is szabadul gyermekével, helyzetük akkor is sokszor bizonytalan. Ezt okozhatják a fent már említett problémák; a gyermekek édesapja sok-

szor maga is börtönben van – vagy nem várja meg az anya szabadulását –, valamint a család szűkös anyagi körülményei nem teszik lehetővé a megfelelő életkörülmények kialakítását. Mindemellett amitől a legtöbben félnek, az a bizonytalanság: nem tudják mi vár rájuk a büntetés-végrehajtás másik intézetében, továbbá a gyermektől való esetleges elszakadás gondolata megrémíti az anyákat.

A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet anya-gyermek részlegén elhelyezett anyák és gyermekeik megoszlása a gyermek elhelyezésének tekintetében

1. ábra

A reintegráció sikerességének tekintetében – utánkövetés nélkül –, az elítéltek szabadulását követően csak nagyon kevés információ áll a szakemberek rendelkezésére. Így nincs kimutatás a részlegen arra vonatkozólag, hogy az innen szabaduló édesanyák hány százaléka tud munkát vállalni, valamint, hogy mennyien válnak ismét bűnelkövetővé. Belső adatok alapján elmondható, hogy négy főt helyeztek el már második alkalommal, egy főt pedig harmadik alkalommal. Utánkövetés hiányában azonban pontos adatokkal az intézet nem tudott szolgálni.

Összefoglalás

Tanulmányom célja volt, hogy a büntetés-végrehajtásban 2013 óta kiemelten fontos, központi szerepet játszó reintegrációs folyamatok megjelenését bemutassam a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet II. objektumában lévő anya-gyermek részleg segítségével. Ahhoz, hogy egy szabadságvesztésre ítélt személyből jog- és normakövető állampolgár legyen, a büntetés-végrehajtási intézetek dolgozóinak körütekintő és odaadó munkájára van szükség. Ez egy összetett folyamat; szükség van a reszocializáció, a reintegráció és a rehabilitáció együttesére, valamint arra, hogy a fogvatartott felismerje, hogy változásra van szüksége és tenni akarjon ezért a változásért. A reintegrációs tevékenységek ezt az igényt próbálják kialakítani és kielégíteni

az oktatáson, a munkáltatáson, a családi és társas kapcsolatok erősítésén, valamint a sport-, és egyéb szabadidős tevékenységeken keresztül.

A fentieket egybevetve elmondható, hogy az anya-gyermek részleg inkább anya-otthonhoz, mint börtönhöz hasonlítható. A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet II. objektumában található részleg egy nagyon gyermekbarát hely, melynek kialakításakor fő szempont volt, hogy a szabadságvesztésre ítélt, vagy az ítéletükre váró édesanyák szabad gyermekei a lehető legjobb bánásmódot kapják az intézet falai között. A reintegrációs programok tekintetében az édesanyáknak más lehetőségek állnak rendelkezésükre, mint más intézetekben, illetve ezen intézetek más részlegein. Munka tekintetében a részleg tisztántartása és a gyermekek ellátása tölti ki mindennapjaikat; az oktatás terén önképzésre ad lehetőséget az intézet. A családi, illetve társas kapcsolatok megerősítésére azonban a speciális helyzetből adódóan nagy hangsúlyt fektet az intézet. Előzetes bejelentkezés alkalmával a gyermeket és az anyát heti több alkalommal is látogathatják a családtagok. A maximum egy éves benntartózkodás után az anyák vagy együtt szabadulnak gyermekeikkel, vagy letöltőházban folytatják szabadságvesztésüket. Sokszor kérdéses, hogy ez utóbbi esetben hova kerül a gyermek elhelyezésre; megfelelő szociális háttérrel rendelkező anyák esetén a családhoz kerülnek a gyermekek. Amennyiben a családhoz való elhelyezés nem merül fel lehetőségként, az egészséges gyermek állami gondozás keretében nevelőszülőhöz kerül. Speciális jelleggel, beteg gyermekek részére működnek csecsemőotthonok. Azon anyák, akik gyermekükkel együtt szabadulnak, sokszor küldenek az intézet részére képeslapot, melyben leírják, hogy terveik hogyan valósultak meg a szabadulást követően. Kötelező utánkövetés hiányában azonban statisztikai adattal nem rendelkezik az intézet a szabaduló anyák szabadulást követő életére vonatkozólag.

A szakértői interjúk kapcsán kiderült, hogy a rövid idejű szabadságvesztésre ítélt személyek esetén nincs idő a reintegrációs folyamat befejezéséhez. Így van ez az anya-gyermek részlegen is. Az anyák maximum a gyermek 12 hónapos koráig élhetnek itt gyermekeikkel. Az egy év letelte után – amennyiben az anyának van fennmaradó ideje a szabadságvesztésből – átkerül egy másik intézetbe, és ott kezdődik az igazi reintegrálása. Annak ellenére, hogy ezen a körleten nincs lehetőség a gyermekek jelenléte miatt az oktatásban, illetve a munkáltatásban való részvételre, az anyák számára hatalmas lehetőség, hogy gyermekeikkel bent tölthetik ezt az időszakot. Az oktatást önképzési lehetőségekkel pótolja a részleg, míg a munkáltatást a gyermek gondozásával. Továbbá olyan szülői magatartásmintát sajátíthatnak el az itt élő anyák, melyeket a kinti életben is tudnak követni.

Azon kutatási kérdésemre, hogy mennyiben könnyebb vagy nehezebb az itt élők helyzete, mindenképpen pozitív választ kaptam az interjúalanyoktól, de ami fontosabb, a fogvatartottól is. Könnyebb, hiszen a gyermekek segítenek a kritikus időszak átvészelésében, azonban a legtöbben bizonytalanok a jövőjüket illetően. A részlegen lehetővé tett gyakori látogatás mindenképpen erősíti és javítja a családdal való kapcsolatot a fogvatartott bentléte alatt. Azonban az, hogy a szabadulást követően mennyiben segítik őt az itt szerzett tapasztalatai, nem tudható.

Mindent összevetve úgy gondolom, hogy fontos lenne a büntetés-végrehajtás számára olyan utánkövetési rendszer létrehozása, mely minden fogvatartott szabadulást követő egy-két évét végigkísérné, így tudnánk, hogy mennyiben sikeres a reintegrációs törekvés. Ez azonban nem lehetséges, hiszen a szabadulást követően

nem büntethető az egykori fogvatartott. Mindemellett további kutatási terület lehetne a női kriminalitás lehetséges okainak és büntetés-végrehajtása sajátosságainak szélesebb körű feltárása és összefoglalása. Az anya-gyermek részleg kutatása a sajátos vonásaiból adódóan további feltárásokra ad lehetőséget, főként azért, mert 2018. január 1-től már azok az anyák is elhelyezhetők lesznek a részlegen, akik a szabadságvesztés idejét megelőzően hozták világra gyermekeiket, de a gyermekek még nem töltötték be az 1 éves kort.

Felhasznált irodalom

- Biró Emese (2015): A fogvatartottak családi kapcsolatainak szerepe a bűnelkövetésben, a börtönélményben és a reintegrációban. In: *Életkeretek a börtönön innen és túl - Szociológiai Tanulmányok (2015/2)*, p. 73-112. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet, Budapest
- Bögre Zsuzsanna (2003): Élettörténet elméletben és gyakorlatban, *Szociológiai Szemle* 2003/1
- Fliegauf Gergely (2012): A börtönpaszichológia elhatárolása a kriminálpszichológiától, *Börtönügyi Szemle* 2013/1
- Ranga Attiláné, Vörös Erzsébet (2014): Büntetés-végrehajtási reintegrációs ismeretek, Budapest: Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központja
- Rosta Andrea (2007): A deviáns viselkedések szociológiája. Loisir Könyvkiadó. Budapest-Piliscsaba.
- Tóth Mariann (2011): Női elítéltek mentális egészségének pszichoszociális meghatározói börtönkörnyezetben. In: *Tanulmányok a „rendészeti kutatások-a rendvédelem fejlesztése” című tudományos konferenciáról (XII. kötet)*, Pécs.
- Sinkó Éva (2006): A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet Anya-gyermek részlegének működési tapasztalatai, *Börtönügyi szemle* 2006/3
- Vókó György (2014): A büntetés-végrehajtási jog szerepe a jogállamban. *Börtönügyi szemle* 2015/1
- BSR online: <https://bsr.bm.hu/SitePages/ExcelMegtekinto.aspx?ExcelName=https%3a%2f%2fbsr.bm.hu%2fElkBunelkAdatok%2fElk%2fC3%B6vet%2fC5%91k%2c%2fC5%B1nelk%2fC3%B6vet%2fC5%91k%2fC3%A1ma%2fC3%B6vet%2fC5%91+lakhelye+szerint.xlsx> (Letöltve: 2017.03.26.)
- Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészsegi Statisztikai Hivatal – Tájékoztató a bűnözésről 1998-2014. online: <http://ugyeszseg.hu/kozerdeku-adatok/statisztikai-adatok/tajekoztato-a-bunozesrol/> (Letöltve: 2017. 03. 26.)
1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről
- 65/2003. Országos Parancsnoki Intézkedés az anya és fogva tartása alatt született gyermek együttes elhelyezésének végrehajtásáról
- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) XI. cikk, XV. cikk, XVI. cikk
2013. évi CCXL törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- 8/2014 (XII. 12.) IM rendelet a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartott elítéltek és egyéb jogcímen fogvatartottak egészségügyi ellátásáról
- 16/2014. (XII.19.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól
- T/13096. számú törvényjavaslat a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

Fotó: Fekete Attila

A KEGYELMI ÉS A KÖTELEZŐ KEGYELMI ELJÁRÁS ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Tény, hogy a börtöneink túlzsúfoltak. Ennek egyik megoldása az elítéltek számának valamilyen módon történő csökkentése lehet. Milyen jogi megoldások eredményezhetik a büntetés-végrehajtási intézetből való hamarabb történő szabadulást? A következőknek lehet ilyen hatása: feltételes szabadságra bocsátás, szabadságvesztés végrehajtásának félbeszakítása, kegyelem, és a reintegrációs őrizet. Tanulmányunkban igyekszünk megvilágítani azt a speciális területét az elítélt szabadulásának, amely a kegyellemmel összefügg. Ismeretem a jogintézmény általános és kötelező kegyelmi eljárás keretében történő lefolytatását, emellett igyekszem javítani a hazai gyakorlaton a külföldi példák gyakorlatias, előre mutató szemléltetésével és konstruktív gondolatokkal.

Kulcsszavak: börtöntúlzsúfoltság, szabadulás, kötelező kegyelmi eljárás, általános kegyelmi eljárás

It is a fact that Hungarian prisons are overcrowded. One of the solutions to this could be to somehow decrease the number of convicted prisoners. What legal solutions can result in earlier release from prison facilities? The following can have this effect: conditional release, suspending the execution of custody, pardon and reintegration custody. In my study I would like to shed light on the special area of release connected to the pardon. I present the rules of general or mandatory pardon process, and at the same time I aim to offer pragmatic, forward looking and constructive ideas with the help of foreign examples in the hope of improving national practice.

Keywords: overcrowding in prison, release from prison, mandatory presidential pardon, general presidential pardon

Bevezető

Mindenki által köztudott tény, hogy a börtöneink túlszűfoltak. A büntetés-végrehajtási szakaszban a túlszűfoltóság megakadályozása és az elítéltek minél előbbi szabadításának kérdése szorosan összefügg egymással, hiszen az elítéltek hamarabbi szabadlábra kerülése nyilvánvalóan csökkenti a börtönben fogva tartott elítéltek számát, ami pedig a börtöntúlszűfoltóság tekintetében alacsonyabb mutatót eredményez.

Milyen jogi megoldások eredményezhetik a büntetés-végrehajtási intézetből való hamarabb történő szabadulást? Ezek az alábbiak lehetnek:

- feltételes szabadságra bocsátás,
- szabadságvesztés végrehajtásának félbeszakítása,
- kegyelem,
- reintegrációs őrizet.

Az Alkotmánybíróság 31/1997. (V. 16.) AB határozatában a kegyelemmel kapcsolatosan kifejti, hogy a köztársasági elnök „az állam büntetőigényéről mond le”,¹ ennél fogva a büntetés elengedésénél is – a társadalom igazságérzetéhez igazodva – figyelembe kell vennie az állam érdekét. Másképpen, *Kukorelli István* szavaival élve, „a kegyelmezési jog – lényegére nézve – az igazságszolgáltatásba való beavatkozást jelent”.²

Az Alkotmánybíróság több határozatában is foglalkozott a köztársasági elnök jogaival a kegyelmi eljárást érintően. A 47/2007. (VII. 3.) AB határozat értekezik konkrétan a kegyelmezési jogról, miszerint az elnök kifejezésre juttathat „saját értékrendjéből fakadó erkölcsi szempontokat is”.³ Más határozataiban is megállapítja, hogy a kegyelem „köre, mértéke és feltételei tekintetében” lényegében a jogot gyakorló céljától és elhatározásától függ.⁴ Az államfő jogköre nem korlátozható, de ez nem jelenti azt, hogy az korlátlan lenne: ugyanis az érvényesség szükségyszerű kelléke az ellenjegyzés.⁵

Tanulmányomban az általános és kötelező kegyelmi eljárásra vonatkozó hazai joggyakorlat mellett igyekeztem áttekinteni a kegyelem egyes speciális szabályait Finnországban, Franciaországban, Angliában és az USA-ban.

A kegyelmi eljárás hatályos szabályozása

Az első kérdés, amit áttekintünk, hogy kinek a feladata a kegyelmi döntés. Az egyéni kegyelmezés jogát az Alaptörvény 9. cikk (4) bekezdés g) pontja értelmében a köztársasági elnök gyakorolja, ugyanakkor az egyéni kegyelmezési eljárást meg kell különböztetni a közkegyelemtől (amnesztiától), mely az Országgyűlés hatásköre.⁶

1 31/1997. (V. 16.) AB határozat: Indokolás II. rész 1., ABH 1997. 156.

2 Dezső, M., Fűrész, K., Kukorelli, I., Papp, I., Sári, J., Somody, B., Szegvári, P., Takács, I. (2007) p. 348.

3 47/2007. (VII. 3.) AB határozat: Indokolás IV. rész, ABH 2007. I. kötet, 642.

4 39/1991. (VII. 3.) AB határozat: Indokolás II. rész 2., ABH 1991. 188.

5 11/1992. (III. 5.) AB határozat: Indokolás V. rész 8., ABH 1992. 94.; 47/2007. (VII. 3.) AB határozat: Határozat II. rész, ABH 2007. I. kötet, 622.

6 http://www.keh.hu/kegyelmi_ugyek/1512-Kegyelmi_ugyek&pnr=1 (2017. 06. 14.)

A büntetőeljárás szakaszaira tekintettel a kegyelem három típusát különböztetjük meg: az eljárási, a végrehajtási, illetve a büntetett előlethez fűződő hátrányok alóli mentesítést eredményező kegyelmet.⁷ Témánk szempontjából most kizárólag a végrehajtási kegyelemmel foglalkozunk.

A kegyelmi eljárásban kiemelt szerep jut az *igazságügyért felelős miniszternek, akinek feladata* a kegyelmi ügyek tekintetében kettős:

1. egyrészt az előkészítés, amelyet a Kegyelmi Főosztály útján gyakorol,
2. másrészt ellenjegyzi a Köztársasági Elnök kegyelmi döntését.

A kegyelmi eljárásban használt fontosabb jogszabályok a következők:

- az Alaptörvény 9. cikk (4) bekezdés g) pontja;
- a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 104. §-a;
- a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 597–598. §-ai;
- az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény 54. § (2) bekezdése, illetve 57. § (2) bekezdés c) pontja;
- a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 30. §-a, 45. §-a, 84. § (4a) bekezdése;
- a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 152/2014. (VI. 6.) Korm. rendelet 82. § (6) bekezdése
- a büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartott elítéltek és egyéb jogcímen fogva tartottak egészségügyi ellátásáról szóló 8/2014. (XII. 12.) IM rendelet 15. §-a;
- a fogva tartott személy esetében a büntetőeljárás lefolytatása során, továbbá a büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bíróságokra és egyéb szervekre háruló feladatokról szóló 11/2014. (XII. 13.) IM rendelet (a továbbiakban: 11/2014. IM rendelet) 123–128. §-a;
- a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtásáról, valamint az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet feladatairól szóló 13/2014. (XII. 16.) IM rendelet 2. § (3) bekezdése;
- a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 78. § (2) bekezdése, 93–94. §-ai;
- az Igazságügyi Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 7/2014. (XI. 14.) IM utasítás.⁸

Vannak olyan esetek, amikor a kegyelem lehetősége eleve kizárt:

- végrehajtott (teljesített) büntetés,
- megrovás,
- pártfogó felügyelet,
- elkobzás,
- vagyonelkobzás,
- elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele,

⁷ Farkas, Á., Róth, E. (2012) p. 488.

⁸ Tájékoztató az általános kegyelmi eljárásról. <http://igazsaguyiinformaciok.kormany.hu/tajekoztato-az-altalanos-kegyelmi-eljarasrol> (megtekintés időpontja: 2015.06.01.)

- kényszergyógykezelés,
- lefokozás, szolgálati viszony megszüntetése,
- bűnügyi nyilvántartásából való törlés
- a terhelt halála,
- a büntetés vagy intézkedés végrehajtását kizáró ok fennállásának megállapítása.

A büntetés végrehajtása iránti kegyelemre csak törvényben meghatározott büntetések, valamint intézkedések esetében van lehetőség. Ezek csoportjai:

- a még végre nem hajtott büntetés (szabadságvesztés, elzárás, közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás, kiutasítás) és mellékbüntetés (közügyektől eltiltás);
- a próbára bocsátás;
- a jóvátételi munka;
- a javítóintézeti nevelés.

A kegyelmi kérelem a felsorolt büntetések, intézkedések elengedésére vagy mérséklésére is vonatkozhat.

A kegyelmi eljárás megindulása történhet hivatalból vagy kérelemre, amennyiben hivatalból indul meg, akkor be kell szerezni az elítélt nyilatkozatát. Az eljárás az elítélt, a védő, a fiatalkorú törvényes képviselője, valamint az elítélt hozzátartozója nyújthatja be.

A kegyelmi eljárás lefolytatását értelemszerűen kizárja az elítélt halála, illetve ha a büntetőeljárás jogerős lezárulása esetén nem került sor olyan intézkedés vagy büntetés alkalmazására, mely vonatkozásában kegyelmi kérelem benyújtható, valamint ha a büntetés vagy intézkedés végrehajtását kizáró ok fennállását állapították meg.⁹

Ami a kegyelmi eljárás menetét érinti, kegyelmi kérelmet mindig az első fokon eljáró bíróságnál kell benyújtani. Ezt követően a bíróság beszerzi azokat az iratokat, amelyek a kegyelmi eljárás érdemi elbírálásához szükségesek, így például a pártfogó felügyelői véleményt, a környezettanulmányt, a rendőri jelentést, a büntetés-végrehajtási intézet értékelő véleményét, a gazdasági hivatal igazolását a pénzbüntetésből fennálló tartozásról. A kegyelmi kérelmet, a büntetőügy résziratait – különösen a vádiratot; a büntetést kiszabó határozatot,¹⁰ az intézkedést alkalmazó határozatot; a részletfizetésre, halasztásra és félbeszakításra vonatkozó határozatot; a szabadságvesztésre vagy közérdekű munkára átváltoztató határozatot; a fogamatba vételről és szabadításról szóló értesítést; a rendelkezésre álló orvosi iratokat és orvosszakértői véleményt –, valamint a további beszerzett adatokat, iratokat, nyilatkozatokat azok beérkezését követően a 11/2014. IM rendelet 34. melléklete szerinti, kitöltött kegyelmi felterjesztőlappal soron kívül, de legkésőbb harminc napon belül felterjeszti az

9 Tájékoztató az általános kegyelmi eljárásról. <http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/tajekoztato-az-altalanos-kegyelmi-eljarasrol> (megtekintés időpontja: 2015.06.01.)

10 Felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtásának elrendelése esetén a bíróság a már említett iratokon felül a szabadságvesztést kiszabó és annak végrehajtását elrendelő ügydöntő határozatokat is köteles felterjeszteni (2013. évi CCXL. törvény 45. §).

igazságügyért felelős miniszterhez,¹¹ aki javaslatával továbbítja a kérelmet a köztársasági elnökhöz.

Joggal vetődhet fel a kérdés, hogy mi történik akkor, ha a miniszter nem támogatja a kegyelmi kérelmet. A miniszternek ebben az esetben is fel kell terjesztenie a köztársasági elnökhöz a kegyelmi iratokat, értelemszerűen az ő nemleges javaslatával együtt. A kegyelmi eljárás során arra is van lehetőség, hogy az igazságügyért felelős miniszter az alábbiakban felsorolt nyilvántartásokból törvényben meghatározott adatkörben adatokat igényeljen:

- bűnügyi nyilvántartási rendszer,
- szabálysértési nyilvántartási rendszer,
- polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartása,
- közúti közlekedési nyilvántartás,
- központi idegenrendészeti nyilvántartás.

A büntetés félébeszakítása

Amennyiben a kegyelmi kérelem alapján méltányolható – például egészségügyi – ok látszik fennállni, akkor arra is lehetőség van, hogy a *parlamentari államtitkár átruházott hatáskörben* elrendelje a büntetés vagy javítóintézeti nevelés elhalasztását vagy félébeszakítását a köztársasági elnök döntéséig.¹²

De mit is jelent a félébeszakítás általánosságban?¹³

A szabadságvesztés végrehajtásának félébeszakítására akkor kerülhet sor, ha olyan körülmények állnak fenn, melyek indokolják a büntetés végrehajtásának megszakítását. A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (továbbiakban: Bv. Kódex) felsorolása nem taxatív, csupán példálózó jelleggel utal arra, milyen okból lehet félébeszakítani a szabadságvesztés végrehajtását. Ilyen indok lehet a közérdek, az elítélt személyi vagy családi körülménye, egészségi állapota.¹⁴

Nyomatékos értékelést igényel a félébeszakítási kérelem intézésénél az elítélt büncselekménye, a vele szemben folyamatban lévő büntetőeljárás, a várható szabadulásának időpontja, a fogva tartás biztonsága körében érvényesülő kockázati tényezők, a normakövetési hajlandóság, az aktuális pszichés állapot, a külső környezetben esetlegesen az általa vagy a vele kapcsolatban álló személyek által jelentett közbiztonsági, bűnügyi kockázati tényezők, az intézetből való korábbi távolléte alkalmával tanúsí-

11 11/2014. (XII. 13.) IM rendelet 123. §

12 <http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/tajekoztato-az-altalanos-kegyelmi-eljarasrol> (2016.10.31)

13 A büntetés félébeszakítását a Bv. Kódex tartalmazza a 116. § és 117. §-aiban, valamint a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet is tartalmaz erre vonatkozólag rendelkezéseket. Ezen jogszabály szabályozza a szabadságvesztés félébeszakítását kérelemre és a rendkívüli eltávozás tekintetében (74–75. §), a 76. § a várandósság esetében történő félébeszakítást, a 77. § a súlyos betegség esetében lehetséges félébeszakítást, a 78. § a hivatalból történő félébeszakítást, a 79. § az összbüntetés esetén lehetséges félébeszakítást, a 80. § a félébeszakítás egyéb szabályait, míg a 164. § (3) bekezdése a katonákra vonatkozó rendelkezést szabályozza.

2013. évi CCXL. törvény 116. §

14 Uo.

tott magatartása, illetőleg a büntetés félébeszakítására okot adó körülmény objektív igazolhatósága, vagy a körülmény megvalósulásának reális esélye.

A félébeszakítás tartama a szabadságvesztés idejébe nem számítható be, a félébeszakítás ideje alatt az elévülés nyugszik.

A félébeszakításról

- egy naptári évben 30 napig terjedő időtartamra a bv. intézet parancsnoka,
- egy naptári évben 31 naptól 90 napig terjedő időtartamra az országos parancsnok,
- ennél hosszabb időtartamra a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter dönt.¹⁵

Összegzésként tekintsük át az eddig elmondottakat az alábbi összefoglaló ábra segítségével a kegyelmi eljárást és a hozzá kapcsolódó statisztikai adatokat.

Kegyelmi eljárás hivatalból vagy kérelemre indul (hivatalból történő eljárásnál be kell szerezni a terhelt nyilatkozatát)	<i>Ki nyújthatja be:</i> Az elítélt, a védő, a fiatalok törvényes képviselője, valamint a terhelt hozzátartozója nyújthatja be
Az első fokon eljáró bíróságnál kell benyújtani.	<i>Mire irányul:</i> – végre nem hajtott büntetés – a próbára bocsátás, a jóvátételi munka és a javítóintézeti nevelés elengedése iránt.
A bíróság beszerzi az iratokat	<i>Beszerezendő iratok:</i> a) pártfogó felügyelői környezetanulmány, b) rendőri jelentés, c) bv. intézet értékelő véleménye, d) gazdasági hivatal igazolása a pénzbüntetés fennálló részéről
Soron kívül, de legkésőbb <i>harminc napon</i> belül felterjeszti az igazságügy-miniszterhez.	<i>Felterjesztéshez szükséges főbb iratok:</i> vádirat, határozatok, értesítések, orvosi iratok, egyéb résziratok
A miniszter a kegyelmi kérelmet minden esetben – abban az esetben is, ha a kegyelem gyakorlása iránt nem tesz előterjesztést – felterjeszti a köztársasági elnökhöz	<i>Félébeszakításra és elhalasztásra lehetőség:</i> Átruházott hatáskörben eljárva a parlamenti államtitkár elrendelheti a büntetés vagy a javítóintézeti nevelés végrehajtásának a köztársasági elnök döntéséig történő elhalasztását vagy félébeszakítását

1. táblázat. A kegyelmi eljárás menete¹⁶

¹⁵ 2013. évi CCXL. törvény 116. §

¹⁶ Saját szerkesztés

Statisztika

Év	Kegyelemben részesült	Elutasítás	Összesen	Kegyelemben részesültek aránya az összes döntéshez viszonyítva (%)
2002	24	1126	1150	2,09%
2003	36	1187	1223	2,94%
2004	41	1225	1266	3,24%
2005	23	1316	1339	1,72%
2006	23	1146	1169	1,97%
2007	23	1355	1378	1,67%
2008	27	772	799	3,38%
2009	17	894	911	1,87%
2010	5	866	871	0,57%
2011	16	935	951	1,68%
2012	8	548	556	1,44%
2013	12	976	988	1,21%
2014	4	749	753	0,53%
2015	24	792	816	2,94%
2016	22	473	495	4,44%
2017	1	234	235	0,43%
Összesen	306	14594	14900	2,05%

2. táblázat. *Kegyelemben részesültek aránya az összes döntéshez viszonyítva (%) 2002. január 1. és 2017. március 31. között hozott, az igazságügyért felelős miniszter felterjesztése alapján hozott kegyelmi döntésekről*¹⁷

A köztársasági elnök döntésének jellemzői

A köztársasági elnök döntésének jellemzői röviden az alábbiak szerint foglalhatók össze:

- A köztársasági elnök mindig méltányossági jogkörben dönt.
- A határozat meghozatala során indokolási kötelezettség nem terheli.¹⁸
- A felterjesztett miniszteri előterjesztés nem köti.
- A köztársasági elnök határozata a kegyelmi elhatározás napjával hatályos, de *a miniszter ellenjegyzése szükséges a határozat érvényességéhez.*

¹⁷ Kegyelmi Főosztály statisztikai adatai alapján (2017)

¹⁸ Harakchiev and Tolumov v. Bulgaria, No. 15018/11 és 61199/12, 8 July ECHR 2014: A kegyelmezési gyakorlat és a döntések indokainak megismerhetősége – mint az elítélt reszocializációjának fontos mozgatórugója – különös hangsúlyt kap a strasbourgi követelmények között.

A kegyelmi határozat ellenjegyzését követő intézkedések

A kegyelmi határozat ellenjegyzését követően az ügyben első fokon eljáró bíróság kézbesíti az elítéltnél és a kérelmezőnél a kegyelmi döntést.

Amennyiben az elítélt a szabadságvesztését vagy a javítóintézeti nevelését tölti, részére a kegyelmi döntésről szóló határozatot a miniszter közvetlenül a büntetés-végrehajtási intézet vagy a javítóintézet útján kézbesíti, és értesíti az első fokon eljáró bíróságot.

Ha az elítélt szabadságvesztés-büntetésének végrehajtását a kegyelmi döntés meghozataláig elhalasztották vagy félbeszakították, a kegyelmi döntésről szóló határozatot a miniszter a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának (továbbiakban: BvOP) is megküldi.

A köztársasági elnök határozatával szemben jogorvoslatnak, felülvizsgálatnak nincs helye, de a kérelmezőnek lehetősége van újabb kegyelmi kérelem benyújtására a fentiekben meghatározottak szerint.

Nemzetközi kitekintés

A nemzetközi szakirodalom a kegyelmi eljárás területét érintően igen szűkös, így egy rövid kutatói ösztöndíjnak köszönhetően a freiburgi Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht intézete bocsátotta rendelkezésemre a témához kapcsolódó nemzetközi szakirodalmat.¹⁹

A következőkben három európai ország – Finnország, Franciaország, Anglia – kegyellemmel kapcsolatos szabályozását hasonlítom össze, majd az Amerikai Egyesült Államok kegyelmi eljárását tekintem át.

Ország	Kegyelem neve	Feltétele	Speciális rendelkezések
Finnország	„Armahdus”	A végrehajtási kegyelemre legalább 12 év letöltése után kerülhet sor, és a köztársasági elnöknek teljes körű mérlegelési joga van.	A statisztikai adatok szerint 1998 óta összesen csak 8 ember részesült benne.
Franciaország	„Grace”	Itt is a köztársasági elnök dönt róla, mégpedig az Alkotmány 17. cikke alapján. A kegyelem fajtáját illetően <i>részleges</i> vagy <i>teljes</i> kegyelmet különböztetnek meg.	Létezik egy speciális kegyelmi forma, amely beteg elítéltek esetében kerülhet alkalmazásra. Ez az ún. <i>medical pardon</i> , illetve <i>grace medicale</i> .

¹⁹ Kalmthouth, A. M., Derks, J. T. M. (2000) p. 85-89.

Ország	Kegyelem neve	Feltétele	Speciális rendelkezések
Anglia	„Pardon”	A királynő adhat kegyelmet a büntetés teljes elengedésére, továbbá jogában áll – minisztereknek tanácsára – mérsékelni a büntetést. ²⁰ A kegyelmi kérelmeket a <i>Secretary of State for the Home Department</i> intézi. ²¹	Az Act of Settlement korlátozta a kegyelmezés felségjogát, amikor is a törvény kimondta, hogy nem részesülhet kegyelemben az, akit az angol parlament alsó kamarája, azaz a Közösségek Háza ún. <i>impeachment</i> eljárás alá von. ²²

3. táblázat. Három európai ország kegyelmi szabályozásának jellemzői

Amerikai Egyesült Államok

Mark Hughes *Presidential Pardons* című művében az amerikai köztársasági elnöki kegyellemmel kapcsolatosan kifejti, hogy az alkotmány értelmében az amerikai elnök kegyelmi jogkört gyakorolhat. Az intézmény jellegzetessége a korlátlanág és a felülírhatatlanság, s így a kormány többi ága nem ellenőrizheti. A kegyelem nem a téves ítéletek korrekcióját szolgálja, hanem a jó magaviselet eredménye.²³

Az Amerikai Egyesült Államok 1787-es alkotmánya a II. cikkben rendelkezik a végrehajtó hatalomról, amelyet az Egyesült Államok elnökére, az állam- és kormányfői tisztség betöltőjére ruház. A II. cikk 2. §-ában említi az Egyesült Államok ellen elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatban az elnök kegyelmezési és a büntetés-végrehajtás felfüggesztésére vonatkozó jogát.²⁴

Az „elnököt eljárási és végrehajtási kegyelem egyaránt megilleti”, ez azonban csak a szövetségi törvények megsértése miatt eljárás alá vont, vagy jogszabályok alapján elítélt személyekre vonatkozhat. Ugyanakkor a kegyelmezési jog a közjogi felelősségre vonásra (impeachment) nem, csak az azt követő rendes bírósági eljárásra terjedhet ki.²⁵

Az elnöki végrehajtási kegyelem megnyilvánulhat a büntetés elengedésében, enyhítésében, megváltoztatásában; a pénzbüntetés elengedésében és a halálbüntetés felfüggesztésében.

A kegyelmi kérelmek az Igazságügyi Minisztérium keretében működő Office of the Pardon Attorney-hez érkeznek be, mely áttekinti és felülvizsgálja a kérelmeket, majd egy ajánlást készít az elnöknek. Szintén ez a hivatal állítja ki azokat a dokumentumokat, amelyekben az elnök kegyelmet ad, továbbá értesít minden kérelmezőt az elnök kegyelmi döntéséről.²⁶

20 Queen's role in the administration of Justice. The Official Website of the British Monarchy, <http://www.royal.gov.uk/MonarchUK/Queenandthelaw/QueensroleintheadministrationofJustice.aspx> (megtekintés ideje: 2014.10.23.)

21 Fledman, D. (2004) p. 224.

22 Act of Settlement III. Section

23 Hughes, M.

24 Mitchell, R. (1998) p. 134–135.

25 Képes Gy. (2003) p. 104–105.

26 The United States Department of Justice/Office of the Pardon Attorney: About the Office. <http://www.justice.gov/pardon/about-pardon.html> (megtekintés ideje: 2016.09.09.)

Az Office of the Pardon Attorney a honlapján köteles nyilvánosságra hozni a kegyelemben részesültek statisztikáit, ebben feltüntetve többek között, hogy adott évben hány kérelmező kapott kegyelmet, annak milyen formáját, és hány kérelmet utasított vissza az elnök.²⁷ Továbbá – szemben a magyar Köztársasági Elnöki Hivatal gyakorlatával – az amerikai hatóság közli a kegyelemben részesültek nevét, az ítélkező bíróság tagállamát, az ítélet meghozatalának évszámát és az elkövetett bűncselekményt.

Bill Clinton elnöksége alatt nagy visszhangot váltott ki, amikor egy Puerto Ricó-i terroristacsoport 14 tagja kapta vissza szabadságát. (130 bomba 6 ember halálát okozta, további 70 személy pedig megsérült.) Ebben az eljárásban azonban több hiányosság is volt pl. az ügyészi vizsgálat hiánya, az FBI elmaradt háttérvizsgálódása, a támogatás hiánya az igazságügyi hivatalnokok részéről.²⁸

A kötelező kegyelmi eljárás²⁹

2014. május 20-án a Magyar László kontra Magyarország³⁰ ügyben az EJEB meghozta az ítéletét, melyben kimondta, hogy a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés nem felel meg az Európai Jogok Európai Egyezményének. A Bíróság 2000 euró nem vagyoni kártérítésre, továbbá 4150 euró eljárási költség megfizetésére kötelezte hazánkat.³¹

A Magyar ügyében az EJEB azzal állapította meg az Emberi Jogok Európai Egyezmény 3. cikkének megsértését, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés „de iure” és „de facto” is csökkenthetetlen, és ezért nem egyeztethető össze az Egyezmény 3. cikkének rendelkezéseivel.

Összegezve az EJEB ítéletét a következő kritériumokat kellett volna teljesíteni Magyarországnak az életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatosan:

1. biztosítani kell a rehabilitáció lehetőségét, és a szabadulásra való esélyt,
2. legalább huszonöt esztendő elteltével sor kerüljön felülvizsgálatra, legyen nemzeti mechanizmus erre
3. az elítéltnak joga van arra, hogy már az ítélet meghozatalakor tudja, hogy hogyan kell viselkednie ahhoz, hogy a szabadulásra esélye nyíljon.

A strasbourgi ítélet kapcsán a jogalkotó kénytelen volt „újragondolni” a TÉSZ intézményét – hiszen ha nem tett volna így, Magyar László példáját követve, valamilyeni TÉSZ-es elítélt perelhetne volna Magyarországot (valószínűsíthető, hogy ezekben az ügyekben is azonos ítélet született volna), mely nem kevés költségbe került volna az államnak. Ennek tekintetében született meg a kötelező kegyelmi eljárás intézmé-

27 The United States Department of Justice/Office of the Pardon Attorney: Clemency Statistics. <http://www.justice.gov/pardon/statistics.htm> (megtekintés ideje: 2015.09.09.)

28 Fisher, L. (2014) p. 94.; lásd továbbá Ruckman, P. S. Jr. (1997) p. 251–271.

29 Lásd részletesebben: Nagy A. (2016a), Nagy A. (2017), p. 353–401., Nagy A. (2015a) p. 5–13., Nagy A. (2015b) p. 29–41., Nagy A. (2016b) p. 199–206.

30 Magyar v. Hungary, Application No. 73593/10, 20 May 2014, ECHR

31 Klemencsics A.

nye, melynek lényege röviden, hogy a szabadságvesztés büntetéséből már negyven évet kitöltött TЭСZ-eseknél – az elítelt hozzájárulása esetén – hivatalból kötelező kegyelmi eljárást indítani.³²

Így a Magyar-ügyben hozott EJEB ítélete alapján Magyarország válasza két fontos lépés volt:

1. a kötelező kegyelmi eljárás bevezetése,
2. a Kegyelmi Bizottság felállítása.

Ezzel a törvénymódosítással az igazságügyi tárca álláspontja szerint a magyar jogalkotó végrehajtotta a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban EJEB) ítéletét.

E szerint a kötelező kegyelmi eljárás 40 év elteltével hivatalból indul, amelynek részeként egy jövőben felálló kegyelmi bizottság tesz javaslatot. *Az egyéni kegyelem azonban megmarad a köztársasági elnök diszkrecionális jogköreként.*

Kötelező kegyelmi eljárás és az Alkotmánybíróság 3013/2015. (I.27.) AB végzése

A Szegedi Ítéltábla 2014. április 9-én Bf.II.10/2014. számú beadvánnyal fordult az Alkotmánybírósághoz. A beadványban előadta, hogy az Ítéltáblán Bf.II.10/2014. számon folyamatban lévő büntetőügyben P. Attila I. rendű vádlott védelmét ellátó vezető védő indítványozta, hogy az eljárást a hivatkozott eljárásjogi rendelkezés alkalmazásával függeszse fel, és kezdeményezze az Alkotmánybíróság eljárását.

Ezt követően az Ítéltábla indítványozta, hogy az Alkotmánybíróság az Alaptörvény 24. cikk (3) bekezdés c) pontja és az Abtv. 42. § (1) bekezdése alapján semmisítse meg az 1978. évi IV. törvény 47/A. § (1) bekezdés 2. fordulatát („vagy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárja”) és a (3) bekezdését, valamint a 2012. évi C. törvény 42. § 2. fordulatát („vagy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárja”) és 44. § (1) bekezdését, mert azok az Emberi Jogok Európai Egyezményének) a 3. cikkébe ütköznek, azzal ellentétesek.

Indokolását az EJEB előtt *Vinter és társai kontra Egyesült Királyság* ügyében (66069/09, 130/10 és 3896/10) az EJEB Nagykarárája által 2013. július 9. napján kihirdetett ítéletének az Egyezmény 3. cikke megsértését megállapító rendelkezésére alapította. A strasbourgi emberi jogi fórum Nagykarárája először a Vinter és társai kontra Egyesült Királyság ügyben mondta ki azt, hogy az Egyezmény 3. cikkét sérti az olyan nemzeti szabályozás, amely egyáltalán nem biztosít lehetőséget a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés későbbi felülvizsgálatára (a rehabilitáció lehetőségéhez való jog sérelme). A bíróság érvelése szerint „[...] az elítéltnak joga van arra, hogy már az ítélet meghozatalakor tudja, hogy hogyan kell viselkednie ahhoz, hogy szabadulására esély nyíljon, és hogy milyen feltételek mellett (beleértve a lehet-

32 2013. évi CCXL. tv. 46/A. §, 46/B. §

séges felülvizsgálat időpontját) nyílik lehetőség arra, hogy a további szabadságvesztés végrehajtása alól mentesüljön.”

Az Ítéletábla a védő indítványát alaposnak ítélte.

Az Ítéletábla megjegyezte, hogy ez időben nincs olyan jogerős ítélete az EJEK-nek, amely Magyarországon elélték esetében azonos jogi alapon előterjesztett panasz tárgyában hozott volna már ilyen tartalommal deklaratív döntést.

A bíróság álláspontja szerint ennek ellenére a Vinter és társai kontra Egyesült Királyság elleni ügyben a Nagykamara által hozott ítéletnek valamennyi Európai Tanácsi tagállamra nézve – így Magyarországra is – kötelező hatálya van.³³

Függetlenül attól az Ítéletábla a védő indítványát alaposnak ítélte, a magyar Alkotmánybíróság 2015. január 20-án az eljárást megszüntette, mivel az eljárás folytatására okot adó körülmény már nem állt fenn 3013/2015. (I. 27.) AB végzésében.³⁴

Az eljárás megszüntetését az alábbiakkal indokolta:

Az indítvány benyújtásakor hatályban volt szabályozás, a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet (a továbbiakban Bv. tvr.) értelmében életfogytig tartó szabadságvesztére ítélt személyt akkor lehetett feltételes szabadságra bocsátani, ha ennek lehetőségét az ítéletet hozó bíróság nem zárta ki.

Az indítvány benyújtását követően az Országgyűlés törvényt alkotott a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (Bv. Kódex) és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról.

A 2014. évi LXXII. törvény 93–162. §-ai módosították a Bv. Kódexet, s ezzel lényegesen módosult az indítvány benyújtásakor fennállt jogi helyzet, amely az indítványra okot adott, azaz bevezették időközben a kötelező kegyelmi eljárást.

A 2014. évi LXXII. tv. 109. §-a ugyanakkor egy új alcímmel, és a 46/A.–46/H. §-okkal egészítette ki a Bv. tv. rendelkezéseit, (amely beiktatta a kötelező kegyelmi eljárást) ily módon kialakította a hazai szabályozásban a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből kizárt életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt kötelező kegyelmi eljárásának a szabályait.

A következőkben tekintsük át, hogy mit is jelent a kötelező kegyelmi eljárás.³⁵

33 Magyarország Alaptörvényének Q cikke kimondja: (2) Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját.

34 „[Az] Alkotmánybíróság a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 47/A. § (1) bekezdés 2. fordulata, (3) bekezdése és a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 42. § 2. fordulata, 44. § (1) bekezdése nemzetközi szerződésbe ütközésének megállapítására irányuló indítvány tárgyában az eljárást megszünteti.”

35 Nagy Anita, Miskolci Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, 2015. június 12., Miskolc MAB Prof. Dr. Horváth Tibor konferenciára készített előadás alapján.

Az elítélt 40 évet kitölt szabadságvesztéséből	Nyilatkozik arról, hogy az eljárás lefolytatását kérelmezi
Igazságügyért felelős miniszter a bv. szerv értesítésétől számított 60 napon belül köteles az eljárást lefolytatni	IM beszerzi: - az elítéltről készült kockázatértékelési összefoglaló jelentést - az elítélt biztonsági kockázati besorolásával kapcsolatos iratokat - az elítéltről készült értékelő véleményt, fegyelmi iratokat - az eü. iratokat, - a bv. pártfogó véleményét - a munkáltató nyilatkozatát
Kúria elnöke öttagú Kegyelmi Bizottságot jelöl ki 90 napon belül szótöbbséggel határoz	Bizottság véleménye az elítéltről: - törvénytisztelő életmódot fog-e folytatni, - személyi, családi körülményei, - egészségi állapota

4. táblázat: Kötelező kegyelmi eljárás menete

A Kegyelmi Bizottság jellemzője, hogy egy olyan öttagú testület, amely bírákból áll, s amelyet a saját tagjai közül kiválasztott elnök vezet. A bizottság az iratok beérkezését követő 90 napon belül szótöbbséggel döntést hoz, az alábbiakat vizsgálja meg:

1. a büntetésének végrehajtása alatt tanúsított magatartása, törvénytisztelő életmódot fog-e folytatni,
2. személyi, családi körülményei és egészségi állapota,
3. a büntetés célja a további szabadságelvonás nélkül is elérhető-e

A bizottság szakértők segítségét is kérheti, de mindenképpen köteles az elítéltet meghallgatni. A vizsgálati eljárás indokolt állásfoglalás elfogadásával zárul, amely tartalmazza a bizottság javaslatát. Ezt a javaslatot és állásfoglalást az igazságügyért felelős miniszternek továbbítják, aki az állásfoglalástól nem térhet el. A miniszter 15 napon belül az állásfoglalást és javaslatot megküldi a köztársasági elnöknek és az elítéltnak. A kegyelmi döntést az első fokon eljáró bíróság tanácsának elnöke kézbesíti az elítéltnak és a kegyelmi kérelem előterjesztőjének.

Ha a köztársasági elnök kegyelmet gyakorol, akkor az elítéltnak küldött értesítés tartalmazza a jogkövetkezményeket. Amennyiben az elítélt nem részesül kegyelemben, akkor a kötelező kegyelmi eljárást követően 2 év elteltével meg kell ismételni.

A kötelező kegyelmi eljárást tartalmazó törvény megalkotói szerint a tényleges életfogytiglani büntetést a bírák ezután „aggály nélkül alkalmazhatják”, hiszen az új kegyelmi eljárás lehetővé teszi, hogy negyven év után felülvizsgálható legyen a tényleges életfogytiglan.

A Kúria 3/2015. számú BJE határozata

A kötelező kegyelmi eljárás kialakítását követően az EJEB ítéletére tekintettel a Kúria³⁶ 2015. június 12-én a Magyar-ügyben úgy foglalt állást, hogy a feltételes szabad-

36 Kúria Bfv.II.1812/2014. szám alatt

ságra bocsátásból kizárásra vonatkozó rendelkezést mellőzte, és megállapította, hogy a terhelt az életfogytig tartó szabadságvesztésből legkorábban 40 év letöltése után bocsátható feltételes szabadságra.

A Kúria megállapította, hogy Magyar László ügyében az EJEB által megállapított szempontoknak nem felel meg az olyan elnöki kegyelem, amelyet nem kell indokolni, továbbá nem felel meg az egyéni kegyelem miniszteri ellenjegyzés intézménye sem, mivel azt szintén nem kell indokolni. Az EJEB marasztaló döntésének az felel meg, ha a Kúria állapítja meg a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját.

A Kúria 3/2015. számon BJE határozatot hozott, melyben megállapította, hogy az: „életfogytig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátás kizárásának lehetősége az alkotmányos jogrend része, amelynek – törvényi előfeltételek megvalósulása esetén történő – bírósági alkalmazását nemzetközi szerződés nem tiltja. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának kialakult ítélkezési gyakorlatától eltérésre a hatályos jogszabályok, az EJEB esetjoga, alkotmánybírósági döntés és a Kúria Bfv.II.1812/2014/7. számú, 2015. június 11-én kihirdetett felülvizsgálati határozata nem adnak okot.”

Indoklásában pedig kifejtette, hogy a magyar jogalkotás azáltal, hogy a 2013. évi CCXL. törvényt módosító 2014. évi LXXII. törvény rendelkezéseinek megalkotásával bevezette a kötelező kegyelmi eljárást, biztosította a magyar jogrendszer az Emberi Jogok Európai Bírósága 2014. május 20-án, a Magyar kontra Magyarország ügyben hozott ítéletében kifejtett azon követelményt, hogy a TÉSZ esetében legyen olyan eljárás, amelynek révén – ha a szabadságvesztésből már megfelelő hosszúságú idő eltelt – vizsgálható, hogy a büntetés büntetőpolitikai indokai továbbra is fennállnak-e.³⁷

Zárógondolatként Petrus Ceelent³⁸ idézem:

*Uram,
félek, büntetésem a szabadulásommal
kezdődik csak el igazán.
Segíts,
hogy boldoguljak odakint,
hogy új életet tudjak kezdeni.*

37 <http://www.lb.hu/hu/joghat/32015-szamu-bje-hatarozat>

38 Ceelen, P. (1978)

Felhasznált irodalom

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- Az Európa Tanács 1950. november 4-én, Rómában kelt Emberi Jogok Európai Egyezménye, 47. és 55. bekezdése
- Börtönstatisztikai Szemle, 2015. 2. szám – <http://bv.gov.hu/bortonstatisztikai-szemle>
- Ceelen, Petrus (1978): Hinter Gittern beten. Herder, Freiburg
- Dezső Márta – Fűrész Klára – Kukorelli István – Papp Imre – Sári János – Somody Bernadette – Szegvári Péter – Takács Imre (2007): Alkotmánytan. Budapest: Osiris Kiadó, 348.o.
- Farkas Ákos – Róth Erika (2012): A büntetőeljárás. Budapest: Complex Kiadó, 488.o.
- Fisher, Louis (2014): The Law of the Executive Branch: Presidential Power. New York : Oxford University Press, 94.o.
- Fledman, David (Ed., 2004): English Public Law. Oxford: Oxford University Press, 224.o.
- Hughes, Mark: Presidential Pardons. <http://www.infoplease.com/us/government/presidential-pardons.html>
- Kalmthouth, Anton M. Van – Derks, Jack T. M. (Eds., 2000): Probation and Probation Service – European Perspective. Netherlands :Wolf Legal Publishers, pp. 85–89.
- Képes György (2003): A tökéletesebb Unió: az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya. Budapest: Gondolat Kiadó, pp. 104–105.
- Klemencsics Andrea: Tényleges életfogytiglani szabadságvesztés kontra felülvizsgálati kötelezettség <http://www.arsboni.hu/tenyleges-eletfogytiglani-szabadsagvesztes-kontra-felulvizsgalati-kotelezettseg-02.html> (2017. 06. 16.)
- Mitchell, Ralph (1998): Az Egyesült Államok Alkotmánya – Történet, dokumentum, mutatók. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, pp. 134–135.
- Nagy Anita (2016a): Szabadulás a büntetés-végrehajtási intézetből, Miskolc: Bíbor Kiadó, 3. fejezet.
- Nagy Anita (2017): Büntetés-végrehajtási jog európai kitekintéssel. Miskolc: Bíbor Kiadó, pp. 353-401.
- Nagy Anita (2015a): Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés és a kötelező kegyelmi eljárás, Ügyészek Lapja, 2015:(5) pp. 5-13.
- Nagy Anita (2015b): A kegyelmi eljárás es a szabadságvesztés félbeszakítása, Miskolci Jogi Szemle, 2015: (2) 2. o.
- Nagy Anita (2016b): Release from prison in Hungary and the European Court of Human Rights, Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 2016: (3) pp. 199-206.
- Nagy Anita: Miskolci Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, 2015. június 12, Miskolc MAB Prof. Dr. Horváth Tibor konferenciára készített előadás alapján
- Ruckman, P. S. Jr (1997): Executive Clemency in the United States. Origins, Development, and Analysis (1900–1993), Presidential Studies Quarterly, 27 pp. 251–271.
- The United States Department of Justice/Office of the Pardon Attorney: About the Office. <http://www.justice.gov/pardon/about-ardon.html> (2016.09.09.)
- The United States Department of Justice/Office of the Pardon Attorney: ClemencyStatistics. <http://www.justice.gov/pardon/statistics.htm> (2016.09.09.)
- Harachiev and Tolumov v. Bulgaria, No. 15018/11 és 61199/12, 8 July 2014, ECHR Magyar v. Hungary, No. 73593/10, 20 May 2014, ECHR
- 31/1997. (V. 16.) AB határozat
- 47/2007. (VII. 3.) AB határozat
- 39/1991. (VII. 3.) AB határozat
- 11/1992. (III. 5.) AB határozat
- Kúria 3/2015. számú BJE határozata

Fotó:
Fekete Attila

A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI BÍRÓ ELJÁRÁSÁNAK ÉS FELADATKÖRÉNEK VÁLTOZÁS AIRÓL

Tanulmányomban a büntetés-végrehajtási bíró feladat és hatáskörének bővülését, valamint az eljárására vonatkozó szabályok módosulását követem végig a büntetések és intézkedések végrehajtására vonatkozó 1979. július 1-jén hatályba lépett szabályoktól a 2015. január 1-jén hatályba lépett büntetés-végrehajtási kódexig. A fejlődés egyértelműen azt mutatja, hogy a fogvatartottak jogvédelme iránti érzékenység nőtt, a büntetés-végrehajtási bíró a büntetések és intézkedések végrehajtását övező garanciarendszer fontos eleme még akkor is, ha az eljárási szabályainak egyszerűsödése néhány esetben az iratok alapján történő döntés előtérbe kerülésével a fogvatartotti jogok szűkülését eredményezi véleményem szerint. A büntetés-végrehajtási kódex számos alkotmányos alapelvet érvényre juttat és megteremtette a lehetőséget a kártalanításra is az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények előfordulása esetén.

Kulcsszavak: büntetés-végrehajtási bíró, fogva tartott, jogvédelem, alapelvek, kártalanítás

In my study I review the expansion of the scope of tasks and competence of the judge overseeing the enforcement of sentences, as well as the changes of the rules relevant to the procedure of such judge, from the rules on the enforcement of sentences and measures entered into effect on 1st July 1979, to the penitentiary law entering into effect on 1st January 2015.

The simplification of the procedures also means that the document based decision making has been pushed forward, which may as a result in my opinion restrict the detainee's rights in some cases. At the same time the development clearly shows that the sensitivity towards the protection of the detainees' rights has increased, and the judge overseeing the enforcement of sentences is an important element of the guarantee system surrounding the enforcement of sentences and measures. The penitentiary law enforces numerous constitutional principles and also created opportunity for compensation in case the housing conditions violate fundamental rights.

Keywords: judge overseeing the enforcement of sentences, detainee, protection of rights, principles, compensation

A büntetés-végrehajtási bíró a büntetések és intézkedések végrehajtását övező garanciarendszer fontos eleme. Tevékenysége éppúgy, mint a bírósági szervezetben működő egyéb bíróké igazságszolgáltatási, amelynek keretében az erre kijelölt bírók védik és biztosítják az alkotmányos rendet, a fogvatartottak és az állampolgárok jogait és törvényes érdekeit. A büntetés-végrehajtási bíró tevékenysége a végrehajtási szakaszban válik „láthatóvá”.

Lajtár István a büntetés-végrehajtási bírói funkciók három modelljét az alábbiak szerint határozta meg. A legkorábbi, a büntetés-végrehajtás egész folyamatát kontrolláló bíró, aki maga nem vesz részt az ítélezésben, de kellő szakmai ismereteivel ellenőrzi és felügyeli a büntetés-végrehajtást. A másik modell alapvetően más, nem érdemi-beavatkozó, hanem formális, jogvédelmi jellegű. A büntetés-végrehajtási bíró e körben nem felügyel, hanem a büntetés-végrehajtási szervezet és a fogvatartottak közötti jogvitákban dönt. A harmadik modellben a büntetés-végrehajtási bíró olyan „büntetés-végrehajtási jogalkalmazó”, akinek az a feladata, hogy az ítélobíróság által, alapvetően a cselekmény súlya alapján kiszabott szankciót a végrehajtás folyamatában az elítélt személyiségében bekövetkezett változás alapján módosítsa. Lényegében ezt a modellt alkalmazta a magyar jogalkotó is.¹

A bíróság büntetés-végrehajtással kapcsolatos feladatait a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr. (a továbbiakban: Bv. tvr.) megalkotása előtt a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény² tartalmazta. 1979. július 1-jétől kezdve azonban a büntetés-végrehajtási bírók feladat- és hatáskörét már a Bv. tvr.-ben szabályozták. Ekkor a jogszabály tíz ügycsoportban biztosította számukra a döntéshozatal lehetőségét: a szabadságvesztés fokozatának megváltoztatása; a feltételes szabadságra bocsátás; a feltételes szabadság megszüntetése; a javító-nevelő munka végrehajtása esetén más munkahely vagy munka kijelölése; a javító-nevelő munka végrehajthatósága megszűnésének megállapítása; a szigorított őrizetből való ideiglenes elbocsátás és az ideiglenes elbocsátás megszüntetése; a pártfogó felügyelettel kapcsolatos eljárás; a szabadságvesztés fokozatának utólagos meghatározása; a javítóintézetből elbocsátás és a javítóintézeti nevelés folytatása, a tanulmányok folytatása a javítóintézetben.

A büntetés-végrehajtási bíró eljárására a Bv. tvr. speciális rendelkezéseket tartalmazott. E bírósági feladatot a megyei (fővárosi) bíróságon működő bíró látta el. Eljárása során meghallgatást tartott és bizonyítás felvétele esetén sem tartott tárgyalást. Ugyanakkor háttérszabályként – amennyiben a Bv. tvr. vagy más jogszabály eltérően nem rendelkezett – a büntetőeljárásról szóló törvényt kellett alkalmazni, amelyre akkor kerülhetett sor, amikor a büntetés-végrehajtási bíró határozata elleni fellebbezést a Bv. tvr. nem zárta ki³, mert ezekben az esetekben a másodfokú bíróság eljárására az ítélet elleni fellebbezés vétségi eljárásban történő intézésének a büntetőeljárás szabályai voltak az irányadók.

1 Lajtár I. (2014)

2 A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény a különleges eljárások című fejezete tartalmazta a büntetés-végrehajtási bírói eljárás szabályait és az egyes büntetés-végrehajtási bírói hatáskörbe tartozó feladatokat.

3 Fellebbezést lehetett bejelenteni a feltételes szabadság megszüntetéséről, a szigorított javító nevelő munka szabadságvesztésre átváltolásáról és a javító nevelő munka szabadságvesztésre átváltolásáról rendelkező végzés ellen.

Jóírt Borbála Gyöngyike az 1979-es szabályozással kapcsolatban fontosnak tartotta kiemelni, hogy „a szabályozás még így is erőteljesen hiányos volt, hiszen hiányoztak a büntetőeljárás garanciái, az eljárási funkciók összerosódtak, hiányzott a tárgyalás nyilvánossága és a jogorvoslati lehetőség.”⁴

A Bv. tvr. novelláris módosítását tartalmazó 1993. évi XXXII. törvény⁵ jelentősen megnövelte a büntetés-végrehajtási bíró hatáskörét. Ekkor került be a Bv. tvr.-be az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása, a magánelzárás fenyítés elleni fellebbezés elbírálása, a közérdekű munka büntetéshez kapcsolódóan a más munkahely kijelölése, a közérdekű munka végrehajthatósága megszűnésének megállapítása és a közérdekű munka átváltoztatása szabadságvesztésre. A szigorított javító-nevelő munka megszüntetésével az erre vonatkozó végrehajtási szabályokat hatályon kívül helyezték. A novella továbbá változtatott az eljárási szabályokon is, ezután a bizonyítás felvétele esetén kötelezővé vált a tárgyalás tartása és a büntetőeljárás törvény szabályainak érvényesítése. A Bv. tvr. a módosítást követően lehetőséget biztosított az ügyész és a védő számára az elítélt meghallgatásán való jelenlétre. A novella előírta azt is, hogy az elítélt fogvatartása esetén a bírói meghallgatást, illetve a tárgyalást a büntetés-végrehajtási intézetben kell megtartani. Ekkortól vált általánossá a bv. bírói határozat elleni fellebbezés lehetősége is, miután egy Alkotmánybírósági döntés⁶, alkotmányellenesnek minősítette és 1992. december 31-i hatállyal megsemmisítette a Bv. tvr. 6. § (3) bekezdés c) pontját⁷ és a hozzá szorosan kapcsolódó, a jogorvoslatot mint alapjogot érintő alacsonyabb szintű jogforrási rendelkezéseket, amelyek főszabályként kizárták a büntetés-végrehajtási bíró végzése elleni fellebbezés lehetőségét. Az Alkotmánybíróság ebben a határozatában kifejtette, hogy „a büntetés-végrehajtási bírói döntések jelentős hányadában komoly érdekek fűződnek a határozatok helyességéhez, törvényességéhez, így ahhoz, hogy a döntések vitathatók legyenek. Az ítéletben meghatározott joghátrány ugyanis főként a büntetés, illetve az intézkedés végrehajtása során érvényesül akkor, amikor valaki ténylegesen elveszíti a szabadságát, amikor kijelölt helyen kell laknia és/vagy dolgoznia, amikor korlátozzák a mozgásszabadságát stb. Kétségtelen, hogy az alapvető emberi jogokba való beavatkozás jogalapját a büntetőeljárásban meghozott jogerős ítélet teremti meg, azonban a tényleges korlátozás, a beavatkozás a végrehajtás menetében történik. Az egyének helyzetében jogilag ugyan az elítélés, ténylegesen azonban a végrehajtás ténye váltja ki az érzékelhető változást.”⁸

1999. szeptember 1-jével újabb elemmel, a bűnmegelőzési ellenőrzéssel bővült a büntetés-végrehajtási bíró feladatköre. 2001-től a Bv. tvr. 2001. november 1. napjától hatályos módosítása lehetővé tette a bv. bíró számára a lakcímfelügyelet, illetve a körözés elrendelését, illetőleg az elfogatóparancs kibocsátását az ismeretlen helyen tartózkodó elítélt, vagy fogvatartott felkutatása érdekében. A feladatkör bővülését eredményezte a Bv. tvr. 2002. január 1-jén hatályba lépett módosítása, ettől kezdve a kiutasítás végrehajthatósága kizárása tárgyában is a büntetés-végrehajtási bíró dön-

4 Jóírt B. Gy. (2013)

5 Az 1993. évi XXXII. törvény 1993. április 15. napján lépett hatályba.

6 5/1992. (I.30.) AB határozat

7 A Bv. tvr. 6. § (3) bekezdésének c) pontja akként rendelkezett, hogy (a bv. bíró) eljárása során hozott végzés ellen - eltérő rendelkezés hiányában - fellebbezésnek nincs helye; ha a végzés törvénysértő, az hivatalból vagy az ügyész indítványára megváltoztatja.

8 5/1992. (I.30.) AB határozat 2.

tött. 2009. január 12. napjától az elítélt sajtó útján történő nyilatkozattételét, illetve közzétételét megtagadó határozat elleni fellebbezés elbírálása is a büntetés-végrehajtási bíróhoz került, 2012. január 1-jével a biztonsági zárkába vagy körletre helyezést elleni fellebbezés elbírálása szélesítette hatáskörét.

Újabb jelentős változás következett be a feladatkör és eljárási szabályok terén 2013. július 1. napjával. Megszűnt a büntetés-végrehajtási bíró eljárásában a „meghallgatási kényszer”, lehetővé vált az iratok alapján való döntés, amelyhez minden esetben be kell szerezni az ügyész és az elítélt nyilatkozatát. A szabályozás az elítélt meghallgatását az egyéb esetekre, illetőleg a szükségesnek ítélt esetekre tette kötelezővé. Változatlan maradt a tárgyalás tartására vonatkozó szabály. Az eljárásjogi szabályok ilyen módosítását az eljárás gyorsítása, az adminisztratív terhek csökkentése és a költséghatékonyság növelése iránti igény tette indokolttá. Szintén az eljárások gyorsítását célozta az a módosítás, amely lehetővé tette az önálló aláírási joggal rendelkező bírósági titkárok bevonását azokba a büntetés-végrehajtási bírói eljárásokba, amelyeknél a Bv. tvr. az elítélt meghallgatását nem írta elő. A bírósági titkár ezekben az ügyekben a döntését iratok alapján hozta meg.⁹

A büntetés-végrehajtási bíró feladatkörének kiszélesítésében tetten érhető az az igény, hogy az elítéltek jogvédelme iránti érzékenység nőtt, ugyanakkor Jójárt Borbála Gyöngyike ezzel kapcsolatban azt az aggodalmát fejezte ki, hogy az iratok alapján történő döntés egyre szélesebb körű alkalmazhatósága mindenképpen a fogvatartotti jogok szűkebb keretek közé szorítását jelentheti.¹⁰

Mérföldkőnek tekinthető a 2015. január 1. napján hatályba lépő, 2013. évi CCXL. törvény (továbbiakban: Bv. törvény) megalkotása és elfogadása, amelyben a büntetés-végrehajtási bírók feladatkörére és eljárására vonatkozóan már számos, a jogállamiság garantálása érdekében megfogalmazott alkotmányos követelmény is fellelhető. A teljesség igénye nélkül az alábbi alapelvek érvényre juttatását szeretném kiemelni: az anyanyelv használatának joga, az igazságszolgáltatás állami monopóliuma, az arányosság elve, a független és pártatlan bíróság, a tárgyalás nyilvánossága, az elítélt meghallgatáshoz való joga, az indokolási kötelezettség, a védelemhez való jog, a jogorvoslati jogosultság.

9 A bírósági titkár járhatott el a szabadságvesztés végrehajtási fokozatának megváltoztatása esetén, ha az enyhébb fokozat kijelölése iránti előterjesztés, vagy kérelem tárgyában kellett dönteni; az enyhébb végrehajtási szabályok engedélyezése tárgyában, amennyiben az eljárás a bv. intézet előterjesztésére indult; az elítélt sajtó útján történő nyilatkozattételét, illetve közzétételét megtagadó határozat elleni fellebbezés kapcsán; a munkahely kijelöléséről szóló határozat és az új munkahely kijelölése iránti kérelem elutasítása elleni fellebbezés elbírálása során; a közérdekű munka végrehajthatósága megszűnésének megállapítása tárgyában; a közérdekű munka büntetés szabadságvesztésre történő átváltoztatása tárgyában, amennyiben az eljárásra azért került sor, mert az elítéltet a közérdekű munkára ítéltetés után elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és a közérdekű munka büntetést még nem hajtották végre; a pénzbüntetés szabadságvesztésre történő átváltoztatása tárgyában; a szabadságvesztés végrehajtási fokozatának utólagos meghatározása során, az elévülés megállapításakor; és a javítóintézeti nevelés szabadságvesztésre történő átváltoztatásakor.

10 Jójárt B. Gy. (2013)

Az anyanyelv használatának joga

A Bv. törvény már az alapvető rendelkezések körében rögzíti, hogy „a magyar nyelv nem tudása miatt az elítéltet vagy az egyéb jogcímen fogvatartottat nem érheti hátrány. A végrehajtás során az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott mind szóban, mind írásban anyanyelvét, törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződés alapján, az abban meghatározott körben regionális vagy nemzetiségi nyelvét, vagy - ha a magyar nyelvet nem ismeri - az általa ismert más nyelvet használhatja”.¹¹ Mivel e szabály az alapvető rendelkezések között szerepel, a büntetés-végrehajtás egészére kihat, így a büntetés-végrehajtás bírói eljárás során is kötelezően érvényesül. Természetesen nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a szubszidiárius szabályt, ami szerint, ha a Bv. törvény vagy más törvény eltérően nem rendelkezik, a büntetés-végrehajtási bíró eljárására a büntetőeljárás szabályait kell alkalmazni. A Be. 114. § (1) bekezdése pedig rögzíti, hogy ha a nem magyar anyanyelvű személy az eljárás során az anyanyelvét, – törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződés alapján, az abban meghatározott körben – regionális vagy nemzetiségi nyelvét kívánja használni, tolmácsot kell igénybe venni. Ha az anyanyelv használata aránytalan nehézségbe ütközne, a magyar nyelvet nem ismerő személy által ismertként megjelölt más nyelv használatát kell tolmács útján biztosítani. Ennek az alapelvi szintű rendelkezésnek a megsértése a büntetés-végrehajtási bírói eljárásban olyan eljárási szabálysértést valósít meg, ami a végzés hatályon kívül helyezését eredményezi a másodfokú eljárásban.¹²

Az igazságszolgáltatás állami monopóliuma

A jogállamiság alkotmányos elvének elengedhetetlen tartalmi követelménye, hogy az igazságszolgáltatási tevékenységet kizárólag állami bíróságok gyakorolják. „Az igazságszolgáltatás bírói monopóliuma elvének realizálása szempontjából különbséget tehetünk aszerint, hogy az adott ügy közvetlenül bírósági hatáskörbe tartozik-e, vagy a bírósági eljárást valamely más szerv, hatóság eljárásának kell megelőznie. Az első csoportba tartozó esetek érvényesülnek rendszerint, míg a második esetben arról van szó, hogy a bíróságok az egyéb állami szervek határozatait felülvizsgálják.”¹³ Szűcs András ezen alapelv érvényesülésével kapcsolatban kifejtette, hogy a „büntetés-végrehajtási bíró esetében ezt a jogállami alapelvet e szakbíró sajátos szerepének megfelelően kell értelmezni, hiszen eljárásában a büntetőjogi felelősség megállapítása és büntetés kiszabása fel sem merülhet.”¹⁴

Hazánkban a büntetés-végrehajtás külső kontrolljában közreműködő személyek és szervezetek közül a büntetés-végrehajtási bíró az, aki igazságszolgáltatási tevékenységet végez. Tevékenységében a fogalmi meghatározás mindkét eleme megjelenik,

11 Bv. törvény 12. § (1) bekezdése

12 Be. 373. § (1) bekezdés II/d) pontja szerint a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezi az elsőfokú bíróság ítéletét, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja, ha a tárgyalást olyan személy távollétében tartották meg, akinek a részvétele a törvény értelmében kötelező.

13 Trócsányi L., Schanda B. (2014.)

14 Szűcs A. (2010)

hiszen például a büntetés végrehajtását kizáró okok megállapítása során kizárólagos eljárási és döntési joga van, másik oldalról a végrehajtásért felelős szerv határozata elleni bírósági felülvizsgálati kérelem¹⁵ elbírálása is a kompetenciájába tartozik.

Az arányosság elve

Az arányosság alkotmányos alapelve magába foglalja az alkalmasság és a szükségesség elvét, azaz a személyek alapjogaiba történő állami beavatkozásnak alkalmasnak kell lennie a beavatkozással elérni kívánt cél elérésére és a beavatkozásnak szükségesnek is kell lennie a cél eléréséhez, tehát más eszköz nem áll az állam rendelkezésére. A büntetés-végrehajtási bíró nem dönt a büntetőjogi felelősségről, de a végrehajtási szakaszban hozott, az elítéltek jogi helyzetét érintő, befolyásoló döntéseinek mindenképpen szükségesnek, alkalmasnak és célszerűnek kell lenniük.

Független és pártatlan bíróság

A Bv. törvény kielégíti az alkotmányos bíró követelményét, hiszen a büntetés-végrehajtási bíró hatáskörét és illetékességét törvény határozza meg.

A tárgyalás nyilvánossága

A Bv. törvény arról rendelkezik, hogy a büntetés-végrehajtási bíró a meghallgatást és a tárgyalást a bíróság épületében, az elítélt fogvatartása esetén a meghallgatást a büntetés-végrehajtási intézetben, vagy a javítóintézetben tartja. Amennyiben a meghallgatás és a tárgyalás megtartására a bíróság épületében kerül sor, a nyilvánosság elve akadálytalanul érvényesülhet. A büntetés-végrehajtási intézetben megtartott meghallgatás, illetőleg tárgyalás esetén azonban a büntetés-végrehajtás biztonságához és zavartalanságához fűződő érdek, és az intézetbe történő belépés rendjére vonatkozó szabályok¹⁶ alapján korlátozható a tárgyalás nyilvánossága.

Az elítélt meghallgatáshoz való joga

Már a 4/2000. számú Büntető Jogegységi határozat indokolási részében is megfogalmazást nyert, hogy a büntetés-végrehajtási bíró „elsőfokú” eljárásban hozott döntése az elítélt alapvető jogait és kötelezettségeit érinti, ezért nem zárható el attól, hogy a bíró a döntése előtt őt személyesen meghallgassa. Ez az elv a hatályos szabályozásban is érvényre jut, hiszen a büntetés-végrehajtási bíró csak akkor dönthet iratok alapján,

15 Bv. törvény 24. § és 72. § (1) bekezdés

16 44/2007. (IX. 19.) IRM rendelet a büntetés-végrehajtási szervek területére történő be- és kilépés, valamint a büntetés-végrehajtási szervek területén tartózkodás részletes szabályairól.

ha ezt a Bv. törvény kifejezetten megengedi, egyéb esetekben, vagy ha azt szükségesnek tartja, az elítéltet meghallgatja, bizonyítás felvétele esetén tárgyalást tart. A szabályozásból kiolvasható, hogy az iratok alapján való döntés kereteinek kiszélesítése a fogvatartotti jogok szűkülését eredményezik és a szabályozás kapcsán a fogvatartotti jogok és a bíróság gyors, időszerű és hatékony, az eljárási szabályokat maximálisan szem előtt tartó eljárása konkurálnak egymással. „A büntetés-végrehajtási bíró – mivel speciális igazságszolgáltatási fórumnak is tekinthetjük – feladatainak teljesítése gyors döntést igényel, ami eljárásának formalizálása, a garanciák fokozása ellen hat.”¹⁷ Az elítélt meghallgatásán az ügyész, a végrehajtásért felelős szerv képviselője és a védő jelen lehet, a tárgyaláson az ügyész és a védő részvétele – nemcsak akkor, ha fogva lévő terheltől van szó – kötelező, a végrehajtásért felelős szerv képviselője jelen lehet. A Bv. törvény normaszövegéből kiindulva azonban úgy tűnik, hogy az ügyész és védő tárgyaláson való részvételi kötelezettsége a másodfokú eljárásban tartott tárgyaláson áll fenn [50. § (4) bekezdés].

Továbbra is úgy gondolom, hogy annak megítélése problémás, hogy mikor minősül valamely eljárási cselekmény foganatosítása bizonyításnak, azaz mi az elhatárolási szempont, ami majd a meghallgatás vagy a tárgyalás irányába billenti a mérleget.¹⁸ Irányadónak tekinthető a tárgykörben megjelent BH 1994. 72. számú határozat, ami szerint „a feltételes szabadságra bocsátás tárgyában eljáró büntetés-végrehajtási bíró a tárgyalás kitézése és tartása nélkül is kérheti a nevelői vagy parancsnoki vélemény pontosítását a jelenlevőktől és az azokban hivatkozott iratok bemutatását, azonban mindez nem minősül bizonyítás felvételének, így a védőnek a meghallgatásról való távolmaradása nem értékelhető hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértésnek.” Amennyiben a büntetés-végrehajtási bíró tárgyalást tart, a bizonyítást magának kell felvennie, vagy a bizonyítási eszközök felkutatására a Be. 268. § (1) bekezdése alapján az ügyészt keresheti meg, erre nézve az intézet parancsnokát nem hívhatja fel és ezzel a pártfogót sem bízhatja meg. [BH 1997.64.]

Indokolási kötelezettség

A büntetés-végrehajtási bíró végzésének tartalmi követelményeit a Bv. törvény nem tartalmazza, speciális szabály híján a Be. szabályai érvényesülnek. A Be. 258. §-a tartalmazza az ítélet és az ügydöntő végzés tartalmi követelményeit.

Védelemhez való jog

A védelemhez való jog a büntetőeljárás teljes szakaszán keresztül garantált alkotmányos alapelv, azonban a büntetés-végrehajtási szakaszban az érvényesülése korlátozott. A büntetés-végrehajtási bírói meghallgatáson – amelyre kizárólag a Bv. törvény vonatkozik, s konkrét eljárási szabályok híján kevésbé formalizált eljárási mód – a

17 Végh M. (2002)

18 Végh M. (2002)

védő csak részt vehet, jelenléte nem kötelező. Ebből következően a meghallgatáson a védő részvételi jogának a biztosítása – így a védő kirendelése és a meghallgatásról történő értesítése, valamint részére perorvoslati jog biztosítása – nem kötelező. Nehezíti az elv érvényesülését az is, hogy a büntetés-végrehajtási bírói meghallgatás időpontjáról az elítéltek többnyire a meghallgatás előtt rövid idővel értesülnek, így ők sem tudják a védőjüket értesíteni.

Jogorvoslati jogosultság

Mára már általánosan érvényesül a büntetés-végrehajtási bírói döntés elleni jogorvoslathoz való jog. Az általános érvényesülés alapja az Alkotmánybíróság 5/1992. (I.30.) AB határozata. Az Alkotmánybíróság határozatában utalt arra, hogy a büntetések és intézkedések végrehajtása során olyan törvénysértések fordulhatnak elő, amelyek a határozatok végrehajtásának késedelmét okozhatják, akadályozhatják az állam büntetőjogi igénye érvényesülését, vagy éppen az elítélt helyzetében okozhatnak a büntetés célján túlmenő hátrányokat. Ebből kiindulva szögezte le az Alkotmánybíróság, hogy *„a büntetések és intézkedések végrehajtásának menetében [...] a jogorvoslati jog, mint alkotmányos alapjog megköveteli, hogy az érdemi, ügydöntő, az elítélt helyzetét, jogait lényegesen befolyásoló határozat tekintetében a jogorvoslat biztosítsa a döntést hozó szervtől eltérő más szerv részéről a felülvizsgálatot, az állásfoglalást a döntés helyessége, törvényessége tekintetében, esetleg a döntés megváltoztatását vagy hatályon kívül helyezését. Vagyis a jogorvoslathoz való jog, mint alkotmányos alapjog immanens tartalma az érdemi határozatok tekintetében a más szervhez vagy - jelen esetben a büntetés-végrehajtási bírói végzések tekintetében - ugyanazon szervezeten belüli magasabb fórumhoz fordulás lehetősége. Ugyanakkor az ilyen felülvizsgálatot nem biztosító jogorvoslat nem feltétlenül alkotmányellenes a nem érdemi, nem ügydöntő határozatok esetén.”*

Ezt az elvet is figyelembe véve, a Bv. törvény külön nevesíti azokat az eljárásokat, amelyek során hozott határozatok ellen fellebbezésnek nincs helye. Ide tartozik a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés megkezdésére fontos okból halasztást engedélyező; a határozathozatal előtt pártfogó felügyelői vélemény beszerzését elrendelő végzés¹⁹; a pénzbüntetés, vagy annak meg nem fizetett részét szabadságvesztésre átváltoztató végzés; fiatalok esetében a kiszabott pénzbüntetés behajthatatlansága esetén, ha a Btk. 112. és 113. §-a a közérdekű munka átváltoztatását lehetővé teszi, a pénzbüntetést közérdekű munkára, ha az kizárt, a pénzbüntetést szabadságvesztésre átváltoztató végzés.²⁰ Ide sorolható még a körözés és az elfogató parancs kibocsátása, amit nem végzés formájában kell elrendelni, ezért ellene fellebbezésnek nincs helye,²¹ illetve az eljárásnak az elítélt ismeretlen helyen tartózkodása miatt történő felfüggesztése tárgyában hozott végzés.

A büntetés-végrehajtási bírói végzése elleni fellebbezést a törvényszék másodfokú tanácsa tanácsulésen, bizonyítás felvétele esetén tárgyaláson bírálja el. Ha a törvény másképp nem rendelkezik, akkor a bejelentett fellebbezésnek a végrehajtásra halasz-

19 Bv. törvény 64. § (7) bekezdés

20 Bv. törvény 66. § (1) (2) és (5) bekezdés

21 Be. 73. (9) bekezdés

tó hatálya nincs. A fellebbezés halasztó hatályáról rendelkezik a Bv. törvény az 59. § (3) bekezdésében, ahol kimondja, hogy ha a feltételes szabadságra bocsátást elrendelő végzés ellen az ügyész fellebbezést nyújt be, ennek a feltételes szabadság megkezdésére halasztó hatálya van. Ez vonatkozik a javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátásról hozott végzés elleni fellebbezésre is, a visszautaló rendelkezés miatt [69. § (1) bekezdés]. Ugyancsak halasztó hatálya van a közérdekű munka szabadságvesztésre történő átváltoztatásáról rendelkező végzés elleni fellebbezésnek is [64. § (5) bekezdés].

Az elítéltek jogvédelmét szolgálja, hogy a büntetés-végrehajtási bíró és a törvényszék másodfokú határozatával szemben lehetőség van a Be. 431. §-a szerinti törvényesség érdekében bejelentett jogorvoslat előterjesztésére, ami alapján a Kúria a törvénysértés megállapítása esetén a megtámadott határozatot megváltoztathatja, vagy hatályon kívül helyezheti és szükség esetén az eljárt bíróságot új eljárásra utasíthatja. A jogorvoslati indítvány benyújtására irányuló kérelmet a főügyészség útján a Legfőbb Ügyészséghez kell felterjeszteni, melyhez a beszerzett bírósági iratokat mellékelni kell.

Szót kell ejteni az utólagos büntetés-végrehajtási bírói eljárásról is, ami szintén a fogvatartotti jogokat erősíti. A bíró ugyanis hatályon kívül helyezi a határozatát, ha a büntetőügyben első fokon eljárt bíróságnak a Be. XXIX. Fejezet (különleges eljárás) II. Címe szerinti valamely eljárásban meghozott határozata ezt szükségessé teszi. De a büntetés-végrehajtási bíró a saját határozatát hivatalból, az ügyész, az elítélt vagy védője indítványa alapján akkor is hatályon kívül helyezi, ha azt észleli, hogy valamely rendelkezése nem a törvénynek megfelelő. Ezekben az esetekben a Be. XXIX. Fejezetében írt szabályok alapján hoz új határozatot. Eljárására ebben az esetben nem a Bv. törvény, hanem a Be. különleges eljárásokra vonatkozó szabályai lesznek érvényesek.

A kártalanítási eljárásról

A büntetés-végrehajtási bíró feladatköre a 2017-es évben tovább bővült. A módosítás egyik fő oka volt az Emberi Jogok Európai Bíróságának az elmúlt időszakban meghozott, Magyarországot az Emberi Jogok Európai Egyezménye²² 3. cikkének megsértéséért elmarasztaló ítéletei az intézetek zsúfoltsága, a nem megfelelő elhelyezési körülmények miatt. Az e tárgyban 2015. március 10. napján meghozott vezető ítélet az egyezményesért fogvatartási körülmények megszüntetését, valamint hatékony preventív és kompenzációs jogorvoslat kialakítására hívta fel hazánkat. A büntetés-végrehajtási bírói eljárások bővülését eredményező kártalanítási eljárás²³ a kompenzációt biztosító jogorvoslat elemeként került megszövegezésre, bár ez az eljárás inkább a sérelemdíjak elbírálására hivatott polgári bíróságok ügykörébe illeszkedik. Olyan új feladatot kapott a büntetés-végrehajtási bíró, ami nem illeszkedik e bírók hazánkban már-már „klasszikusnak” tekinthető feladatkörébe, ugyanis e törvénymódosítással olyan formális jogvédelmi jellegű feladatot kaptak, ami egyébként a német-osztrák modell felé mutat.

22 Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv, melyet Magyarország az 1993. évi XXXI. törvénnyel hirdetett ki. Az Egyezmény 3. cikke szerint „Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.”

23 Bv. törvény 70/A. §

A büntetőeljárásban a terheltet ért jogsérelem miatti kártalanítási eljárás nem új dolog. A Be. 580. §-a sorolja fel azokat az esetköröket, amikor a terhelt a magyar állammal szemben keresetet indíthat a büntetőeljárás során elkövetett tévedések és az ezzel összefüggő jogsérelem miatt. A Be-ben szabályozott kártalanítási eljárásokat azonban a polgári perrendtartásra vonatkozó szabályok szerint kell lefolytatni.²⁴

A büntetés végrehajtása során egy *feltételhez kötött* jogérvényesítésről van szó. A kártalanítás iránti igényt az elítélt, illetve az egyéb jogcímen fogvatartott vagy a védője terjesztheti elő, de ezt a kártalanítás iránti igényt a büntetés-végrehajtási bíró csak akkor bírálja el érdemben, ha előtte már az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt az elítélt (és az egyéb jogcímen fogvatartott) és a védője – írásban – az intézet parancsnokához panaszt terjesztett elő [Bv. törvény 10/A. § (6) bekezdése és 144/B. § (1)]. Ennek a feltételnek kötelezettségként történő előírása abból a szempontból is problematikus, hogy a Bv. törvény 144/B. (1) bekezdése erről a panaszról, mint lehetőségről rendelkezik, ugyanakkor a 10/A. § (6) bekezdése kötelező előfeltételként írja elő az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz előterjesztését a végrehajtásért felelős szerv vezetőjéhez abban az esetben, ha az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények között töltött napok száma a harmincat meghaladja. A normaszövegből kiindulva tehát a büntetés-végrehajtási bíró előtti kártalanítási eljárás lefolytatása csak akkor lehetséges, ha az elítélt (és egyéb jogcímen fogvatartott) a megelőző panaszeljárást is megindította.²⁵ Az intézet parancsnoka köteles foglalkozni a panasszal, annak elbírálásáról határozatot is hoznia kell, kivéve, ha az elítélt (és más jogcímen fogvatartott) átszállítása iránt intézkedik – ebben az esetben a BvOP elhelyezésért felelős szakterülete hoz határozatot – a jogszabályban előírt élettér biztosításának hiányából eredő alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmény megszüntetése érdekében. Az intézet parancsnokának intézkedése vagy annak elmulasztása miatt, továbbá ha az átszállítás az elítélt kapcsolattartási jogát sérti, az elítélt és a védője a határozatokkal szemben a büntetés-végrehajtási bíróhoz felülvizsgálati kérelmet nyújthat be. A felülvizsgálati kérelemnek az átszállításra halasztó hatálya van. Tehát az intézet parancsnokának a panasz tárgyában – az átszállítás kezdeményezését kivéve – mindenképpen határozatot kell hoznia, ennek hiányában értelmezhetetlen lenne a bírósági felülvizsgálati kérelem. Erre utal egyébként a Bv. törvény 75/A. § címének, valamint az (1) bekezdésének szövegezése is, ami az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz alapján megtett intézkedésről és az átszállításról hozott határozat felülvizsgálatáról szól. Ezzel a módosítással egyidejűleg a büntetés végrehajtásáért felelős szerv bírósági felülvizsgálattal támadható nevesített határozatainak körét is bővítette a jogalkotó.²⁶

24 Be. 584. § (1) A bíróság a kérelmet a büntetőügy irataival együtt az eljárás lefolytatása végett az igény elbírálásra a polgári perrendtartásról szóló törvény szerint hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságnak küldi meg.

(2) A kártalanítási igény elbírálása során az (1) bekezdés szerinti bíróság az e törvényben foglalt eltérésekkel a Polgári perrendtartás szabályai szerint jár el. A perben felperesként a terhelt (örökös), alperesként a Magyar Állam képviselőiben az igazságügyért felelős miniszter vesz részt.

25 Bv. törvény 10/A. § (6) Nem róható az elítélt vagy az egyéb jogcímen fogvatartott terhére, ha rajta kívül álló okból nem tudta a panaszjogát érvényesíteni. Természetesen ezt a kérelem benyújtójának igazolnia kell, nem vonatkozhat továbbá ez a feltétel azokra a személyekre, akik 2017. január 1. napja előtt szabadultak a bv. intézetből.

26 Bv. törvény 75/A. § Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz alapján megtett intézkedésről és az átszállításról hozott határozat felülvizsgálata

A kártalanítási eljárásban is érvényesül a „res judicata” elve, mivel a büntetés-végrehajtási bírónak hivatalból kell vizsgálnia, hogy az elítélt javára az alapvető jogot sértő elhelyezési körülmények miatt az Emberi Jogok Európai Bírósága az államot kártérítésre kötelezte-e, illetve a polgári bíróság ítélte-e meg kártérítést vagy sérelemdíjat. Ebben az esetben ugyanis a vonatkozó határozatok beszerzését követően a bíró a kérelmet iratok alapján, érdemi vizsgálat nélkül elutasítja.

A büntetés-végrehajtási bíró a kérelem tárgyában vagy iratok alapján dönt, vagy meghallgatást tart. Amennyiben meghallgatást tart, akkor a büntetés-végrehajtási bírói meghallgatásra vonatkozó általános eljárási szabályok fognak érvényesülni.

A fogvatartottat nem vitathatóan sérelem éri a nem megfelelő fogvatartási körülmények miatt, amiért anyagi ellentételezésre tarthat igényt. Ha figyelembe vesszük a Polgári Törvénykönyvben²⁷ szabályozott sérelemdíjra²⁸ vonatkozó rendelkezéseket, ezt a büntetés-végrehajtási bírói eljárást is el tudnánk helyezni ebben a körben és ezzel a büntetés-végrehajtási bírói eljárások között teljesen idegen jogintézménnyel sem terhelnék a büntetés-végrehajtási bírakat.

Felhasznált irodalom

- Jórárt Borbála Gyöngyike (2013): A büntetés-végrehajtás kontrollja és jogpolitikai irányai, különös tekintettel a büntetés-végrehajtási bíró eljárására nemzetközi összehasonlításban. Doktori értekezés Pécs. Online: www.ajk.pte.hu (Letöltve: 2016.04.12.)
- Lajtár István (2010): A büntetés-végrehajtás garancia- és kontrollrendszere Magyarországon Budapest
- Lajtár István (2014): A büntetés-végrehajtás feletti kontroll modelljei, *Börtönügyi Szemle* 2014/1. 8-14. oldal.
- Szűcs András (2010): Jogállami kritériumok a büntetés-végrehajtási bíró eljárásában, *Rendészeti Szemle*, 2010/1, 57-74. oldal.
- Trócsányi László - Schanda Balázs (2014): Bevezetés az alkotmányjogba; Az Alaptörvény és Magyarország alkotmányos intézményei. Online: www.tankonyvtar.hu (Letöltve: 2017.02.22.)
- Végh Marianna (2002): A büntetés-végrehajtási bíró hatáskörének változásáról és eljárásának ellentmondásairól, *Börtönügyi Szemle* 2002/1. 47-62. oldal.
- Vókó György (1999): A magyar büntetés-végrehajtási jog Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs

27 2013. évi V. törvény

28 2013. évi V. törvény 2:52. § (1) bekezdés „Akit személyiségi jogában megsértenek, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért.” A sérelemdíj megállapításához a polgári bíróságnak nem kell a sértett oldalán bekövetkezett hátrányt kutatnia, illetve a sértettnek azt bizonyítania.

*Fotó: A Veszprém Megyei
Bűntetés-végrehajtási Intézet
archívumából*

AZ ENERGIAGAZDÁLKODÁS HELYZETE A MAGYARORSZÁGI BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI SZERVEKNÉL

Előszó

Az energiafelhasználás csökkentése mára mindenki számára cél, a fizetendő költségek és a környezetterhelés csökkentése érdekében. Az energiagazdálkodás feladata a szükséges energiaigény fedezése, elosztása az egyes fogyasztási területek között, valamint a felhasználók befolyásolása az ésszerű felhasználás érdekében.

A „zöld technológia” elnevezés általánosságban az energetikai fejlesztések mai elnevezése. Jelenti az elavult technológiák korszerűsítését és a megújuló energiaforrások alkalmazását. Gondolkodásunk formálása és a környezetvédelem fontosságára való felhívás is egyben, hiszen az a tüzelőanyag, üzemanyag melyet nem tüzelünk el, nem szennyezi a környezetet. Ez a villamosenergia előállítására is igaz, mert talán nem mindenki tudja, hogy hazai viszonylatban a felhasznált villamosenergia-igény 25%-át fosszilis tüzelőanyag (14% lignit és szén, 11% földgáz) eltüzelésével biztosítják.

A büntetés-végrehajtási intézetek esetén az épületeik adottságai és épületgépezeti rendszereik alapvetően befolyásolják mindennapi életüket, azonban takarékos energiafelhasználással és korszerűsítésekkel hatékonyan lehet a költségeket csökkenteni.

A hatékonyság növelésének és az új technológiák alkalmazásának több megoldása is lehetséges, tanulmányomban a büntetés-végrehajtás területén használtak kerülnek bemutatásra.

A büntetés-végrehajtási szervek épületeinek állapota

Az intézetek épületeinek nagy része a XIX. század végén, a XX. század elején épült. Ezek az épületek jellemzően városközpontokban, többnyire a bírósági épületekkel egyidejűleg létesültek, azokkal gyakran egybeépítve, illetve azokhoz szorosan kapcsolódva. A kor szokásos építési technológiájának megfelelően hőszigetelés nélkül, vakolt tömör téglafalazattal, kapcsolt gerébtokos fa ablakokkal, ácsolt fedélszékekkel, jellemzően cserépfedéssel épültek. A pincék, a terepszint alatti épületrészek általában vízszigetelés nélkül vagy korszerűtlen, nem megfelelően vízzáró szigeteléssel készültek. Az épületeket az elmúlt évtizedek során többször átalakították, bővítették.

A fentiek mellett nagyobb számban fordulnak még elő a kb. 30-40 éve, iparosított technológiával épült épületek is. Ezek jellemzően paneles szerkezettel készültek, lapostető kialakításúak, korszerűtlen fa- vagy fémszerkezetű külső nyílászárókkal, a mai követelményeknek megfelelő hőszigetelés nélkül létesültek. Épületgépészeti, elektromos rendszereik építésük idejében korszerűek voltak, mára azonban jelentősen elavulttá váltak.

Az intézeteknek – a szolgálati lakásokat és az azokhoz tartozó helyiségeket tartalmazó épületeket nem számítva – 405 db épület, épületrész vagy egyéb építmény volt a kezelésükben. Az épületállomány legfontosabb szerkezeti elemei elsősorban az épületek fűtési rendszerei, nyílászárói, a csapadékvíz-elvezető rendszerei, illetve a külső határoló falak és födémek. Ezek azok a szerkezetek, rendszerek és berendezések, amelyek a legnagyobb igénybevételnek vannak kitéve, hibáik, hiányosságai az épületek rendeltetésszerű használatát megnehezítik, adott esetben ellehetetlenítik. Az épületek „érhálózatai” az alaphálózatok (fűtés, villamosenergia, víz- és csatorna, földgáz), melyek az életminőséget jelentősen befolyásolják.

A büntetés-végrehajtási szervek energia felhasználásának hosszú távú alakulása (2003-2016)

Ahhoz, hogy a különböző energiahordozók felhasználását egymáshoz viszonyítani lehessen, közös nevezőre kell hoznunk őket, melyet MJ egyenértéknek nevezünk. A bv. szervek 2016. évi felhasználása MJ egyenértékben mérve 38,8 %-kal csökkent a 2003-as évhez viszonyítva. A hőenergia hordozók (47,5%) és a villamosenergia (16,9%) felhasználása jelentősen mérséklődött, a gépjárművek üzemanyag (3,7 %) fogyasztása kis mértékben növekedett.

A fajlagos energiahordozó egységár – mely 1 MJ egyenérték „megvásárlását” jelenti – 124,1%-kal emelkedett (2,03 Ft/MJ→4,36 Ft/MJ). A 2003-2016-os évek energiahordozó felhasználási adatait az 1. számú melléklet tartalmazza.

Általánosságban elmondható, hogy a felhasznált energiahordozók közül a hőenergia hordozók részesedése 70%, a villamos energia és az üzemanyagoké 15-15%, mely azt mutatja, hogy a legnagyobb megtakarítási lehetőség továbbra is – az épületek hőtechnikai állapotának javítása mellett – a korszerű hőenergia szolgáltató berendezések alkalmazásában rejlik. Kisebb mértékű megtakarítás érhető el a villamosenergia felhasználás területén, ettől függetlenül a fejlesztés a kisebb beruházási költségigény miatt kedvező megtérülést biztosíthat.

Az energiahatékonyságot célzó fejlesztések

A büntetés-végrehajtási szervek számára az energetikai fejlesztések lehetséges irányai a hagyományos építészeti (pl. utólagos hőszigetelés, nyílászárók cseréje), épületgépészeti (pl. kazánok és fűtési hálózat, konyhai berendezések korszerűsítése) és villamosenergia felhasználását csökkentő (pl. konyhai berendezések és világításkorszerűsítés) korszerűsítéseken túl, a megújuló energiaforrások (pl. napelemes és nap-

kollektoros rendszerek) alkalmazása, valamint a szürkevíz technológia használata a vízfogyasztás csökkentése érdekében. Az alábbiakban egy-egy példa kerül bemutatásra minden területről.

A Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben a korszerűsítések előtt központi kazánházakban gőzkazánok üzemeltek, ahonnan távhővezetéken jutott el a hőenergia a felhasználási helyekre. Az intézet sok különálló épületből állt, mely a korszerűsítés szempontjából nagyobb költség ráfordítását igényelte.

Az intézet által készített két sikeres KEOP pályázat eredményeként 2012-ben hét épületükben

Az intézet garázsa felújítás közben (a Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet archívumából)

Parancsnoki épület felújítás után (a Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet archívumából)

elvégezték a hőtermelő rendszereik korszerűsítését, az utólagos hőszigetelést és a nyílászárók cseréjét.

További négy sikeres pályázat következtében megvalósult egy épületük hőszigetelése és három épületben pedig a kazánok cseréje.

Napjainkban kondenzációs kazánok üzemelnek épületenkénti fűtés és használati melegvíz előállításával. Az átalakítás előtt az intézet földgáz fogyasztása éves szinten 790 000 m³ volt, mely a korszerűsítések után 570 000 m³-re redukálódott (27,65%). A beruházások 606,1 mil-

lió Ft-ból valósultak meg, ezzel évente 21,5 millió Ft földgáz költség és 390,5 t CO₂ üvegházhatású gáz kibocsátásának csökkenését érték el.

A Szegedi Fegyház és Börtön mindhárom objektumában – sikeres pályamunkáik kapcsán – napelemes rendszer kiépítésére nyílt lehetőség, a fejlesztéssel éves szinten 150 000 kWh villamosenergia előállítását valósította meg. A bekerülési költsége 181,4 millió Ft volt, a beruházás éves szinten 5,4 millió Ft

Mars téri objektum napelemes rendszere (a Szegedi Fegyház és Börtön archívumából)

energiaköltség és 28,2 t CO₂ üvegházhatású gáz kibocsátásának csökkenését jelenti. Az intézeti energiafelhasználását tekintve a megtakarítás 10%-os mértékű. (A képen az I. objektumban található rendszer látható.)

A szürkevíz-hasznosító rendszer központja
(a Budapesti Fegyház és Börtön archívumából)

A Budapesti Fegyház és Börtön „B” objektumában szürkevíz hasznosító rendszer került kiépítésre. A víztakarékosság azon elvét alkalmazták, mely szerint a belépő víz többször felhasználható, az újrafelhasználás pedig a szennyvízkezelés helyén a leggazdaságosabb. A szürkevíz hasznosítás a víz újrahasználat második lépcsőfokán helyezkedik el, és az első szint vizét hasznosítja újra. A mosdókból, zuhanyzókból kikerülő használt vizet annak szűrése, vegyi tisztítása, fertőtlenítése után a WC-k öblítésére

használgják. A rendszer megvalósítása 23 millió Ft-ba került, üzemelése során éves szinten az intézet vízfogyasztásának 15%-a, 13,2 millió Ft megtakarítás jelentkezik.

A Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben napkollektoros rendszert építettek ki, használati melegvíz készítésére. A rendszert három kondenzációs kazán segíti, a működés során a napkollektorok az elsődleges hőenergia előállítók. Összesen 46 m² felületű síkkollektort helyeztek el az intézet épületének tetőszerkezetén. A beruházással – melyet 5,6 millió forintból építettek – mintegy 3 000 m³ földgázt takarítanak meg évente, ez évente 5,33 t CO₂ üvegházhatású gáz kibocsátásának csökkenését eredményezi.

Napkollektorok a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön konyhájának épületén
(Topánka Zsolt fotója)

Pályázati lehetőségek

Az évente megvalósult korszerűsítések mellett, a források szűkössége miatt előtérbe kerültek a pályázati lehetőségek, melyekkel további források bevonását sikerült megoldani.

Az Európai Unió pályázatokon 30 sikeres pályamunkával összesen 3,801 Mrd Ft vissza nem térítendő támogatást sikerült elnyerni. Ebből a megújuló energiaforrá-

sokkal (napelem, napkollektor) üzemelő rendszerek kivitelezésére kapott támogatás 2,299 Mrd Ft, a hagyományos építészeti-épületgépészeti felújításokra kapott pedig 1,502 Mrd Ft volt.

Az intézetek a Belügyminisztérium által kiírt pályázatokon 65 sikeres pályázattal 432,9 millió Ft visszatérítendő támogatást kaptak, melyhez 206,8 millió Ft önerő került biztosításra. A megvalósított műszaki fejlesztések teljes bekerülési költsége 639,7 millió Ft-ot tett ki.

A pályázatok közül 25 beruházás (pl. kazánok cseréje, utólagos hőszigetelés, nyílászárók cseréje) a földgáz fogyasztás, 26 fejlesztés a villamosenergia (pl. világítás korszerűsítés, automatikus üzemű fázisjavító berendezés), 14 pedig az ivóvíz (pl. szűrkevíz technológia, perlátorok) felhasználás mérséklését eredményezte.

A jövő, az új büntetés-végrehajtási intézetek

A Büntetés-végrehajtási Szervezet az új intézetek építésével a legnagyobb kihívással néz szembe a XIX. század végén, a XX. század elején történt börtönök építése óta.

A büntetés-végrehajtási intézetek egy településen belüli „mini” városként, energetikai szempontból bentlakásos intézményként kezelendők. Az épületek és épületgépészeti rendszerek tervezése, kialakítása során a takarékos energiafelhasználást, a könnyű karbantartást, a strapabíró kialakítást és hosszú élettartamot együttesen kell figyelembe venni.

Az új intézetek zöldmezős beruházások lesznek, így a korábban már bemutatott műszaki megoldások (korszerű hő- és villamosenergia ellátás, ivóvíz felhasználás) alkalmazására is lehetőség nyílik.

Zárszó

Összességében elmondható, hogy a büntetés-végrehajtási szervek munkája által az energiahatékonyságra fordított minden forint hasznosult és a jövőben további megtakarítás alapját képezi. Az épületek, az energetikai alapszisztemek és hálózataik továbbra is a legnagyobb potenciált jelentik a költségek csökkentése terén, azonban látható, hogy a megújuló energiaforrások alkalmazása kiegészítésként további energiahordozó felhasználás csökkenését eredményezi.

Az új büntetés-végrehajtási intézetek építése – mivel nem korábbi épületek kerülnek felújításra, hanem teljesen új épületkomplexumok épülnek – a korszerű technológiák alkalmazásával mintapéldái lehetnek a takarékos energiafelhasználásnak.

A pályázati lehetőségek megjelenése pedig komoly segítséget jelentett a korszerűsítésekhez, azonban az energiagazdálkodás területén még így is rengeteg megoldásra váró feladat maradt.

A büntetés-végrehajtási szervek 2003. évi és 2016. évi energiahordozó felhasználásának összehasonlítása			
energiahordozó	2003	2016	2016/2003
	[MJ]		
villamos energia	102 594 588	85 211 125	83,1%
szén összesen	2 857 641	0	0,0%
tűzifa	7 283 422	8 506 625	116,8%
benzin (üzemanyag)	9 284 812	7 804 349	84,1%
gázolaj (üzemanyag)	75 019 770	79 589 200	106,1%
PB-gáz	3 778 777	2 828 742	74,9%
földgáz	409 474 869	294 267 807	71,9%
vásárolt hőenergia /távhő/	248 805 226	47 292 368	19,0%
ÖSSZESEN	859 099 105	525 500 216	61,2%

energiahordozó	2003	2016	2016/2003
	[MJ]		
Hőenergia hordozók			
szén összesen	2 857 641	0	0,0%
tűzifa	7 283 422	8 506 625	116,8%
PB-gáz	3 778 777	2 828 742	74,9%
földgáz	409 474 869	294 267 807	71,9%
vásárolt hőenergia /távhő/	248 805 226	47 292 368	19,0%
<i>összesen</i>	672 199 935	352 895 542	52,5%
Üzemanyagok			
benzin (üzemanyag)	9 284 812	7 804 349	84,1%
gázolaj (üzemanyag)	75 019 770	79 589 200	106,1%
<i>összesen</i>	84 304 582	87 393 549	103,7%
Egyéb			
villamos energia	102 594 588	85 211 125	83,1%
<i>összesen</i>	102 594 588	85 211 125	83,1%
Mindösszesen	859 099 105	525 500 216	61,2%

AJÁNLÓ

**Tamáská Péter: Egy világváros három börtöne
– A Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet története. 2017,
Unicus Kiadó. 213 oldal**

A szerző Budapest előzetes házainak 125 éves történetét osztja meg az olvasóval. A legelső épület ezek közül a Nagy Ignác utcai Budapesti Királyi Törvényszék, melyet 1892-ben adtak át. Ma ez a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet I. objektuma, mely 1974-ben jött létre, és Markó utcai fogház néven ismert. Férfi és fiatalkorú fogvatartottakat helyeznek el az intézetben. Az épületben egy-, három-, négy- és hatfős zárkákat alakítottak ki, valamint négy sétaudvart a fogvatartottak szabadlevegőn tartózkodására. Jelenleg a főépület magába foglalja a Munkaügyi Bíróságot, a Katonai Fellebbviteli Ügyészséget, a Budapesti VIII. Kerületi Ügyészséget, a Budapesti V. és XIII. Kerületi Ügyészséget, a Fővárosi Törvényszéket, a Fővárosi Fellebbviteli Főügyészséget és a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetet.

A ma ismert II. objektum építésére 1909-ben írtak ki pályázatot, és 1913-ban kezdődtek meg a tényleges munkálatok a Gyorskocsi utcában, Jablonszky Ferenc tervei alapján. Az objektum Budapesti Körzeti Börtön néven működött 1974-ig, ahol akkoriban 83 zárka kapott helyet, ma már megközelítőleg 298 főt tudnak befogadni. Itt női előzeteseket és elítélt fogvatartottakat helyeznek el, valamint itt történik a katonai ügyészségi előállítás. Az épületben jelenleg helyet kap a XI-XXII. Kerületi Ügyészség, a Fővárosi Törvényszék Katonai Tanácsa, a Budai Központi Kerületi Bíróság és az Igazságügyi Orvosszakértői Intézet.

A legnagyobb a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet objektumai közül a III. objektum a Venyige utcában, melyet munkásszállókból kezdtek el átalakítani 1996-ban, és 2000-ben adtak át. Ez volt az első magánépítésű börtön Magyarországon. Itt két épület található, melyek egyenként 11 szintesek. A Venyige utcában kapott helyet a kutyatelep is, ahol a szolgálati kutyákat tartják. Egyaránt használják a kutyákat járőrözésre, nagyobb létszámú fogvatartotti csoport kísérésére, illetve a fogvatartottak szabadlevegőn tartózkodásának felvigyázására is.

A kötet a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jött létre, és leginkább az ismeretterjesztő történelem témába sorolja a szerző.

Szó esik a Horthy-korszakról, a „kádári békeidőkről”, illetve a német megszállás és a nyilas puccs közti időszakról, a kormányzó bukásával bezáróan.

ESEMÉNYNAPTÁR

(2017. január 1-jétől március 31-éig)

Január 19-21.

Január 19-21. között a Hungexpo Budapesti Vásárközpont területén rendezték meg a 17. Educatio Nemzetközi Oktatási Szakkiállítást, amelyen a Büntetés-végrehajtási Szervezet is részt vett. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának Humán Szolgálata, Központi Szállítási és Nyilvántartási Főosztálya, valamint a Budapesti Fegyház és Börtön, illetve a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet munkatársai is jelen voltak a háromnapos továbbtanulási kiállításon. Ennek keretében a büntetés-végrehajtási hivatás iránt érdeklődők tájékozódhattak a magyar büntetés-végrehajtás felépítéséről, az új börtönökről, a toborzási eljárásról, valamint lehetőségük volt arra, hogy megnézzék és kipróbálják a szervezetnél rendszeresített kényszerítőeszközöket, illetve a helyszínen tartózkodó rabomobilt.

RÖVIDEN

Február 7.

Dr. Tóth Tamás bv. vezérőrnagy, a Büntetés-végrehajtási Szervezet országos parancsnoka értékelte a 2016-os év szakmai tevékenységét. Elmondta, hogy a szabadulás utáni társadalmi visszailleszkedés nem megy munkahely nélkül, amelyhez képzettség, illetve szakma szükséges, ezért – uniós és hazai forrásokból – hiányszakmák oktatásával a szabadulás után is hasznosítható tudást adott a szervezet az elítélteknek. A jelenlegi foglalkoztatás bővítése és a börtönök önellátásának fokozása a cél. A szervezet elmúlt éve – az alapfeladatok ellátása mellett – a jelentős és innovatív fejlesztések előkészítéséről, megvalósításáról is szólt, jelentős férőhelybővítési beruházások zajlottak például az Államrendészeti Országos Bv. Intézetben, a Márianosztrai és a Váci Fegyház és Börtönben. Ezen kívül a hatékony toborzásról, a felújítási, korszerűsítési beruházásokról, a reintegrációs őrizetről, a jóvátételről, a fogvatartottak kártalanításáról és a fogvatartottakat érintő rendkívüli eseményekről is szó esett. Ennek vonatkozásában elhangzott, hogy a fogvatartottak által egymás sérelmére elkövetett súlyosabb események számának csökkenő tendenciája folytatódott. Javult a helyzet a foglaltszörökések kapcsán is, mivel ezek száma az előző évi 3-hoz képest 1-re csökkent. Dr. Tóth Tamás bv. vezérőrnagy elmondta, hogy 2017-ben is sok feladat vár a szervezetre. Fő feladat lesz a tervezett börtönök építésének megkezdése, a szükséges ütemezés megvalósítása, illetve hogy az eddigieknél is jelentősebb eredményeket érjünk el a munkáltatás, ezzel együtt az intézetek önellátásának megteremtése terén, ezzel is csökkentve a társadalomra háruló terheket. Végül pedig mindent meg kell tenni azért, hogy a kialakított új típusú kommunikációnk alkalmas legyen arra, hogy a közvélemény naprakészen követhesse a szervezet munkáját, eredményeit.

Február 15.

A Büntetés-végrehajtási Ludovika Kiemelt Kutatóműhely nemzetközi indító értekezletet rendezett február 15-én a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán. Az eseményen előadott Dr. habil. Boda József nb. vezérőrnagy (nyá.) dékán, Prof. Dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok, a kutatás vezetője, Dr. Joseph Giordmaina (University of Malta), illetve Daniel Muranyi, a Universitatea „Tibiscus” din Timisoara egyetemi docense.

Március 2.

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Büntető Anyagi, Eljárási és Végrehajtási Jogi Tanszéke „A fiatalkorúak szabadságelvonással járó szankcióinak végrehajtása Spanyolországban és Magyarországon” címmel rendezett konferenciát 2017. március 2-án. A konferencián előadott Dr. Javier Garcia González, a Caredenal Herrera Universidad Ceu Valencia professzora, Prof. em. Dr. Vókó György DSc., az MTA Doktora, az OKRI igazgatója, Dr. Békés Ádám, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának adjunktusa, Dr. Szűcs András, a Legfőbb Ügyészség Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Önálló Osztályának osztályvezető ügyésze, Dr. Bory Noémi, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar adjunktusa, Dr. Tamási Erzsébet, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar főmunkatársa és Szarka Attila, a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság főosztályvezető-helyettese.

Március 28.

Az EFOP-1.3.3-16-2016-00001 azonosító számú, „Fogvatartottak reintegrációja” című projekt nyitókonferenciáját a Belügyminisztériumban rendezték meg március 28-án. Tóth Judit, a Belügyminisztérium Támogatás-koordinációs Főosztályának főosztályvezetője nyitóbeszédében elmondta, hogy a program teljes ideje alatt 4000 fogvatartottnak nyújtanak humán szolgáltatásokat, közülük 1800-an vehetnek részt kompetenciafejlesztő foglalkozásokon, 1000 fő pedig piacképes szakmát szerezhet. Schmehl János bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese előadásában elmondta, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben dolgozó személyi állománynak marginalizálódott fogvatartotti populációval kell dolgoznia, ilyen hátrányos szociális helyzetben lévő rétegnél pedig fokozott figyelmet kell fordítani a visszailleszkedést elősegítő képzésekre, foglalkoztatásra. Dr. Bogotyán Róbert bv. ezredes, szolgálatvezető előadásában kiemelte, hogy az EFOP programelemei között hangsúlyos a befogadó, a szabadulat motiválni képes környezet megteremtése. Ezt követően a résztvevők meghallgathatták Molnár István Jenő, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács osztályvezetője, Kovács Anett, a projekt szakmai koordinátora, Gajdácsi Károly, a Ferroplast Kft. ügyvezetője, Farnas István Géza, az Alba Caritas Hungarica Alapítvány RÉV Szenvedélybeteg-segítő Ambulancia intézményvezetője, valamint Kóka Ágnes, az Add a kezed Egyesület elnöke előadását.

Összeállította: **Rutkai Kata**

Ára: 600 Ft